

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**EMEK PİYASASINDA GÖÇ VE “PREKARİTE”:
İSTANBUL'DA KAMERUNLU GÖÇMENLER
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Marlyse TOURERA NDAM

Enstitü Anabilim Dalı :İnsan Kaynakları Yönetimi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fuat MAN

TEMMUZ- 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

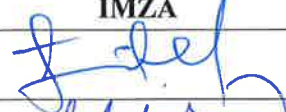

EMEK PİYASASINDA GÖÇ VE “PREKARİTE”:
İSTANBUL'DA KAMERUNLU GÖÇMENLER
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Marlyse TOURERA NDAM

Enstitü Anabilim Dalı : İnsan Kaynakları Yönetimi

“Bu tez ~~28/07~~ 28/07/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Fuat MAN	BAŞARILI	
Yrd. Doç. Dr. Sevgi Dönmez MAÇ	BAŞARILI	
Yrd. Doç. Dr. Ramazan TİYEK	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yapılmasında bilimsel etik kurallarına bağlı kalındığını, diğer bilim insanlarının araştırmalarından yararlanma durumlarında bilimsel etik ve normların gerektirdiği şekilde yararlanılan kişilere atıfta bulunulduğunu, diğer bilim insanlarının araştırmalarının sonuçları ve bu araştırma için toplanan verilerde her hangi bir tahrifat yapılmadığını, bu tezin herhangi bir kısmının Sakarya niversitesi veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Marlyse TOURERA NDAM

28/07/2016

ÖNSÖZ

Bir bilimsel araştırmanın sonlandırılarak bir akademik derecenin alınmasında çok sayıda insanın önemli katkıları olduğu bir gerçektir. Bu gerçeklikten hareketle bu günlere gelmemde dolaylı ya da dolaysız olarak katkı sağlayan bütün insanlara ve kurumlara sonsuz teşekkür ediyorum. Bu genel teşekkürün yanında isimlerini burada bizzat sayarak teşekkür etmek istediklerimin en başında ailem geliyor. Bugünlere gelmemde büyük emekleri olan ve eğitim öğrenim sürecimin bütün aşamalarında beni bıkmadan usanmadan desteleyen anne ve babama,

Çalışmanın her aşamasında beni çok değerli yorumları ile yönlendiren, eleştirileri ve önerileri ile çalışmanın tamamlanmasında çok önemli katkılar sunan Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Fuat Man'a,

Sakarya Üniversitesi İnsan Kaynakları Anabilim Dalında yüksek lisansa başladığımız ilk günden bu yana çıkan bütün sorunlarımızla yakında ilgilenen İnsan Kaynakları Yönetimi Bölüm Başkanı Doç. Dr. Şuayyip Çalış'a en kalbi teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, bana verdiği psikolojik destek ve cesaretimin kırıldığı her yerde dimdik ayakta durarak bana da ayağa kalkmayı öğreten, hep yanımda en yakınım olan Sevgili Eşim Zoubair Nsangou'ya ve biricik oğlum Zahid Zoubair'e bana verdiği yoğun çalışma azminden dolayı en derin ve kalbi teşekkürlerimi sunuyorum.

Marlyse TOURERA NDAM

28/07/2016

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GÖÇ KAVRAMI: TEORİK ARKA PLAN	6
1.1. Göç: Çağdaş Anlamı ve Kısa Bir Tarihi	6
1.2. Göç Teorileri	10
1.2.1. Ekonomik Yaklaşım	10
1.2.1.1. Neo Klasik Göç Teorisi	10
1.2.1.2. Yeni Ekonomi Kuramı	12
1.2.1.3. Dualist (ikili) İşgücü Piyasası Teorisi	12
1.2.1.4. Dünya Sistemi Teorisi	13
1.2.2. Sosyolojik Yaklaşım	14
1.2.2.1. Kesişen Fırsatlar Kuramı	14
1.2.2.2. Lee'nin İtme/Çekme Kuramı	14
1.2.2.3. Ağ Teorisi	15
1.2.2.4. Göç Sistemleri Kuramı	15
1.3. Göç Etme Nedenleri	16
1.4. Göçmenlerin Sınıflandırılması	19
1.4.1. Coğrafi Sınıflandırma	19
1.4.2. Kronolojik Sınıflandırma	20
1.4.3. Demografik-Ekonomik Sınıflandırma	21
1.4.4. Politik ve Yasal Sınıflandırma	22
1.4.5. Nedensel Sınıflandırma	23
1.5. Göçün "Ev Sahibi" Ülke, Ana Vatan ve Göçmen Üzerindeki Etkileri	24
1.5.1. Pozitif Etkiler	25
1.5.2. Negatif etkiler	27

BÖLÜM 2: PREKARİTE KAVRAMI.....	30
2.1. Prekarite Tanımı.....	30
2.2. Prekaritenin Tarihsel Bağlamı.....	31
2.2.1. Fordist Dönem	31
2.2.2. Ford-Sonrası Dönem: Neoliberalizmin Yükselişi	32
2.2.3. Prekaritenin Yükselmesi	34
2.3. Prekaritenin İşyerindeki Görünümü.....	35
2.3.1. Prekaritenin İşyerindeki Özellikleri.....	36
2.3.1.1. Esneklik	36
2.3.1.2. İş Güvencesizliği	37
2.3.1.3. Kesintili çalışma	38
2.3.1.4. Artan Çeşitlilik	39
2.3.2. Prekarite'nin İşyerinde Olumsuz Etkileri	40
2.4. Prekaritenin Nedeni Ve Kurbanları Olarak Göçmenler	42
2.4.1. Prekaritenin Büyümesinin Sebebi.....	42
2.4.2. Göçmenler ve Emek Piyasası	43
2.4.3. Göç literatüründen örnekler	46

BÖLÜM 3 : KAMERUN GÖÇÜ VE TÜRKİYE EMEK PİYASASINDAKİ KAMERUNLU İŞÇİLER.....	49
3.1. Uluslararası Kamerunlu Göçü.....	49
3.1.1. Kameruna Özgü Göçün Genel Bağlamı.....	50
3.1.1.1. Bağımsızlık-Sonrasından Sosyo-Ekonomik Kriz Öncesine Kadar Olan Dönem (1960-1980).....	50
3.1.1.2. Sosyo-Ekonomik Kriz Sonrası	51
3.1.2. Kamerun'da Göç Konusunda Genel Eğilimler.....	51
3.1.2.1. Göçmenler	51
3.1.2.2. Göçe Neden Sebepler ve Göçmen Profili.....	52
3.1.2.3. Faaliyet Gösterilen Sektörler	52
3.1.2.4. Fon Transferleri	53
3.1.3. Göçün Kamerun'daki etkisi	53

3.2. Kamerun-Türkiye İlişkilerindeki Önemli Noktalar	54
3.3. Türkiye’deki Kamerunlular Hakkında İstatistikler	55
3.4. Araştırma Tasarımı, Amacı ve Yöntemi	56
3.5. Saha Çalışması Bulguları	58
3.5.1. Görüşme Yapılan Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Profilleri	58
3.5.2. Kamerunlu Göçmenlerin Türkiye’ye Gelişleri	60
3.5.3. Kamerunlular Türkiye’ye Neden Göç Ediyorlar?	62
3.5.4. Kamerunlu İşçilerin Türkiye’deki İşleri	65
3.5.4.1. İşçiler	66
3.5.4.2. Kendi İşini Yapanlar.....	70
3.5.4.3. Diğerleri.....	73
3.5.5. Mesleki -Sosyal Çevre ve Kişiler Arası İlişkiler	73
3.5.6. Kamerunlu İşçilerin İşyeriyle Bağlantıları Ve Zorlukları.....	74
3.5.6.1. Ev ve İşyeri Arasındaki Mesafe.....	74
3.5.6.2. Türk Dili Bilgileri	75
3.5.6.3. İşyeri Ayrımcılığı	75
3.5.6.4. İstihkak/Ücret Sorunları	76
3.5.6.5. Çalışma Zamanları.....	76
3.5.6.6. İş Teftişleri.....	76
3.5.6.7. Diğer Zorluklar	77
3.5.7. Finansal Sorumluluklar Ve Gelecek Planları.....	78
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	93

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Socio-economic Backgrounds survey interviewees	60
--	----

Tezin Başlığı: Emek piyasasında göç ve “prekarite” : İstanbul'da Kamerunlu göçmenler üzerine bir araştırma	
Yazar: Marlyse TOURERA NDAM	Danışman: Doç. Dr. Fuat MAN
Kabul Tarihi: 28.07.2016	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) +93 (tez) +1 (ek)
Anabilim Dalı: İnsan Kaynakları Yönetimi	
<p>Göç medyada, politik ortamda her zamankinden daha önemli bir sorun haline gelmiştir. Nitekim 2015 yılı bir dizi önemli göç krizlerinin yılı olmuştur. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA 2015) 244 milyon kişinin, ya da dünya nüfusunun yüzde 3,3'ünün kendi kaynak ülkeleri dışında yaşadığını göstermektedir. Göçmenlerin bir kısmı daha iyi ekonomik ve sosyal fırsatların arayışı içinde sınırları aşarken, bir kısmında ülkelerindeki çeşitli krizlerden kaçmaya zorlanmaktadır. 2015 yılı itibariyle, Türkiye’de yaşayan sadece Suriyeli göçmen sayısı 3 milyon yakındır. Türkiye, sadece Suriyeli göçmenlerin uğrak alanlarından biri değildir. Aynı zamanda çok sayıda Afrika ülkesinden çeşitli şekillerde ve oranlarda göç almaktadır. Bu çalışmanın örneklem seçim alanını oluşturan Kamerunlu göçmenler de çeşitli nedenler ve şekillerde Türkiye’yi uğrak alan haline getiren Afrikalı göçmenlerdendir. Türkiye, özellikle bir çok Afrikalı göçmen açısından ekonomik olarak para kazanabilecekleri, iş ve fırsatları onlara sunan bir ülke olarak görünmektedir. Bu durum Türk İşgücü piyasasında, göçmen işgücü temelinde prekariteye yol açan bir takım etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışmanın amacı da bahsedilen bu durumla ilgilidir.</p> <p>Çalışmanın temel amacı, Türk işgücü piyasasında göçmen işgücü temelinde ortaya çıkan prekarite olgusunu göçmen işgücü üzerinden hareketle analiz etmektir. Bu amaç çerçevesinde çalışmada ilk olarak Kamerunlu göçmenlerin Türkiye’ye göç etme nedenleri, Türkiye’deki çalışma ve yaşam koşulları, göçmenlerin demorafik özellikleri ve Kamerun’daki sosyal ekonomik pozisyonları tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci olarak ise, Kamerunlu göçmen işgücünün Türkiye’deki meslek ilişkileri, yasal statüleri, işe alınma yolları, yabancı işgücü olarak yaşadıkları güvensizlik ve hak sorunlarına ilişkin bir inceleme yapılarak, Türkiye işgücü piyasasının göçmenler için güvencesizlik düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece göçmen işgücü temelinde prekaritenin boyutları ve düzeyleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmada ihtiyaç duyulan veriler 18-23 Mart 2016 tarihleri arasında 16 Kamerunlu göçmenle yapılan mülakatlar neticesinde toplanmıştır. Mülakat sonuçları, göçmen işgücü temelinde yoğun prekaritenin varlığına işaret etmekle birlikte, bunun giderek derinleşeceğine dair kuvvetli imalarda bulunmaktadır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Göç, Prekarite, Kamerunlu Göçmenler, Çalışma Yaşamı, Türkiye	

Title of the Thesis: Migration and precarity in labour market: case of Cameroonian migrants in Turkey	
Author : Marlyse TOURERA NDAM MAN	Supervisor: Assoc. Prof. Fuat
Date : 28.07.2016	Nu. of pages: vi (pre text) +93 (main body) +1 (app.)
Department: Human Resource Mangement	
<p>Migration has become more than ever an important issue on the medias, on political sphere and object of several academic works. The year 2015 was punctuated by a series of migration crises, the United Nations Population Fund (UNFPA, 2015) reported that 244 million people, or 3.3 per cent of the world's population, lived outside their country of origin. The majority of migrants cross borders in search of better economic and social opportunities, others are forced to flee crises. By the year of 2015 the number of Syrians refugees registered by the Government of Turkey in their territory is around 3 milion. Nevertheless, Turkey is also attracted by other migrants from different countries such as Cameroon. This phenomenon impacts on the Turkish labor market leading to precarity.</p> <p>This paper is set to look at migration and precarity concepts in Turkish labour market. Previous researches focused on Africans in general migrating to Turkey but this research tackles the specific case of Cameroonians. The main purpose is to perceive the working condition of Cameroonian migrants workers in Istanbul. This article provides an insight on the rush of Cameroonian migrants to Turkey and contributes in understanding the precarious nature on the Turkish labor market. This involves the social, economic and legal framework of Cameroonian workers. It has been designed to investigate specific aspects such as their educational backgrounds, working conditions, ways of recruitment, professional inter-relations, legal status, challenges and vulnerability as foreign workers. The fieldwork took place from the 18th of March to 23rd, 2016. Through an empirical study 16 structured and semi structured interviews were conducted in various districts in Istanbul.</p>	
Key words: Migration, Precarity, Cameroonian migrants, Working life, Turkey	

GİRİŞ

Çalışmanın konusu

Göç genellikle en eski sosyal fenomenlerden biri ve çok karmaşık küresel bir sorun olarak görülmektedir. Hâlihazırda, Avrupa'nın bugünlerde karşı karşıya olduğu en önemli nüfus sorunlarının başında gelmektedir. Ekonomik, siyasi ve sosyal faktörler nüfusun büyük bir çoğunluğunun güvenlik arayışı ve daha iyi bir yaşam amacıyla kendi ülkelerinden başka yerlere göç etmesine neden olmaktadır. Dünyanın özellikle belli bölgelerde yaşanan, din, inanç ve etnik temelli çatışmalar ile yokluk-felaket ve büyük ekonomik krizler göçü günümüzün en önemli sosyal politik sorunlarından bir haline getirmiştir. Özellikle son yıllarda, Suriyeliler temelinde yaşananlar dünyada daha öncekinden çok daha farklı krizler yaşandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, özellikle dünyanın belli bölgelerinde yaşayanların göç etme eğilimlerini her geçen gün artırmaktadır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA 2015) raporuna göre 244 milyon kişi yani dünya nüfusunun yüzde 3,3'ü kendi ülkeleri dışında yaşamaktadır.

Son yıllarda Türkiye'ye yakın coğrafyalarda yaşananlar, Türkiye'yi uluslararası göçün en önemli ülkelerinden birisi haline getirmiştir. Bunun yanında, Afrika ülkeleri ile kurulan ilişkiler ve bu ilişkiler temelinde oluşan tanınırlık ve sempati Türkiye'yi Asya'dan ve Afrika'dan gelen diğer farklı ülke vatandaşlarının hedef ve transit ülkesi haline getirmiştir.

Türkiye'de yaşayan yabancı Afrikalılar hakkındaki araştırma eksikliği bu çalışmanın motivasyonlarından birisi olmuştur. Mevcut araştırmalar, 2002 yılında büyük bir dönüşüm gerçekleştiren Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkinin büyümesi konusuna odaklanmışlardır. Bu yılda, Türkiye dış politikası yeniden tanımlanmıştır: Afrika ve Asya ülkeleriyle yeni bir ilişki geliştirilmeye başlanmıştır. İki ülke arasındaki mevcut olan ilişkilerin insan hareketliliğini teşvik eden faktörlerden biri olduğunu ifade eden Göç Sistemleri teorisinin varsayımı, sahra altı Afrika'dan Türkiye'ye çeşitli nedenlerle gelen Afrikalıların sayısındaki artışın nedenine dair önemli bir vurguda bulunmaktadır. Sahra altı Afrika ile Türkiye arasındaki ilişki geliştikçe Türkiye'ye göç eden Afrikalı göçmen sayısı artacaktır.

İstanbul'un sokaklarına yönelik yapılacak basit bir gözlem neticesinde, kendi hesabına ya da başka bir kişinin yetkisi altında, küçük veya orta çapta ticaret yapan Afrikalıların sayısının arttığı kolayca gözlemlenebilecektir. Bahsedilen bu artıştan yola çıkarak bu göçmenlerin Türkiye'deki statüsüne ilişkin bir analiz yapmak mümkündür.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, Türkiye'de yaşamlarını sürdüren Kamerunlu göçmenlerden yola çıkarak göç ve prekarite kavramları incelemeyi amaçlamaktadır. İstanbul'daki göçmenlerin içerisinde çalıştıkları güvencesizlik kapsamı hakkında bir fikir sahibi olmak amacıyla Kamerunlu işçilerin spesifik durumu dikkate alınarak konu analiz edilmiştir.

Bu amaç çerçevesinde çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır.

- Türkiye'ye göç eden insanların temel göç nedenleri nelerdir?
- Göçmenler çoğunlukla hangi alanlarda istihdam edilmektedirler?
- Göçmenlere ilişkin işe alım ve seçim süreçleri nasıl işlemektedir?
- Göçmenler hangi şartlarda çalışmaktadırlar?
- Göçmenler nasıl bir statüde çalışmaktadırlar.
- Günlük hayatta ve işgücü piyasasında göçmenlere ilişkin bir ayrımcılık söz konusu mudur?

Çalışmanın Önemi ve Katkısı

Yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye-Afrika göç teması ile ilgili yapılmış araştırmalar genellikle Afrika ülkelerini ülke ülke olarak değil Afrika'yı kıta şeklinde bir bütün olarak incelemiştir. Türkiye Afrika kıtası ülkeleri için "yeni" hedef ülkelerden biri konumundadır. Ancak göç gibi sürekli ve hızla artan bir fenomenin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için başlangıçtan itibaren sıkı ve planlı bir şekilde kontrol edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, Kamerun bağlamında göç konusuna özgü literatürün çok yetersiz olmasının önemli bir eksiklik olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra mevcut bilgilerin ve istatistiklerin de güncellenmesi gerekmektedir. Göç olgusu temelinde derin araştırmalar yapılmalı ve özgün çalışmalar hazırlanmalıdır. Bu çalışma, Türkiye'de yaşayan Kamerunlu göçmenlerin ulusal ve uluslararası bağlamda yaşam koşullarını

daha farklı anlayışla inceleyerek onların yaşamlarına ve Türkiye ölçeğinde de olsa göçmen sorununa farklı katkı sağlama potansiyeline sahiptir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada ifade edilen sorular çerçevesinde ihtiyaç duyulan verinin toplanmasında mülakat yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aşamasından önce ilgili literatür derinlemesine incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda ortaya çıkan ilk bulgu, Türkiye’de göçmenler hakkında yapılan çalışmaların genel olarak Suriyeli ve Iraklı göçmenlerle ilgili olduğu, Afrikalı göçmenler üzerine yapılan çalışmaların sayısının ise çok az olduğu yönündedir. Özellikle mevcut literatürde göç ve prekarite olgularını ilişkilendiren ve bu temelde gerçekleştiren bir araştırmanın Türkiye ölçeğinde henüz yapılmamış olması bir yandan bu araştırmayı orjinal kılarken, diğer yandan ise araştırmanın tasarım ve veri toplama sürecinin yönetimini zorlaştırmıştır. Mevcut durumun veri toplama sürecini zorlaştıran ilk etkisi mülakatların göçün nedenlerinden, çalışma hayatındaki ayrımcılığa ve çalışma statülerine kadar geniş bir soru yelpazesi içerisinde gerçekleştirilmesi şeklinde olmuştur. Çünkü çalışmanın tasarımı gereği çok önemli olan bu konulara ilişkin tespitler yapabilmek için mevcut literatür Afrikalı göçmenler temelinde son derece yetersizdir. Bu nedenle bahsedilen konulara ilişkin tespitler birincil veriler üzerinden yapılmak zorunda kalmıştır. Bu da mülakatlardaki soru sayısını artırmıştır. Mevcut durumun ikinci etkisi ise, mülakat yapılacak Afrikalı göçmenlere ulaşma konusunda kendisini göstermiştir. Daha önce Afrikalı göçmenler temelinde böylesi bir araştırmanın yapılmamış olması bir araştırmacının konuyla ilgili veri toplama tecrübelerinden bu araştırmayı yapan kişiyi faydalanma olanağından yoksun bırakmıştır. Bu nedenle araştırmacı veri toplama sürecinde katılımcılara ulaşmada ve kendini ifade etmede bir Kamerunlu olmasına rağmen zaman zaman zorlanmıştır.

Mülakatlar üç gün kesintisiz gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılacak Kamerunlu göçmenlere ulaşmak kolay olmamıştır. Çünkü çalışan göçmenlerin kendilerine özgü durumlara ve Türkiye ölçeğindeki sınırları onlara ulaşma ve ulaşılsa bile mülakat yapılmasını zorlaştırmıştır. Evrenin sınırları belirsiz ve evrendeki katılımcılara ulaşmak zor olduğu için katılımcıların belirlenmesinde kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak araştırmacı kendi çevresinde Kamerunlu çalışan göçmenleri tanıyan bazı tanıdıkları ile iletişime geçmiştir. Bu kişi vasıtasıyla bazı göçmenlere ulaşılmış ve daha

sonra ulaşılan bu göçmenler vasıtasıyla mülakat yapmak üzere başka göçmenlere ulaşılmıştır. Toplamda 16 Kamerunlu çalışan göçmenle mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar görüşme yapılan kişinin onayı da alınarak ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır.

Çalışmanın İçeriği

Belirlenen amaç çerçevesinde çalışma üç bölüm şeklinde tasarlanmıştır. Birinci bölümde araştırmanın ana temasını oluşturan göç olgusuna ilişkin açıklamalar derinlemesine incelenmiştir. Bu incelemeden hareketle göçün nedenleri, göçün hedef ülkeye ilişkin olumlu ve olumsuz etkileri üzerine bir takım çıkarımlarda bulunulmuştur.

İkinci bölümde ise, prekarite kavramına ilişkin bir literatür incelemesi gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde ilk olarak prekarite kavramının fordist dönemden neo liberal döneme kadar geçen tarihsel süreçte nasıl bir seyir izlediği analiz edilmiştir. Daha sonra ise, iş gücü güvensizliğinin günümüzdeki durumu analiz edilmiştir. Bu kısımda güvensizliğin aldığı yeni form iş gücü piyasasının esnekliği gibi bazı karakteristik temalar üzerinde incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise ilk olarak Kamerun'dan farklı hedef ülkelere doğru işleyen göç hareketleri incelenmiştir. Bu çerçevede ilk olarak 1980'li yılların sonunda ortaya çıkan ve Kamerun'u oldukça derin bir şekilde etkileyen sosyo-ekonomik krizin göç hareketine ilişkin yansımalarından bahsedilmiştir. Daha sonra Kamerunlu göçmenlerin göç etmiş oldukları ülkelerde yoğun olarak çalıştıkları iş alanları ve görece olarak daha fazla tercih edilen ülkelerle ilgili olarak bir inceleme yapılmıştır. Bu bölümde Kamerunluların Türkiye'ye göç etme eğilimini özellikle son dönemde arttıran Türkiye-Kamerun ilişkilerinden bahsedilmiştir. Bölümünün son kısmında araştırmanın metodolojisi ve ifade edilen amaçlar bağlamında şekillenen mülakatlar aracılığı ile toplanan verilerin analizlerine yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: GÖÇ KAVRAMI: TEORİK ARKA PLAN

Bu bölümde, araştırmanın ifade edilen amacı doğrultusunda göç olgusu ve bu olguyu açıklamaya yönelik argümanlar sunan teorilere ilişkin bir inceleme yapılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak uluslararası göçe yüklenen farklı anlamlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu analizle bağlantılı olarak göç olgusu tarihsel süreçteki kırılma noktaları temelinde incelenmiştir. Daha sonra ise göç olgusunu açıklamaya yönelik argümanlar seti sunan teoriler incelenmiştir. Bölümde son olara ise, göçün nedenlerine ilişkin literatür vurguları tespit edilmeye çalışılarak, uluslararası göç hareketlerinin sınıflandırılması ve etkileri üzerinde durulmuştur.

1.1.Göç: Çağdaş Anlamı ve Kısa Bir Tarihi

Göç uzak geçmişten günümüze hem insanoğlunun karşı karşıya kaldığı en zor ve dramatik yaşamsal olaylardan biri, hem de hükümetlerin karşı karşıya kaldığı yönetilmesi en zor sorunlardan bir tanesidir. Ancak kavramın gerek insanların yaşamında, gerekse hükümetlerin yönetsel alanlarında kapsadığı bu geniş yer ve öneme rağmen, standart kriterler temelinde her bölge ve görevsel alanda geçerli evrensel nitelikte bir tanımı henüz yapılmamıştır (Sinha, 2005: 2).

Göç kavram hakkında net bir fikir sahibi olmak ve kavramla ilgili olarak evrensel düzlemde geçerli olabilecek bir takım standart kriterler belirlemek amacıyla farklı disiplinlerde çalışmalarını sürdüren, farklı bilim insanları tarafından yapılan göç tanımları incelemeye alınmıştır.

Sinha (2005: 403-405) araştırmasında, farklı alanlarda çalışan bilim insanlarının göç kavramına odaklandıklarını ve kavrama ilişkin açıklama çabasında olduklarını ifade ederek göç kavramına ilişkin açıklamaların birçok nüansa vurgu yaptığını ve her bir disiplinin kavramla ilgili olarak kendine özgü çıkarımlarda bulunduğunun ifade etmiştir. Aşağıda Sinha (2005) tarafından farklı araştırmacılar tarafından yapılan tanımlara ilişkin alıntılara yer verilmiştir. Sinha'nın (2005) yapmış olduğu bu tanımsal derlemeden hareketle kavrama ilişkin bir takım tespitler yapılmaya çalışılacaktır.

- Göç nüfus değişiminin en önemli bileşenlerinden biridir – Newell Colin.

- Çevrede algılanan değişimlere bir bireysel veya grup adaptasyonu şeklindedir - Dudler, Krik.
- Tehcir/yer değiştirme yayılımının iyi bir örneğidir. Çünkü, hiç kimse gerçekten aynı anda iki yerde olamaz - Chapman, Keith
- İçerisinde ekonomik, sosyal, demografik ve diğer tipteki davranışların benimsendiği bir toplumun yeni baştan tasarımının bir sonucudur. - Zelinsky
- Yeryüzü nüfusunun ırksal, dilsel, ulusça karışımının bir göstergesidir - Trewartha.
- İnsan toplumunun coğrafi örgütlenmesinin anlaşılmasında önemli bir unsurdur -Ogden.
- Yerleşimin sürekli veya yarı sürekli bir değişimi olarak tanımlanır- Lee.
- Bir coğrafi bölgeden bir diğerine taşınmaktır- Borjas.

IOM (2004a: 5)'e göre göç kendi asli mahallinden bir başka yere kesin veya geçici olarak yerleşmek isteyen bir kişi veya grubun bir idari veya siyasi sınırı geçerek bir coğrafi birimden bir diğerine taşınması/hareketidir.

Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası göçmen bir yıldan fazla yabancı bir ülkede yaşayan bir birey olarak tanımlanmaktadır (IOM).

Göç insanlık tarihinin merkezi bir parçası olmuştur. Göçün toplumları, kültürleri ve ekonomileri şekillendirme ve yeniden dizayn etme gibi bu gücü bulunmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda yaşananlar şüphesiz bugüne özgü istisnalar değildirler. Kıtalar içinde dolaşan veya gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere seyahat eden milyonlarca insan bugün için çok eski bir geleneğin en güncel somut örneğini oluşturmaktadır (ILO, 2010: 39).

Tarihçi Robin Cohen son iki veya üç yüzyıl içinde, bir dizi ana göç dönemlerine ilişkin bir dönemselleştirme yapmıştır (Koser, 2007: 2-3).

- **18 ve 19'uncu Yüzyıllarda Kölelerin Zorunlu Nakli:** İnsanlar çoğunlukla batı Afrika'dan ve ayrıca daha az sayıda olmak üzere Hint Okyanusu ve Akdeniz'den Yeni Dünyaya göç etmeye zorlanmışlardır. 12 milyon kadar insanın Amerika'ya ve kısmen de Avrupa'ya gitmek için Afrika kıyılarından ayrıldığı bilinmektedir. Köleleştirilmiş Afrikalıların çeşitli şekillerde Batı Avrupa ve Amerikaya taşınması, on

dokuzuncu yüzyılın ortalarından önceki en büyük toplu göçü oluşturmuştur (Lovejoy, 2006:1). Köleliğin resmi olarak sona ermesini takip eden yüzyıl boyunca, 30 milyondan fazla işçinin Hindistan alt kıtasından alınıp, farklı bölgelere taşındığı tahmin edilmektedir. Bunların 24 milyon kadarının ise sonradan kendi ülkelerine geri döndüğü tahmin edilememektedir. Geriye kalan 6 milyonun yerleşimciler olarak göç ettikleri yerde kaldıkları ifade edilmektedir. Bu göçmenlerin ataları Batı Hint Adalarında ve Karayiplerdeki Yerli Diasporanın önemli bir oranını oluşturmaktadır (IOM, 2004a: 11).

- ***Yeni Dünyaya Göç (1800s-1930):*** Uluslararası göçün bu aşaması Amerika Birleşik Devletlerinin (USA) endüstriyel güç olarak yükselişiyle bağlantılıdır. Durgun ekonomik bölgelerin ve baskıcı siyasi rejimlerin işçileri, 1850'lerden 1930'lardaki Büyük krize kadar ABD'ye gitmişlerdir (Koser, 2007:3). Göçmenler Amerika'da ve Yeni Dünya'nın eski kolonilerinde bulunan ekonomik fırsat ümidi ile yoğun olarak motive olmuşlardır. 1800 ile 1930 yılları arasında yaklaşık 48 milyon insanın Avrupa'yı terk ettiği tahmin edilmektedir. Bunlardan, 1845-47 patates kıtlığını takiben İrlanda'yı terk eden bir milyondan fazla insan dahil, sekiz milyon civarındaki insan İngiliz Adalarından ayrılarak Amerika göç etmiştir. Yeni Zelanda ve Avustralya hükümetleri ise 1970'lere kadar Avrupa'dan gelen göçmenlere destekli geçiş teklif etmeye devam etmişlerdir (Striking-women, 2016).

- Göçün bir sonraki ana dönemi, Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da savaş sonrası ekonomilerini canlandırmak ve ekonomilere güç vermek için işgücüne ihtiyacın arttığı *İkinci dünya Savaşı sonrasında* yaşanmıştır. Bu dönemde Almanya, Kuzey Afrika, Almanya ve Belçika'ya çalışmak için gelen Türk göçmenleri olayı göç tarihinin önemli dönemlerinden birini oluşturmuştur (Koser, 2007:3). İkinci Dünya Savaşı sıklıkla göç tarihindeki bir başka dönüm noktası olarak tanımlanmaktadır. Savaşın Avrupa'da oluşturduğu tahribat 1 ve 2 milyon arasındaki kişinin kıta içinde yer değiştirmesine neden olmuştur. Kıta değiştiren göçmenlerin birçoğu zulmün kurbanları olan veya zulümden kaçmak zorunda olan sığınmacılardan oluşmaktadır (IOM, 2004a:11). Bazı göçmen kategorileri için, örneğin Britanya ve Avustralya'dan gelenler için bu göç, alıcı ülke tarafından teşvik edilen daimi bir hareket olarak algılanmıştır. Avustralya hükümeti her bir göçmen için £10 ödemistir. Türkiye'den Almanya'ya gelen göçmenler gibi, diğer göçmen gruplarının birçoğu "*konuk işçi*" olarak geçici vize almışlardır. İngiltere'ye gelen Güney Asya göçmenleri gibi, bu işçi göçmenlerinin birçoğu alıcı ülkeye yerleşmek için gitmişlerdir (Striking-women, 2016).

- **1970'ler Sonrası Göç Dönemi:** 1970'lerden beri, kaynak ve hedef ülkelerin çeşitliliğinin şaşırtıcı bir şekilde büyümüştür. Amerika, Batı Avrupa, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi göçmen alan ülkelere ilave olarak bir dizi başka ülkeler artan bir göçmen nüfusunu kendine çekmektedir. Bunlar, tarihsel İtalya, İspanya ve Portekiz gibi ülkeleri içemektedir. Üstelik, petrol fiyatlarının tırmanması ve sonucunda ortaya çıkan Körfez bölgesi ekonomilerinin büyümesi, işgücü talebini karşılamak için bu ülkelere yönelik kitlesel bir göçe yol açmıştır. Ancak bunların çoğu daimi göç olarak kabul edilmemektedir. Asya'daki yeni sanayileşen Tayland, Malezya, Hong Kong ve Singapur gibi ülkelere, Burma ve Bangladeş gibi fakir ülkelere gerçekleşen işgücü göçünde de bir artış olmuştur.

Göçün bu aşaması onu önceki göç dönemlerinden farklılaştıran özelliklere sahiptir. Bu aşamada kadın göçmenlerin oranı yıllar boyunca artış göstermiştir. Bunun yanında yine bu dönemde hayatlarında bir kereden daha fazla farklı ülkelere göç edip daha sonra kendi kaynak ülkesine geri dönen insanların sayısının önceki dönemlere göre daha fazla olduğu görülmektedir (Striking-women, 2016).

Ayrıca, göçmenler için kaynak, geçiş ve varış ülkeleri arasındaki ayırım geçmişe oranlar çok daha fazla bulanıklaşmıştır. Bugün neredeyse dünyadaki her ülke göçmenlerle ilgili olarak göçmenlerin ayrılması, geçiş yapması ve nihai hedef olmak üzere üç rolü yerine getirmektedir (Koser 2007: 7).

Diğer taraftan, göç etme eğilimi ve isteğinin artması, göçün adeta küresel bir soruna dönüşmesi günümüz hükümetlerini etkin bir göç yönetimi izlemeye itmektedir. 2002 yılında dünya çapında 175 milyon göçmen varken bu rakam 2015 yılı itibari ile 250 milyona yükselmiştir (BM, 2015). Bugün hemen hemen her ülke bir miktar göçün alıcısı durumundadır ve göçten etkilenen ülkelerin "kaynak, transit ve varış ülkesi" olarak sınıflandırılması büyük ölçüde anlamsızlaşmıştır. Çünkü birçok ülke hem göç vermekte hem de almaktadır. Bunun yanında kendi giriş noktalarından geçen göçmenlere de sahiptirler (IOM, 2004a:4).

Tarihsel olarak göçün ekonomik büyüme ve ulus-inşasını desteklediği ve kültürleri zenginleştirdiği görülmektedir (Koser, 2007:1). Göç ve tarih arasındaki ilişki hakkında IOM tarafından verilen kilit mesajlardan biri şudur: göç tarihi yazmıştır. Tarih ise,

göçün değişen ve karmaşık biçimleri için koşullar oluşturmuştur. Göç tarihin bir parçasıdır ve tarih göçün bir parçasıdır. İkisi arasındaki ilişki dinamiktir (IOM, 2004a: 5).

1.2. Göç Teorileri

Araştırmanın bağlamı literatürde “göç” olgusunu açıklayan farklı teorileri incelemeyi gerektirmektedir. Tomanek’e (2011) göre göç doğası gereği bir çok olay ve nedenle ilişkilidir, aynı zamanda birçok olayı etkileyebilme ve değiştirebilme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle göç olgusunu bütün yönleriyle açıklayan bir teoriden bahsetmek mümkün değidir. Göçle ilgili teorilerin herbiri, göçü farklı boyutları ve göçe ilişkin farklı vurgular üzerinde açıklama çabası içerisindedirler. Bu teorilerden ağ teorisi, göçün niçin devamlı olduğunu açıklamaya çalışırken neoklasik ekonomi modelleri, yeni göç ekonomileri, ikili işgücü piyasası ve dünya sistemleri teorisi göç sürecinin başlamasını açıklayan hakim modellerdir (Jones, 2009). Tüm bu teorileri ekonomik ve sosyolojik yaklaşımlar şeklinde yeniden gruplandırmak mümkündür.

1.2.1. Ekonomik Yaklaşım

Göçün ekonomik teorileri, paradıgmaya (Marksizm, neoklasik ve kurumsal ekonomiler), analiz düzeylerine (mikro veya makro) ve ele aldıkları sorunlara göre farklılık gösterir: Göçmenler neden gelir? En çok hangi insanların taşınması olasıdır? Varış yerinde nasıl geçinirler? Göçmen, hedef ülkeleri nasıl etkiler? Göç, kaynak ülkeleri nasıl etkiler? (Schwenken ve Eberhardt, 2008:7). Bu çalışmada uluslararası göçün niçin başladığını açıklayan mevcut teorilerin çalışmamızın odağına ilişkin açıklamalar sunanları seçilerek incelenmeye çalışılmıştır.

1.2.1.1. Neo Klasik Göç Teorisi

Göçle ilgili ilk teorilerden birisidir. Bu teoriye göre bölgeler arasındaki ücret farklılıkları işgücü göçünün ana nedeni oluşturmaktadır (Jennissen, 2004: 33). Bir başka ifadeyle, neoklasik yaklaşımın ana argümanı ücret farklılıklarına dayanmaktadır (Kurekova, 2011:5). Neoklasik teori, bireylerin faydayı maksimize etmek istedikleri temel tezi üzerine inşa edilmiştir. Teoriye göre, bireyler kendi refahlarını maksimize eden ikamet ülkesi arayışındadırlar (Castles ve Miller, 2003:23).

❖ Göçün *Neoklasik Makro-Teorisinin* tarihi, göçün ekonomik fırsatlardaki coğrafik farklılıklar tarafından belirlendiğini izah eden John Hicks'in "*Ücretler Teorisi (1932)*"ne kadar uzanmaktadır (Schwenken ve Eberhardt, 2008:8). Bu teori, uluslararası göçün kaynaklarını kapsamlı bir şekilde açıklama çabasıdır. Teorinin varsayımlarını şu şekilde özetleme mümkündür (Tomanek, 2011):

- İşgücü göçünün ana nedenleri biri gönderen ülke ile alıcı ülke arasındaki ücret farklılıklarıdır. Diğer bir deyişle, ücret farklılıklarının giderilmesi işçilerin uluslararası göçünü sona erdirecektir.

- Uluslararası işgücü göçü, işgücü piyasası mekanizmalarından etkilenir.

- Uluslararası işgücü göçü hem kaynak hem de hedef ülkelerdeki işgücü piyasalarını düzenleyerek hükümetler tarafından kontrol edilebilir (Tomanek, 2011).

❖ *Neoklasik Mikro Teori* : Mikro ekonomide mevcut olan bu davranışın nedeninin ana hatları ilk önce Larry Sjaastad tarafından çizilmiştir. Onun klasik biçimi ise Michael Todaro tarafından verilmiştir (Schwenken ve Eberhardt, 2008: 9).

Aşağıdaki varsayımlar neo klasik mikro teori modelinin ayırt edici özellikleridir:

- Borjas (1990), rasyonel bireylerin fayda ve maliyetleri hesaplayarak taşınma ile pozitif net getiri elde edecekleri sonucuna vardıkları için göç ettiklerine işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, göçmenler taşınmanın fayda ve maliyeti ile ilgili thamin yürütüp beklenen net getirilerin kendi ülkelerinden daha büyük olduğu ülkeye göç ederler.

- Göçmenler planlanan kazançlarını dikkate alarak ve "*beklenen hedef ülkesi kazançlarını*" elde etmek için hedef ülkesinde bir iş elde etme olasılığı ile çarpılarak net getirilerini tahmin etmeye çalışırlar.

- Massey'e (2005) göre, kaynak ve hedef ülkelerdeki kazançları etkileyen politikalar göç akışlarının büyüklüğünü belirlemektedir.

Neo klasik göç teorisi çok basit argümanlar geliştirilmesinin ve gelecekteki hareketleri tahmin etme konusundaki yetersizliği nedeniyle eleştirilmiştir (Castles ve Miller, 2003: 24).

1.2.1.2. Yeni Ekonomi Kuramı

İş gücünün yeni ekonomileri 1980'lerde başlayan neo liberal politikaları uygulanmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu teori, neoklasik modelleri bireysel, karmaşık ve çeşitli göç realitelerini ve gelişme etkileşimlerini ele almak için katı olması nedeniyle reddetmektedir (Haas, 2008: 34). Bu kuram, yeni bir analiz düzeyi ve farklı yapıdaki göç etkenleri önererek neoklasik yaklaşımın varsayımlarından bazılarını meydan okumuştur (Kurekova, 2011:7). Göçün yalnızca ülkeler arasındaki gelir farklılıklarıyla açıklanmayacağını güvenli istihdam şansı, fırsatların bulunabilirliği gibi faktörlerin göç olgusunu açıklamada daha etkin olabileceğini ifade etmektedir. Stark ve Bloom'a göre bir işçinin göçmen olma kararı yalnızca bireysel düzeyde açıklanamaz; bunun yanında daha geniş sosyal kurumlar da dikkate alınmalıdır (Castles ve Miller, 2003: 24).

Kurekova (2011) için, göçmenlerin kararları ana vatanda bulunan koşullar tarafından şekillenen kapsamlı bir faktörler seti tarafından etkilenmektedir. Böylelikle, sadece bireysel fayda maksimizasyonu hesaplamalarına dayanmaz, fakat hem daha yüksek bir gelir imkanı ve hem de çeşitli piyasa başarısızlıklarına karşı bir hane halkı tepkisi olarak yorumlanabilir. Yeni Göç Ekonomileri teorisi, göçün etkenleri ve etkilerini paralel bir biçimde analiz edebilirken, gönderici-tarafa meyilli olduğu için ve piyasa yetersizliklerini ve diğer gelir ve istihdam değişkenlerinden gelen riskleri izole etme konusundaki zorluklar nedeniyle, sınırlı uygulanabilirliğe sahip olduğu yönünde eleştirilmiştir (Kurekova, 2011:7-8).

1.2.1.3. Dualist (ikili) İşgücü Piyasası Teorisi

İkili işgücü piyasası teorisi uluslararası göçün esas olarak göç alan gelişmiş ülkelerdeki çekim faktörlerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşım emek piyasasını birincil ve ikincil alan şeklinde ayırmaktadır. Birincil alan, sermaye – yoğun üretim yöntemleri ve ağırlıklı olarak yüksek becerili emek ile karakterize edilmektedir, ikincil alan emek yoğun üretim yöntemleri ve ağırlıklı olarak düşük becerili emek ile karakterize edilir. İkili emek piyasası teorisi uluslararası işçi göçünün modern endüstriyel toplumların emek yoğun bölümündeki emek taleplerinden kaynaklandığını varsaymaktadır (Jennissen, 2004:33). Jennissen (2004)'e göre gelişmiş sermaye malları ile çalışacak şekilde eğitilmiş olan birincil bölümdeki yetenekli işçiler, ikincil bölümdeki vasıfsız işçilerden daha yüksek sosyal statüye, daha yüksek bir gelire ve

daha iyi istihdam koşullarına sahiptirler. Emek piyasasının en altındaki işler neredeyse tamamen ikincil bölümde bulunmaktadır.

Okólski (2009:56) emek piyasasının ikincil veya düşük düzeyli kısmı üzerinde durmaktadır. İşveren kalifiye işçilere ihtiyaç duymaz, cazip olmayan istihdam şartlarıyla düşük ücretler verir ve dolayısıyla işçilerin saygınlık ve sosyal statü hakkında düşüncelerine gerek yoktur. Yukarıda sayılan bütün özellikler yerel işsiz vatandaşlar için işi tercih edilmez kılmakta buna karşılık göçmenler için ise istihdam şansı yaratmaktadır.

Bijak (2006)'a göre emek piyasasının bölünmesi iki işçi kategorisi oluşturmuştur. Çekici mesleklerle ilgilenen yerel işçiler ve 3D (Pis, Tehlikeli ve Önemsiz) meslekleri olarak kabul edilen meslek grubundaki göçmenler. Yerel işçilerin kurumlar tarafından korunması (sendikalar, çalışma koşulları mevzuatı vb.) göçmen işgücünü daha esnek bir üretim faktörü haline getirmiştir. Bu da emek piyasası düalizminin donup kalmasını sağlayan başka bir faktör olmuştur.

1.2.1.4. Dünya Sistemi Teorisi

Dünya sistemi teorisi, Immanuel Wallerstein'e dayanarak göç etkenlerini dünya piyasalarındaki yapısal değişimlere bağlamaktadır. Göçü, küreselleşmenin ve ekonomilerin artan ölçüde birbirine bağımlılığı ve yeni üretim formlarının ortaya çıkışının bir fonksiyonu olarak nitelendirmektedir (Kurekova, 2011: 8).

Dünya sistemi teorisinin makro ekonomik perspektifini genelleştirmeye çalışan Wallerstein, uluslararası göçün yalnızca dünyanın ekonomik "*merkezinde*" değil, ayrıca yarı çevresel ve çevresel bölgelerindeki kapitalist sistem ve küresel piyasalardaki ilerlemelerle de ilişkili olduğunu ileri sürmüştür (Bijak,2006: 10).

Dünya sistemi teorisi uluslararası göçü küresel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bu yaklaşım, toplumlar arası etkileşimin toplumlar içindeki sosyal değişimin önemli bir belirleyicisi olduğunu vurgulamaktadır. Jennissen (2004:33) uluslararası ticaret örneğini ele alarak, zayıf ekonomiye sahip ülkeler ile daha gelişmiş ekonomiye sahip ülkeler arasındaki ticaretin ekonomik durgunluğa neden olduğunu, bunun da önceki ülkelerdeki yaşam koşullarında geri kalma sonucu ortaya çıkardığını ifade etmektedir.

Dünya sistemi teorisi ayrıca, göçle ilgili akımları etkileyen, kaynak ve hedef ülke arasındaki (sadece maddi değil fakat ayrıca tarihsel, kültürel, dilsel ve benzeri) birçok başka bağlantının varlığını da kabul etmektedir. (Bijak, 2006:11) dünya sistemi yaklaşımında, “uluslararası göçün ülkeler arasındaki ücret oranları veya istihdam farklılıkları konusunda yapabileceği çok az şey olduğunu ifade etmektedir. Eski koloniler ve bunların eski metropollerindeki asimetrik ilişkilerine özel önem verilir. Sonuncusunun daha elverişli ticaret koşullarına sahip olduğu düşünülür.

Özet olarak, bu yaklaşıma göre göç kapitalist gelişme tarafından yaratılan problemlerin kaçınılmaz bir sonucudur (Jones 2009:7).

1.2.2. Sosyolojik Yaklaşım

Çeşitli teorik yaklaşımlardan çıkarılan sosyal bağlam üzerinden göçün ekonomik, sosyal, kültürel, demografik, gelişimsel ve psikolojik faktörlerin bir sonucu olduğunu ileri süren bir yaklaşımdır (Sociology Guide, 2016).

1.2.2.1. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Göçün sosyolojik teorileri, Stouffer’in (1940, 1960) kesişen fırsatlar kavramına kadar uzanmaktadır. Stouffer bu yaklaşımında göç olaylarının sayısını göçmenler için hedef ülkesinde mevcut olan cazip fırsatların (işlerin) sayısı ile orantılı ve kaynak ülkeye daha yakın olan bu tür fırsatların varlığı ile ise ters orantılı olduğunu ileri sürmektedir. Bu kuramın, göçü dolaysız olarak mekansal mesafe ile ilişkilendirmediği fakat mesafe ile çeşitli yerlerdeki müstakbel göçmenler için mevcut olan fırsatlar arasındaki karşılıklı etkileşim ile ilişkilendirdiği söyleyebiliriz (Bijak, 2006:6).

1.2.2.2. Lee’nin İtme/Çekme Kuramı

Fırsatlar kavramı, Lee’nin (1966) sentezleyici *it-ve-çek faktörleri* yaklaşımına zemin hazırlar. Tarihsel süreç göçün varış yerindeki çekici faktörler (*çekme*) ve asli yerdeki püskürtücü (*itme*) faktörlerin varlığı tarafından belirlendiğini göstermektedir. Öberg, bu faktörlerin uluslararası göçü, daha ileri giderek, *sert* ve *yumuşak* olarak ikiye ayırabileceğini ifade etmiştir. Birinci grup insani krizler, silahlı çatışmalar, çevresel felaketler ve benzeri dramatik durumları içine almaktadır, öte yandan ikinci grup ise fakirlik, sosyal dışlanma veya işsizlik gibi daha kritik durumları kapsamaktadır. Belirli

faktörlerin baskınlığı göç eden nüfusun özelliklerini bir ölçüde tayin etmektedir. Varış yerindeki elverişli çekme faktörleri beşeri sermaye veya motivasyon açısından olumlu olarak seçilen göçmenleri cezbetme özelliğine sahiptirler. Asli yerdeki elverişli olmayan itme faktörleri, göç sürecini körüklemesi konusunda çok önemli bir rol oynadığı zaman çekici faktörler çok önemli olmayabilirler (Bijak,2006:6).

1.2.2.3. Ağ Teorisi

Bu teorinin temel varsayımı göçün hem gönderici hem de alıcı uçtaki sosyal, kültürel, ekonomik ve endüstriyel koşulları değiştirdiği yönündedir. Ağ teorisi, temel olarak göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki kişisel ilişkilerin hayati rolüne ve sosyal sermayenin göç süreçlerini kolaylaştırması, sürekli kılması ve dönüştürmesi yönündeki işleyişe odaklanmaktadır (De Haas, 2008: 21).

Uluslararası göçmenlerin büyük miktardaki akışı sonucunda, kaynak ve hedef bölgelerindeki nüfus (göçmen) arasındaki kişiler arası bağlantıları ile göçmen ağları oluşabilmektedir. Göçmen ağları, yolculuğun finansmanına katkıda bulunarak uygun bir iş veya kalacak yer bulmaya yardım etme, eğitim olanakları hakkında veya sosyal güvenliğe erişme konusunda bilgi sağlayarak aynı etnik kökündeki potansiyel göçmenlere önemli yardımlar sağlayabilmektedir (Jennissen, 2004: 34).

1.2.2.4. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı uluslararası ilişkiler çerçevesinde, ekonomik ve politik temelli olarak geliştirilmiş bir kuramsal çerçevedir. Bu kurama göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturmaktadır. Bu ilişki ve ilişkiler bütünü yakın iki ülke arasında gerçekleşebileceği gibi, birbirleriyle aralarında hayli mesafe bulunan ülkeler ve bölgeler arasında da kurulabilir (Çağlayan, 2006:82).

Göç sisteminde yer alan ülkeler coğrafi olarak yakın olmak zorunda değildir, çünkü göç için siyasal ve ekonomik ilişkiler daha önemlidir. Bu kurama göre göç hareketi, kaynak ve hedef ülke arasındaki göçten önceki ilişkiler temeline dayanmaktadır (Güllüpnar, 2012:77). Çağlayan (2006)'a göre, bu ilişkinin temeli kolonyal döneme ve kolonyal ilişkilere, ticari ve mali ilişkilere, politik nüfuz, kültürel bağlara askeri işgale dayanabilir.

Bu teori iyi anlamak için genellikle makro ve mikro yapılara incelemek gerekmektedir. Makro yapılar, geniş kurumsal faktörleri göstermekte (uluslararası ilişkilerle, politik ekonomiyle ve kolektif eylemler), mikro yapılar ise göçmenlerin inançları ve kendi bireysel hareketlerini kapsamaktadır.

Ağ ve göç sistemleri teorileri uluslararası göç akışlarının zaman boyunca olan seyrini açıklamaya çalışmaktadır. Bu teoriler başlangıçtaki göç teşviki zayıfladığında, uluslararası göç akışının niçin nasıl artabileceğini açıklamaya çalışmaktadırlar (Jennissen, 2004: 32).

1.3.Göç Etme Nedenleri

İnsanlar birçok değişik nedenlerle taşınmaktadır. Taşınma kararında bir yerde kalmanın avantajları ve avantajlı olmayan yönleri analiz edilir. Bunun yanında mesafe, seyahat masrafları, seyahat süresi, seyahat biçimi, coğrafi ve kültürel bariyerler gibi faktörler de insanlar tarafından değerlendirmeye alınırlar.

Çekme ve itme faktörleri arasında ayırım da yapılabilir. De Haas (2008:9)'a göre itme ve çekmeyi oluşturmak için tipik olarak iki ana kuvvet ayırt edilebilir. Doğal ve tarımsal kaynaklar üzerinde baskı oluşturan ve insanları marjinal alanların dışına iten nüfus büyümesi ve insanları şehirlere ve endüstriyel ülkelere çeken ekonomik koşullar (yüksek ücretler).

İtme faktörleri kaynak ülkede bulunurlar. Bu faktörler bir kişinin yaşamı üzerinde baskı kurar ve yaşam koşullarını elverişsiz hale getirirler. Savaşlar, felaketler, politik baskı göçün (bir yeri terk etme) itme nedenleri olarak listelenebilir. Bunların ötesinde, göreceli olarak yüksek ücretler ve sosyal yardımlar-daha iyi eğitim, daha iyi sağlık hizmetleri gibi diğer ekonomik iyileşme güçleri insanları göç etmeye sevk eden diğer faktörlerdir (Büker 2011:4).

Çekme faktörleri: Arzu edilen şeylerden dolayı (örneğin daha iyi bir iklim, daha iyi gıda tedariki, özgürlük ve benzeri) göç etme (bir yere taşınma). Bir yerin olumlu veya elverişli veya teşvik eden nitelikleri veya özellikleri çekme faktörleri olarak nitelendirilmektedir. Bunlar bireyler üzerinde etkili olurlar veya kişiyi itme faktörlerinin

mevcut olduğu yerden ekerler (Sinha, 2005:9). Varış ülkesindeki çalışma koşulları çekme faktörleri arasındaki önemli faktörlerden birisi olarak sayılabilir.

İtme ve çekme faktörlerinin dışında National Geographic Xpedition dergisi (2005:3) göçü motive eden diğer faktörlerden bazıları olarak yer faydası, kişişen fırsatlar ve mesafe ayırması gibi faktörleri de göçü motive eden diğer faktörler olarak ifade etmektedir.

Yer faydası: Bir yerin arzu edilebilirliği onun sosyal, ekonomik veya çevresel durumuna dayanmaktadır, bunlar sıklıkla farklı mahallerde yaşamanın değerini kıyaslamak için kullanılabilirler. Bir bireyin yer faydası fikri, o bölgenin fiili koşullarını yansıtabildiği gibi tam tersine yansıtmama durumunda olabilir de.

Kişişen fırsatlar: Yakındaki fırsatlar genellikle daha uzaktaki eşit veya biraz daha iyi fırsatlardan daha cazip kabul edilirler. Dolayısıyla göçmenler eğer diğer faktörler eşitse kendi asli noktalarına daha yakın olan bir yerde yerleşme eğilimi sergilerler.

Mesafe ayırması: Belirli bir yere olan mesafe arttıa o yerin anlaşılması azalır. İnsanların hakkında az bir şey bildikleri veya anlayış sahibi oldukları (daha uzak) bir yerden ziyade, hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları bir (yakın) yere yerleşmeleri daha büyük bir olasılıktır.

Koser (2007:38) insanlar için g etme fırsatları sağlayan küresel ekonomideki mevcut ana nedenleri şu şekilde açıklamaktadır.

Küresel iş krizi: Göç etmek için en güçlü teşviklerden biri iş bulmaktır. İşsiz güçsüz olmak şu anki küresel iş krizinin tek boyutu değildir. Birçok insan yeteri derecede çalışma alanı bulamamaktadır. Bunlar genellikle istihdamın öngörülemez olduğu informal sektörde çalışmaktadırlar. Fırsatlar, mevsimlere göre bazı durumlarda haftalar ve hatta günler içinde gelip geçmektedir. Buralarda alışma koşulları korkunçtur. İstihdam edilenler için bile ücretler genellikle yaşamaya zorlukla yetmektedir.

Emek piyasalarının bölünmesi: Yüksek gelirli ekonomiler artan bir şeklide emek piyasasının bölünmesiyle nitelenmektedir. Bu bölünme ulusal işçilerin emek piyasası sektörlerinden kaçındığı yerlerde meydana gelmektedir. Çünkü bu sektörlerde düşük

ücretler ödenmektedir. İş güvenliğine bulunmamakta ve düşük statüleri işler bulunmaktadır. Dolayısıyla bu işler göçmen işçilerin hedefine girirler.

İletişim ve Nakliye Devrimleri: İletişim devrimi küreselleşme sürecindeki merkez unsurlardan biridir. İletişimin kolaylaşması, insanların eşitsizlikleri fark etmesini sağlamıştır. Bunun yanında, insanların yurtdışına taşınması ve orada çalışması konusundaki fırsatların farkına varılmasını sağlamıştır.

Göç ağları: Göçmenlerin çoğu daha önceden gidip yerleşmiş olan arkadaşları veya ailelerinin bulunduğu ülkelere taşınmaktadırlar. Bu da sıklıkla uluslar ötesi göç ağları olarak adlandırılan yapıyı ortaya çıkartmaktadır. Ağlar çoğunlukla, yukarıda açıklanan yeni iletişim teknolojisinin avantajlarına dayanarak, bilgiler sunmaktadır. Muhtemel göçmenlere borç verecek seyahati finanse etmektedirler. Bunlar yeni göçmenlerin yerleşmesine yardım ederek, başlangıçta kalacak yeri sağlayarak, onlara iş bulmada yardımcı olmaktadır. Bunun yanında diğer ekonomik ve sosyal yardımlar sağlayarak çok önemli bir rol oynamaktadırlar.

Yeni haklar ve yetkiler: Belirli insanların daha öncekinden çok daha kolay bir şekilde sınırları geçmesi ve yurt dışında kalmasına olanak veren haklar ve yetkilerde çok önemli bir genişleme olmuştur. Üstelik, bazı kategorideki insanlar – örneğin iş adamları, akademisyenler ve öğrenciler, sporcular ve eğlence ustaları- genellikle ya vizeye ihtiyaç duymaksızın ya da çok hızlı işleyen vize süreçleri ile istedikleri her yere gidebilme özgürlüğüne sahip olmuşlardır.

Göç endüstrisi: göçmen işe alımcılar göçmen avukatları, seyahat acenteleri, aracılar, emlakçılar, fon havale kuruluşlar, göç ve gümrük görevlileri, bunun yanında sıklıkla göçmenler ve sığınmacıların resmi yerleşimi ve geri iade edilmesinden sorumlu olan Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve göçmenlere ve sığınmacılara yardım ve koruma sağlayan STK'ler gibi kurumlar tarafından göç kolaylaştırmaktadır. Savaş sonrası ekonomik genişleme sonrasında Birleşik Devletler, Kanada, Avustralya ve Arjantin tarafından kendi nüfus tabanlarını genişletmek ve iş kapasitelerini artırmak için göç programları tesis edilmiştir (IOM, 2004a:14).

1.4. Göçmenlerin Sınıflandırılması

Göçmenlerin sınıflandırılması göç çalışmalarının diğer önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Göçün herhangi bir tipolojik veya sınıflandırma planı çok karmaşık ve çok boyutlu kriterleri gerektirmektedir (Sinha, 2005: 6). Fabio Baggio, göçmenlerin açık sınıflamasına işaret etmektedir.

1.4.1. Coğrafi Sınıflandırma

Coğrafi sınıflandırma, beşeri coğrafya anlamında kapsanan mesafeye dayanarak göçmen olgusunu dikkate almaktadır. Yani bölgenin idari ve politik örgütlenmesi ve onun içindeki nüfus dağılımını dikkate alır. Bu kategoride, ulusal sınırlar üzerinde ikametini değiştiren uluslararası göçmeni ayırt etme olanağı ortaya çıkar.

- *Okyanus Aşırı Göç*: Bir veya bir kaç okyanusu geçmeyi kapsayan bir uluslararası göç türü olarak tanımlanmaktadır. Okyanus aşırı göç sistemleri Avrupa ve Atlantik dünyasında başlamıştır. Bu, kısmen yer kürenin bu bölümündeki göç araştırmalarının kümelenmesiyle ve bilgi üretimindeki güç ilişkileriyle açıklanabilir (Hoerder ve Kaur 2013:42). IOM tarafından bu tip göçe etki eden en önemli faktörlerin ticari ve stratejik temelli olduğu değerlendirilmiştir (2004a: 10). Avrupa'nın tüm belli başlı ekonomik ve politik güçleri peşinden en çok koşulan mallara ulaşmak ve stratejik bölgelerin denetimine erişmek için rekabet etmişlerdir. Adam McKeown (2004) okyanus aşırı göçün küresel göçün yalnızca bir kısmına karşılık geldiğini ifade etmiştir. Afrika okyanus aşırı göçü net bir biçimde yaşamıştır. Uzun mesafeli ve okyanus aşırı göç 1820'lerden bu yana giderek artmıştır.

- *Kuzey-Güney göçü*: Bu kelimelerin anlamını genel bağlamından alarak şunu söyleyebiliriz ki, “Kuzey” varlıklı gelişmiş ülkeleri (sanayileşmiş toplumları) ve “Güney” daha fakir gelişmekte olan ülkeleri içine almaktadır.

Gerçekte, ‘Kuzey’ ve ‘Güney’ yoktur. Bu niteleme gelişmenin spesifik boyutuna ilişkin olarak mevcut küresel durumu yansıtmak üzere yapay olarak kurgulanmıştır. Ülkeleri kategorize etmek ve endekslemek için başka yollar da geliştirilmiştir (IOM, 2013: 41).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü (UN DESA), Dünya Bankası (WB) veya Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ifadelerine göre 'Kuzey' ve 'Güney' tanımları farklıdır.

UN DESA Kuzey ve Güneyi, ülkeleri gelişmekte olan ve gelişmiş bölgeler halinde gruplayarak tanıtmaktadır. Dünya Bankası ise bunları gelişim seviyelerine göre gruplandırarak düşük, ortanın-altı, ortanın-üstü ve yüksek-gelir gurupları olmak üzere dörtlü bir ayrıma tabi tutmaktadır (IOM, 2013:43).

UNDP daha geniş bir gelişme yaklaşımı benimsemiştir. Ülkeleri sağlık (doğumda beklenen yaşam süresi), eğitim ile ilgili hususlar (ortalama ve beklenen okul yılları) ve gelire dayanan kriterleri kullanarak İnsanı Gelişim Endeksini (HDI) kullanımına gitmektedirler.

Dünya göç durumunu açıklayan rapora göre (IOM, 2015), göçmenler çoğunlukla Güney ülkelerinden gelmektedir çünkü bu ülkelerin toplam nüfusları daha yüksektir. Kuzeyden Güneye olan insan göçü artan bir şekilde önemli ancak ihmal edilen bir eğilimdir. Bu tür hareketler çeşitli güdüler tarafından başlatılmaktadır. Örneğin küresel pazar yerindeki ekonomik fırsatları keşfetmek, yurt dışında çalışmak veya emekli olmak veya (diyaspora arasında) kendi kaynak ülkeleriyle yeniden bağlantı kurmak amacıyla. Raporun sonuca göçün sadece bir Güney-Kuzey olgusu olmadığını ifade etmektedir.

1.4.2. Kronolojik Sınıflandırma

Bu kategoride, daimi göç ve geçici göç türlerini bulunur.

- *Daimi göç*: Daimi göçte kendi ana ikamet yerinden uzakta harcayacağı zamanın kalıcı olması durumu söz konusudur. Göç araştırmaları daimi göç üzerinde durmakta birlikte birçok göç akımlarının geçici olduğunu söylemek gerekir (Dreher ve Poutvaara, 2005:2). Fron ve arkadaşları, (2007:3) "*daimi göç*" terimini esas olarak hedef ülkenin uzun dönemli olarak düşündüğü hareketleri yansıtması için kullanıldığını ifade etmişlerdir.

- *Geçici göç*: Göçmenin kendi ana ikamet yerinden uzakta harcayacağı zamanın sınırlı olduğu durumları nitelenmek için kullanılmaktadır. Bu kategorideki göçmenle işverenlerini değiştirebilmektedirler. Bunun yanında da, istihdam edildikleri ülkeden

ayrılmaksızın çalışma izinlerini yenileyebilmektedirler IOM (2004c). Koser (2007:8) son birkaç yüzyılda meydana gelen ana göç hareketlerinin çoğunun daimi olduğunu; bugün ise geçici göçün çok daha önemli hale geldiğini ifade etmiştir. Hayatlarının çoğunu yurt dışında yaşayan geçiren insanlar bile çoğunlukla kendi doğum yerine dönme hayaliyle yaşamaktadırlar. İnsanların bir ülkeden başka bir ülkeye göç edip hayatlarının geri kalanında orada kalmaları göreceli olarak alışılmadık olarak kabul edilmektedir.

1.4.3. Demografik-Ekonomik Sınıflandıma

Bu sınıflandırma demografik ve ekonomik koşullara odaklanarak göç olgusunu açıklamaya çalışmaktadır. Bu bakış açısına göre göçmenler tarafından gerçekleştirilen işin türüne bağlı olarak çeşitli göç kategorilerinin varlığından bahsedilebilir.

- *Yüksek derecede nitelikli göçmenler* çok yüksek derecede profesyonellik gerektiren bir işte istihdam edilen kişilerdir. Brezis ve Soueri'ye göre (2011:4), nitelikli işçilerin göçü, literatürde genellikle, kaynak ülkedeki nitelikli işçilerin kaçışının negatif etkilerine vurgu yapan “*beyin göçü*” kavramı ile açıklanmaktadır. Bu araştırmalar, artan getiriler ve beşeri sermaye düzeyindeki dışsallıklar nedeniyle nitelikli işçilerin daha yüksek yaşam standardı olan ülkelere kaçışının gelişmekte olan ülkelerin fakirleşmesine yol açtığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla nitelikli işgücü göçünün kaynak ülkenin beşeri sermayesi ve ekonomik büyümesi üzerinde olumsuz etkileri olduğuna dair önemli bir vurgu bulunmaktadır.

IOM (2004c:6) tarafından yapılan açıklamalara göre göçmenlerin sahip oldukları beceriler onların kabul edildikleri ülke tarafından, kendi ülkelerinden daha fazla tercih edilmelerine neden olmuştur. Böylece, göçmenlerin kalış süresinin uzunluğu, istihdam değiştirme ve aile birleşmesi bakımından daha az kısıtlamalara karşılanmaktadır.

- *Niteliksiz göçmenler*: Bu göçmenler herhangi bir mesleki yeterlilik gerektirmeyen işlerde istihdam edilen kişilerdir. Araştırmacılara göre niteliksiz yerli işçiler ücret düzeyindeki niteliksiz göçmenlere göre daha az sayıdadır. Eğer göçmenler ağırlıklı olarak niteliksiz ve yerliler ağırlıklı olarak nitelikli ise göçmenlerin gelmesi üzerine, kendileri ile yeteneksiz işçiler arasındaki tamamlayıcılık nedeniyle, yerli işçilerin ücretleri ve istihdam fırsatları genişler. Üstelik nitelikli olsun veya olmasın bütün yerli

işçiler, ekonomi genişledikçe değişen derecelerde, toplam yatırımlardaki artıştan ve nitelikli yerlilerin çoğunun kullanmış olduğu ev yardımları gibi ticaret-dışı hizmetlerden ve yoğun bir şekilde niteliksiz göçmen kullanan hızlı yiyecek lokantalarının düşük fiyatlarından faydalanırlar (Dadush, 2013). Göçmenlerin ayrıca, yerli akranlarından daha fazla, fakirlik içinde yaşama, sağlık sigortası eksikliği duyma ve sosyal yardım programlarında faydalanma olasılıkları bulunmaktadır (Ruark ve Graham, 2011:3).

1.4.4. Politik ve Yasal Sınıflandırma

Bu sınıflandırma yasal-idari isteme veya gönderici ve alıcı ülkelerin göç politikaları temelinde yapılmıştır.

- *Usule Uygun veya Yetki Verilmiş Göç*: Bunlar ilgili gönderici ve alıcı ülkeler tarafından düzenlenen tüm göç ve göçmen kurallarına tam riayet ederek gerçekleşen göçlerdir. BM (2005) “eğer göçmen işçilere, istihdam devletinin yasalarına göre veya o devletin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara uygun olarak istihdam devletine giriş yapma, kalma ve oradaki karşılığı ödenmiş bir aktivite ile meşgul olma konusunda izin verilmişse” göçmen işçilerin belgelendirildiğini ve usule uygun bir durumda olduklarının kabul edileceğini belirtmektedir. Aksi durumda bunların belgelendirilmemiş ve usule uygun olmayan bir durumda oldukları düşünülebilir.

- *Usulsüz Göç* : İlgili gönderici ve alıcı ülkelerin bir veya birden fazla göç veya göçmenlik kurallarını çiğneyerek gerçekleşen göçtür. Özetle, kişi geçerli belge olmaksızın veya geçersiz belge taşıyarak hareket etmektedir (IOM, 2004b:12). Kişi vizesinin sona ermesi nedeniyle de usulsüz olarak kabul edilebilir. Bu terim transit veya ev sahibi ülkenin kabul kurallarını ihlal eden, uygun bir nedeni olmaksızın sığınma elde etmeye çalışan yabancı kişiye uygulanmaktadır. Bunlar ayrıca “evraksız göçmen”, “gizli göçmen” veya “yasadışı göçmen” olarak da adlandırılabilir (IOM, 2004b:14).

İnsan Hakları Politikası Uluslararası Konseyi (2010), usulsüz statünün göçmenlerin kendileri için, sadece onların insan hakları ihlalleri, ayrımcılık, marjinalleşme ve dışlanmaya karşı savunmasızlıklarını artıracaklarını ifade etmiştir. Konsey usulsüz göç hakkında başlangıçta yapılabilecek birkaç noktayı ortaya çıkarmaktadır. Şöyle ki, varış ülkesine gizli veya yasa dışı bir yolla girerek, kendi işverenleri tarafından keyfi olarak el konulan belgeler nedeniyle veya sığınma başvuruları reddedildikten sonra ülkede

kalmaya devam ederek olabilir. Usulsüz göçmenlerin çoğu kendi varış ülkelerine usulüne ve yasaya uygun bir şekilde girmiş olacaklardır. Giriş yaptıktan sonra usul dışı bir duruma düşmüş olarak, aşırı derecede güvencesiz bir durumda olmalarına rağmen birçokları toplumdaki varlıklarını çoktan tesis etmiş olacaklardır.

1.4.5. Nedensel Sınıflandırma

Nedensel sınıflandırma göçü ortaya çıkaran nedenler, gerekçeler ve motivasyonlar temel alınarak yapılan bir sınıflandırmadır. Bu isim altındaki sınıflandırmada şu kategoriler karşımıza çıkmaktadır:

- **Ekonomik Göç ve Emek Göçü:** Kendi ülkesi dışında başka bir ülkede çalışma arzusunu teşvik eden göçtür. Bazı araştırmacılar modern emek göçünün, yeni kolonilerde üretim ihtiyaçları arttığında emek kıtlığı ile karşılaştığında uluslararası göçün yeni bir türü olarak emek göçünün ortaya çıktığını ifade etmektedirler (IOM, 2004a: 10b). Emek göçü dar anlamda (yalnızca istihdam amaçlı taşınma dahil) ya da geniş anlamda (yatırımcılar ve ticari gezginler gibi ekonomik faaliyetlere girişen kişiler dahil) şeklinde kullanabilmektedir (IOM, 2004c:7).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik gelişmeler ve özellikle bazı Avrupa ülkelerindeki demografik yetersizlik hükümetleri yeni göçmen politikaları belirlemeye itmiştir. Bu politikaların özünü demografik yetersizliğin iş piyasasına olumsuz yansımalarını ortadan kaldıracak göçmen iş gücünün transfer edilmesi oluşturmuştur. Önce Birleşik Devletlerde ve daha sonra ise Avrupa'ya yeni göçmen işçiler gelmeye başlamıştır. Bu göçmen işçiler ilk olarak "*konuk işçi programlarının*" katılımcıları veya koloni işçileri olarak bu ülkelere gelmişlerdir. Gelen bu göçmen işçilerin hem sosyal hakları sınırlı, hem de aile birleşmesi hakları bulunmamaktadır (Tomanek, 2011).

- **Eğitim Göçü:** Eğitim amacıyla insanların kendi köken ülkelerinden çıkarak bir başka ülkeye gitmeleridir. Özellikle son yıllarda eğitim almak için göç eden genç bireylerin sayısı hızlı bir şekilde artmaktadır (Brezis ve Soueri, 2011:1). Eğitim programlarının hızlı ve yoğun bir şekilde uluslararası hale gelmesiyle, öğrenciler kendi kaynak ülkelerinin dışındaki eğitim fırsatlarını araştırmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda da eğitim göçü ortaya çıkmıştır. Eğitim göçü, diğer göç tiplerinden farklı olarak, yabancı öğrencileri daha büyük olasılıkla geçici yolcular olarak nitelenmesine olanak

tanılmaktadır. Eğitim göçü sayesinde yabancı öğrenciler gelecekteki nitelikli göçe neden olacak küresel ağları da oluşturma şansına sahip olabilmektedir. Eğitim amacıyla göç girişiminde bulunan kişiler mezuniyetten sonra ya kendi asli vatanlarına dönerler veya başka bir ülkede yaşamlarına devam etme yoluna giderler. Göç modeline göre öğrenciler, kendi vatanlarındaki eğitimin getirisi az olduğu zaman, yabancı ülkeye giriş yapma ve orada kalmanın bir aracı olarak yurt dışında okula gitmeyi tercih etmektedirler. Bazı araştırmacılar bunun, ev sahibi ülke emek piyasasındaki kariyer fırsatlarını artırmanın bir başka yolu olduğunu ileri sürmektedirler (Bijwaard and Wang, 2013).

Dreher ve Poutvaara (2005)'e göre, eğitsel kursların uluslararası hale gelmesi küreselleşmenin sonuçlarından bir tanesidir. Böylece, öğrencilerin kendi ana vatanlarına geri dönmeleri üzerine köken ülkeler maliyetsiz eğitilmiş, yüksek derecede ve büyük ölçüde eğitilmiş iş gücüne sahip olmaktadır. Bunun yanı sıra ev sahibi ülkeler kısmen beşeri sermaye çekmekte ve yurt içi ekonomiye önemli faydalar sağlamaktadırlar.

Zorunlu göçmenler de bu kategoriye dahil edilebilirler. Bilindiği gibi zorunlu göçmenlerin göç hareketi savaş ve doğal felaketler tarafından zorlanmaktadır. Örneğin, zorunlu göçün bir kurbanı olarak ev sahibi ülke veya Birleşmiş Milletler Sığınmacılar Yüksek Komiserliği tarafından kendine sığınma hakkı tanınan bir sığınmacı. IOM (2004a:16)'da alışılmış anlamda göçmen olarak kabul edilmemektedir. Çünkü bunlar anlamlı seçimler esasında hareket etmemektedirler. Fakat yalnızca kendilerini korumaya çalışmaktadırlar.

1.5.Göçün “Ev Sahibi” Ülke, Ana Vatan ve Göçmen Üzerindeki Etkileri

Göçmen olmanın ve göçmenliğin hem alıcı ülke, hem göç veren ülke hem de göçmelerin bizzat kendileri ile ilgili olarak bir dizi avantaj ve dezavantajın olduğu bilinmektedir. Koser (2007) göçmenler ve göçün etkilerinin göçmenlerin özellikleri, onların ev sahibi toplumlardaki coğrafik konumları ve altta yatan emek piyasayı koşulları ve oradaki sosyal ilişkiler dahil olmak üzere geniş çaptaki faktörlere göre anlamlı olarak değişeceğini ileri sürmektedir.

Koser (2007) tarafından ifade edildiği gibi yoğun rekabetin olduğu bir alan olan ekonomik büyümede, göç eğer stratejik olarak yönetilirse ve resmi ekonomiye

bağlantısı yapılırsa, üretkenliğin artmasına katkı sağlayıcı bir rol üstlenebilir. Göçmenlerin emek piyasasına dahil edilmeye zorlanması, hem kaynak yer hem de hedef yeri arasındaki bağlantılar korunduğundan her iki taraf açısından da önemli avantajlar ortaya çıkartabilir (IOM, 2015: 4).

1.5.1. Pozitif Etkiler

❖ Kaynak Ülke üzerinde

Göçmenler vatanlarına büyük miktarlarda para göndermenin yanında çok farklı şekillerde katkılar yapabilirler. Bu katkılarının başında ülkelerine dönüş yaptıklarında göçmen olarak yaşadıkları ülkelerde edindikleri deneyim, bilgi ve iş görme usullerini kendi ülkelerinde sürdürürerek ana vatanlarında bazı yeniliklerin ortaya çıkmasına neden olmaları gösterilmektedir (Koser, 2007: 41). Göçmenler tarafından gerçekleştirilen farklı transferlerin özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli değerler yaratan faydaları olduğu konusunda uluslararası bir konsensüs bulunmaktadır. Göçmenler tarafından gerçekleştirilen maddi transferler genellikle konut şartlarının iyileştirilmesi, beslenme ve sağlık bakımı gibi harcamalar için kullanılmaktadır (ILO, 2010: 41). Bu ifade edilenlerin yanında göçmenler kaynak vatan ve hedef ülkeleri arasında daha güçlü bağlantılar kurarak ticarete katkıda bulunmaktadır (ILO, 2010: 56).

2015 Dünya Göçmenler Raporunda, göçmenler hem göç ettikleri ülkelerde hem de kendi ülkelerinde çok önemli aktörler olarak görünebilirler. Her iki ülke kesimi tarafından da göçmenler şehir yapıcıları, direnç/esneklik kurucuları, yerel gelişimin ajanları olarak nitelendirilmektedirler (IOM, 2015).

Esneklik Kurucular Olarak Göçmenler: Bu grupta yer alan göçmenler, çeşitli dernekler finansal kaynaklar, teknik uzmanlık veya siyasete katılım yoluyla kaynak ülkedeki bazı alanlarda (gıda ve su güvenliği, temel hizmetler ve altyapı müdahaleleri gibi) kalkınma ve risk azaltma projelerini destekleyebilirler.

Yerel Kalkınma Ajanları Olarak Göçmenler: Büyük göçmen nüfusunun varlığı nedeniyle bir bölgeden bir başka bölgeye olan bağlantıların sıklıkla oluşturulabildiği bilinmektedir. Göçmen ve diaspora toplulukları, şehirlerarasındaki yerinden yönetimli kalkınma ortaklıklarının desteklenmesinde ve kaynak ülkedeki topluluklar hakkında

uzmanlık ve bilgi sağlama gibi faaliyetleri kolaylaştırma veya bunları üstlenmede önemli bir rol oynayabilirler.

❖ *Ev Sahibi Ülke Üzerinde*

Dünya Bankası tarafından yapılan tahmine göre göçmen işçiler dünya çapında 20 trilyon ABD doları kazanmaktadır. Kazandıkları paranın büyük bir çoğunluğunu ise çalıştıkları ülkelerdeki bankalara yatırmaktadırlar. Dünyanın büyük birçok yerinde, göçmenler yalnızca yerlilerin yapmaya isteksiz oldukları işlerde istihdam edilmemektedirler. Aynı zamanda yerel insanların o işleri yapmada beceri eksikliği gösterdiği yüksek-değerli faaliyetlerde de istihdam edilme durumları söz konusu olmaktadır (Koser, 2007: 10). Özetle göçmenlerin emek piyasası etkinliğinin iyileştirilmesinde önemli bir rol oynadığını kabul etmek gerekmektedir (ILO, 2010:60).

Göçmenlerin konuk oldukları şehirlerde ekonomik ve sosyal yaşama katılımları bir ülkenin sosyo ekonomik geleceğini garanti eden istikrarlı, açık ve canlı topluluklar inşa etmenin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmektedir (IOM, 2015:5).

Ekonomik Büyüme: Göçmenler piyasanın düşük-becerili ve yüksek-becerili bölümlerindeki emek piyasası ihtiyaçlarını doldurarak nüfusu yenileme, emek piyasası etkinliğini iyileştirme, girişimciliği teşvik etme, kentsel yenilenmeyi uyararak ve varış ülkeleri ve toplumlarına dinamiklik ve çeşitlilik enjekte etme gibi birçok yola ekonomik büyümeye katkıda bulunabilirler (ILO, 2010:57).

Şehir-Yapıcılar Olarak Göçmenler: Göçmenler şehirlerin küresel ekonomik ve politik hiyerarşi içindeki yerlerini güçlendirmeye katkı sağlayabilirler. Eğer kendilerine bu konuda fırsat verilmişse bir şehrin tarihsel, kültürel, dinsel ve sosyo-ekonomik zenginliklerini teşvik ederek bunu gerçekleştirebilirler. Şehir için çok önemli olan yüksek becerili profesyoneller, yatırımcılar ve öğrencileri kendine çekmek ve korumak, göçmen alımına yatırım yapmanın getirilerini almaya yardımcı olabilir.

Esneklik Yapımcıları Olarak Göçmenler: Göçmenler ayrıca normal zamanlarda ve aynı zamanda kriz öncesi, kriz süresi ve kriz sonrasında çeşitli kaynaklar ve kapasitelerin hareketliliğine olanak vererek varış ülkesinin alanlarında esneklik aktörleri olabilirler.

❖ *Göçmen Üzerinde Etkileri*

Göçmenler emek piyasasında yeni beceriler ve deneyimler elde etmektedirler (Koser, 2007:90). Bunun dışında, bütünleşme prosedürü çok iyi olduğu zamanlar, bu göçmen için çok iyi bir avantaj olabilmektedir. Bu durumda göçmenler yeni kültürü kolaylıkla benimseyeceklerdir. Bundan dolayı göçmenler daha aktif ve öğrenmeye açık olabilirler.

1.5.2. Negatif etkiler

Sinha (2005) göçün negatif etkilerinden bir tanesi olarak göçün hastalıkların yayılmasında oynamış olduğu role işaret etmiştir. Diğer birçok bilim insanı göçün farklı tipteki hastalıkları bir yerden bir başka yere taşıdığı konusunda ortak tespitte bulunmuşlardır. Bu etkinin Kuzey-Güney hareketliliğinden dolayı olduğu söylenemez çünkü IOM (2013) tarafından ifade edildiği gibi göç sadece bir güney-kuzey olgusu değildir.

❖ *Kaynak Ülke Üzerinde*

Göç, 'beyin göçü' yoluyla ülkelerin yetersiz görülen becerilerini tüketebilmektedir (Koser,2007: 41). IOM (2004c)'a göre beyin göçü, göç veren ülkelerin ana endişelerinden biri konumundadır. Nitelikli göçmenlerin ayrılması bir ülkenin uzun dönemli ekonomik büyüme kapasitesini azaltmaktadır. Nitelikli işgücünün önemli bir parçasını kaybetmiş ülkeler düşük sermaye getirisi sıkıntısı yaşayabilmektedirler. İnsanların eğitimine yatırım yapan yerel firmalar, bu eğitilmiş işçilerin düzenli olarak ayrılmaları durumunda yatırımlarını telafi etmekte zorluk yaşayacaklardır. Üstelik kamu kurumlarında eğitim gören yüksek nitelikli işçilerin göç etmesi, potansiyel mali gelirlerin kaybı yanında, toplumun yüksek öğrenime yaptığı yatırım konusunda topluma olan getirisinde bir kayıp anlamına da gelecektir (ILO, 2010: 49).

Göçmenlerin belirli bir emek piyasasına girişi, rekabet halindeki işçilerin (göçmenler olarak aynı tipteki niteliklere sahip olan işçilerin) ücretlerini düşürmeli ve tamamlayıcı işçilerin (göçten dolayı nitelikleri daha değerli hale gelen işçilerin) ücretlerini artırmalıdır (Borjas, 2000: 14).

❖ *Ev Sahibi Ülke Üzerinde*

ABD’de göçmenlik ile ilgili çalışan araştırmacılar yabancı-doğumlular arasındaki yüksek işsizlik düzeyleri, ek sosyal yardım maliyetleriyle geniş ailelerin yaygınlığı ve rekabetin yerleşik azınlıklara negatif etkilerine ilişkin bir takım durumlara dikkat çekmekteydiler. Bu ifade edilenlerin yanında, düşük nitelikli bir emek havuzu endüstrilerin yeniden yapılanması ve yeniden örgütlenmesini de geciktirebilmektedir (Koser, 2007). Bu ifade edilenlerden yola çıkarak göçmenlerin ev sahibi ülke üzerindeki olası negatif etkilerini şu başlıklar altında toplayabiliriz.

Mali Etkiler: Literatürde göçmenlerin olası negatif etkileri ile ilgili olarak üzerinde en fazla durulan konunun göç edilen ülkelere kendilerine sunulan kamu hizmetleri, sosyal güvenlik ödemeleri gibi hizmetlerin göç ettikleri ülkeye vergiler yoluyla sağladıkları katkıdan daha fazla maliyet oluşturabilmesi olduğu görülmektedir (ILO, 2010:67).

İstihdam Dengesizlikleri: İşsizlik oranları ve iş güvenliği yerli işçiler ve yasal statüdeki göçmen işçiler arasında sıklıkla farklılık göstermektedir. Bazı dengesizlikler göç statülerindeki farklılıklar, beceri profilleri veya işlerin ve istihdam sektörlerinin mahiyeti gibi faktörlerle açıklanabilirken, bazıları farklı şekillerde açıklama yoluna gidilmektedir (ILO, 2010:72).

Moody (2006), dört ana ekonomik etki türü tanımlamaktadır. Birincisi, göç ülkenin emek piyasası üzerinde etkili olmaktadır. Yerli vatandaşların ücretlerini ve istihdam düzeylerini düşürebilir; öte yandan beceri potansiyelini de azaltabilir. İkinci olarak bazı mali sonuçlar doğurabilir. Çünkü göçmenlerin vergi olarak ödedikleri miktar onların almış oldukları sağlık ve eğitim maliyetlerini tam olarak karşılamaz. Üçüncü olarak, göç hem evsahibi hem de kaynak ülkelerin ekonomik büyümesine doğrudan katkıda bulunabilir. Son olarak, göç hem ev sahibi ülkelere hem de kaynak ülkelerin ekonomik büyümesine de doğrudan katkı yapabilir. Göçmenler tarafından yapılan havaleler kaynak ülkedeki gelişmeyi dürtükleyen önemli bir sermaye kaynağı olabilir. Öte yandan nitelikli işçilerin göçü, üretkenliği ve ekonomik büyümeyi azaltabilir.

❖ *Göçmen Üzerinde*

Göç ayrıca göçmenler için önemli zorluklar ortaya çıkarabilmektedir. Bazı göçmenler istismar edilebilirler ve insani haklarının ihlal edilme durumu ortaya çıkabilir. Varış ülkelerinde entegrasyon sorunlar yaşanabilir (Koser, 2007). 18’nci ve 19’ncü

yüzyıllarda zorla göç ettirilen kölelerin durumu örnek alınırsa, onların kimlik kökenlerini kaybettikleri söylenebilir.

Entegrasyon sorunu ile ilgili olarak göçmenler bilinen bir yerden bilinmeyen bir yere taşınmaktadırlar. Bu nedenle kültür şoku sorunuyla karşı karşıya kalacaklardır. Bu şok diğerleri tarafından reddedilmek, beğenilmemek, anlaşılmamak, aşırı merak, stress ve benzeri gibi durumlarla kendini gösterebilir.

Son olarak göçü çoğu zaman otomatik bir başarı olarak düşünen insanlar, vatanlarında geride bıraktıkları diğer insanların hatırına daha iyi yaşam arayışı ile göç etme eğilimi sergiler. Öte yandan göçmenlerin yüzleştiği probleme rağmen hali hazırdaki yaşam durumunu vatanındaki ailelerinin beklentisi ile kıyasladığı zaman daha büyük bir hayal kırıklığı yaşayabilirler.

Değerlendirme

Bu bölümde, göç olgusu ve bu olguyu açıklamaya yönelik argümanlar sunan teorilere ilişkin bir inceleme yapılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak göç kavramına yüklenen anlamlar incelenmiş ve kavrama ilişkin ortak vurgular tespit edilmiştir. Akabinde ise, insanların hangi nedenlerden dolayı göçmen olmayı tercih ettikleri, insanları bir göçmen olmaya zorlayan durumları açıklamaya ilişkin yaklaşımlar derinlemesine incelenmiştir. Bu bölüm temelinde gerçekleştirilen inceleme araştırmada toplanan verilerin analiz edilmesinden sonra yorumlanmasında önemli katkılar sağlayacaktır. Bunun yanında bu bölümde yapılan incelemeden yola çıkarak, Türkiye'deki Kamerunlu göçmenler üzerinden göç olgusunu açıklamaya yönelik açıklamalar seti sunan yaklaşımların hangisinin ya da hangilerinin daha fazla karşılık bulduğuna dair de bir dizi tespitle bulunmak mümkün olacaktır.

BÖLÜM 2: PREKARİTE KAVRAMI

Bu bölümde prekarite kavramı ile ilgili olarak bir inceleme yapılacaktır. Bu çerçevede ilk olarak prekarite kavramının tanımı üzerinde durulması planlanmıştır. Daha sonra ise kavramın tarihsel süreçteki serüveni ayrıntılı olarak incelenecek ve araştırmaya yön veren amaç bağlamında bir takım tespitler yapılacaktır. Bunun yanında prekaritenin iş görenler ve iş yerleri için doğurmuş olduğu sonuçlarda kapsamlı bir şekilde incelenmeye çalışılacaktır.

2.1. Prekarite Tanımı

Literatürde “Prekarya”, “prekarite” ve “prekarizasyon” kavramlar farklı şekillerde açıklanmışlardır. Jørgensen (2015) prekarite kavramını koşul olarak, prekaryayı kimlik oluşumu biçiminde ve prekarizasyonu da süreçsel açıdan tanımlama yoluna gitmiştir.

Standing (2011) tarafından prekaryanın farklı kullanımları ortaya konulmuştur. Fransız sosyologlar ise prekaryayı geçici veya mevsimsel işçiler için kullanmışlardır. İtalyanlar ise kavramı normal bir yaşam durumu olarak güvencesiz bir yaşama işaret ederek gündelikçi işler yapan ve düşük gelirli insanları nitelemek için kullanmışlardır. Bunun yanında Almanya’da ise hiç bir sosyal entegrasyon umudu olmayan geçici işçiler ve işsizler için, prekarya kavramı kullanılmıştır. Prekarya Japonya’da ise ‘*çalışan fakirler*’ ifadesi ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Standing (2011), prekaryayı emek piyasasında güvenli bir rolü olmayan bir işten bir başka işe taşınan seyyar/kararsız bir emek arzı olarak tanımlamaktadır. Standing (2011), prekaryanın ‘*geliyorum-diyen-bir-sınıf*’ olduğunu ileri sürmektedir. Bu sınıf beceri geliştirme ve terfiye ilişkin engellerden yoğun olarak muzdarip bir sınıftır.

Kavra etimolojik olarak ele alındığında, “*precarity/güvencesizlik*” Latince prex veya précis kökünden gelmiş olduğu görülmektedir. Bu kökün anlamı “*dua etmek*” veya “*yalvarmaktır*”. Çoğunlukla da riskli veya belirsiz durumların varlığını işaret etmek için kullanıldığı görülmektedir.

Prekarite, nüfusun büyük kısımlarının nasıl esnek istismara veya esneme-istismarına (düşük ücret, yüksek şantaj/sömürü becerisi, kesintili gelir vb.) ve var olan risklilik (düşük gelirler, sosyal yardım kesintileri, yüksek yaşam maliyeti ve benzeri nedenlerle

yüksek sosyal dışlanma riski) tabi olmakta olduğunu ifade eden bir kavramdır (Maribel Casas-Cortes 2014).

Aşağıdaki prekarite kavramı için Gill ve Pratt (2013) tarafından yapılmış açıklamalara yer verilmiştir:

- 'Prekarya'– hem bir istismar deneyimini hem de bir (potansiyel) yeni-politik özneliği belirtmek için risklilik ve proleterya anlamlarını bir araya getiren bir kavramdır.

- Yasa dışı, gündelikçi ve geçici hale getirilmiş işlerden, ev işleri, parça başına iş ve serbest çalışmayı kapsayan (işle ilgili olarak) güvencesiz, tesadüfî, esnek çalışmanın tüm formlarına atıfta bulunur.

- Hem güvencesiz hem de istikrarsız, emniyetsiz yaşam formlarının ortaya çıkmasını ve yaygınlaşmasını ve eş anlamlı olarak geleneksel siyasi parti veya sendika mücadelelerinin ötesine uzanan politik tartışmalar ve dayanışmanın yeni formlarını ifade eden bir kavramdır.

Maxell (2011) prekaritenin düşük ücretli ve hizmet işleri için rekabet etmek üzere kendi ana vatanlarını terk eden işçilerle ilişkili bir kavram olduğunu ifade etmiştir.

Standing (2011:16) Prekarya'yı bakmanın bir yolunun, insanların arzulanan bir kimlik veya arzulanan bir kariyer geliştirmesine yardımcı olma olasılığı olmayan güvensiz emek formlarını gerçekleştirmeye nasıl yanaştıklarını gözlemlemek olduğunu ifade etmiştir.

2.2. Prekaritenin Tarihsel Bağlamı

2.2.1. Fordist Dönem

Fordist Dönem i İkinci Dünya Savaşı sonrasıyla ilişkili bir dönemdir. Bu dönem ayrıca Batı kapitalizminin '*altın çağı*' olarak da adlandırılmaktadır. Zengin ülkelerdeki istihdam ilişkisi, endüstriyel üretimin Fordist modeli ve sermaye birikimi, devletin ekonomiye müdahalesinin Keynezyen modeli, cömert refah devletleri, güçlü işçi sendikaları ve istihdam ilişkilerinin yasalarla güçlü bir şekilde düzenlenmesi yoluyla şekillenmiştir. Ekonomik istikrar ve refah bağlamı içinde istihdam ilişkileri, işçilere istikrarlı istihdam, istihdamla ilişkili haklar ve korumalar sağlamak ve kolektif temsil

hakkı tanımak üzere bir sermaye-emek uyumuna doğru evrilmiştir. Zorunlu kolektif koruma, işçilere tehlikeli ortamlarda çalışma ve zararlı istihdam koşullarına maruz kalmaktan kaçınmaları konusunda güç vermiştir. Bu tarihsel bağlam, nispeten işle ilgili cömert yardımları olan daimi (sınırsız süreli sözleşme), tam zamanlı, yıl boyu istihdam olarak tanımlanan standart istihdam ilişkisi tarafından karakterize edilmiştir. Standart istihdam ilişkileri, işe alma ve işten çıkarmalar konusunda yasal kısıtlamaları ve keyfi işten atmalara karşı yasal düzenlemeleri, toplu temsil hakkını, asgari ücreti, işsizlik ücretini ve emeklilik ödemelerini de kapsar. Bununla birlikte, burada bahsedilen bu ideal tip eşitlikten ve evrensellikten uzaktır. Çünkü çoğunlukla erkek, yerli, bordrolu işçilere uygulanmıştır. Kendi işini yapan müteahhitler ve çoğunluğu kadınlardan oluşan yarı-zamanlı işçilerin büyük çoğunluğu gibi bu normun dışında tutulmuştur (Benach ve Others, 2014).

2.2.2. Ford-Sonrası Dönem: Neoliberalizmin Yükselişi

1970'lerin ortalarından bu yana, emek piyasaları ve iş organizasyonu için bazı köklü küresel değişiklikler olmuştur. Bu değişimler Keynezyen politikanın terkedilip neoliberal politikaya geçilmesinin tamamlayıcısı olan değişimlerdir (Quinlan, 2013:1). Dünya çapındaki durgunluk ile birlikte sosyo-ekonomik durum kötüleşmiş işsizlik artmış ve işçilerin tercih edilmeyen koşullarda istihdam edilmesine önyak olunmuştur. Neoliberal reformlar sonrasında, iş örgütlenmesindeki değişiklikler, üretim-tüketim döngüsünde yeni teknolojiler ve yaklaşımların gelişmesi, tipik işçi profili de yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıkan bir modele doğru evrimleşmiştir. İşçiler piyasa değişikliklerine ve teknolojik değişikliklere uyum sağlayabilmek için sürekli olarak yaratıcı, esnek olmak zorunda kalmışlardır (Quentin de Ghellinck, 2012).

Bu dönemde işverenler için ana öncelikler ücret esnekliğine sahip olmak, işe alma ve işten çıkarma konusundaki kısıtlamaları hafifletilmesi ve istihdam koruma politikalarının gevşetilmesi şeklinde kendini göstermiştir. İşverenler, işçilerin emeklerini her gün daha ucuza almaya başlamışlardır. İşçi sınıfının gücü zayıflamış ve işverenlerin yetkin konumu güçlenmiştir (Benach ve diğerleri, 2014). Üretimin daha esnek hale getirilmeye çalışılması, Ford-sonrası üretim tarzında gittikçe artan bir şekilde uzun-dönemli istihdam anlayışının yavaş yavaş ortadan kalktığını gündeme getirmiştir. Eskiden tam zamanlı işçiler tarafından işgal edilen pozisyonlar, daha

sonraları ve şimdilerde geçici iş görenler tarafından doldurulmaya başlanmıştır (Seymour, 2011).

Yozlaşmış istihdam biçimleri geliştirilmiştir. Heusch ve Dujardin'e göre bu ikisi sosyal koruma yardımları için tesis edilen kriterleri zayıf bir şekilde eşleştirmiştir. Bunun sonucunda da işçiler güvencesiz sosyo-mesleki durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Fordizm-sonrasında toplum tüketim tiplerine bölünmüş varlık olarak algılanmaya başlanmıştır. İstihdam edilen kadınların oranında önemli artışlar meydana gelmiş iş görenler temelinde hak ve özgürlük kavramlara yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır. (Quentin de Ghellinck, 2012).

Burada yer gelmişken *neoliberalizm* ile ilgili bir açıklama yapmak gerekmektedir. Çünkü fordizm dönemi büyük ölçüde bu kavramla karakterize edilmiştir.

Thompson (2005:22) neoliberalizmi 20'nci yüzyıl sonları ve 21'nci yüzyılın başlarındaki ekonomik ve sosyal yaşamın en belirgin özelliklerinden biri olarak nitelemiştir. Neoliberal politika piyasalara, piyasa süreçlerine ve sermayenin çıkarlarına artan bir liberallik ve merkezîyet vermiştir. Neoliberalizm, sermayenin etkisi ve hakimiyetinin yoğunlaşmasıdır. Kapitalizmin bir üretim kipi olarak bir etik, bir politik zorunluluklar ve bir kültürel mantık içine doğru evrimleşmesidir. Ayrıca, bir güçlendirme ve restorasyon projesidir. Bazı durumlarda ekonomik elitlerin yeniden oluşumu anlamına da gelmektedir.

Einar ve Lie (2006: 8)'e göre, “*kendi kendini düzenleyen piyasa*” olasılığının neoliberaler arasındaki esas varsayım olduğunu ifade etmiştir. Harvey yazdığı “Neoliberalizmin Kısa Tarihi” adlı eserinde, neoliberalizmin bir tanımını ortaya koymuştur. Bu tanımla neoliberalizmin anlamını ve karakteristiklerini kolayca anlayabilmek mümkündür. Yine aynı şekilde neo liberal anlayışta devletin rolüne ilişkin de bir söyle geliştirmek mümkündür. Harvey (2005:2) şöyle ifade etmektedir:

“Neoliberalizm ilk önce, beşeri refahın en iyi şekilde, güçlü özel mülkiyet hakları, serbest piyasa ve serbest ticaret ile karakterize edilen kurumsal bir çerçeve içinde bireysel girişim özgürlükleri ve becerilerini serbest bırakmakla geliştirilebileceğini öne süren bir ekonomi politikası uygulamaları teorisidir. Devletin rolü bu tür uygulamalara uygun kurumsal bir çerçeve oluşturmak ve bunu korumaktır. Devlet örneğin paranın kalitesi

ve bütünlüğünü garanti etmek zorundadır. Ayrıca, özel mülkiyet haklarını güvence altına almak için de askeri, savunma, polis ve yasal altyapıları tesis etmeli ve gerektiğinde zor kullanarak da olsa, piyasaların uygun bir şekilde işlemlerini garanti etmelidir. Bundan başka, eğer piyasalar mevcut değilse (arazi, eğitim, sağlık bakımı, sosyal güvenlik veya çevre kirliliği gibi alanlarda), gerektiğinde devlet müdahalesi ile bunlar oluşturulmalıdır. Ancak bu görevlerin ötesinde devlet girişimde bulunmamalıdır. Devletin piyasalara müdahalesi (bir kez oluştuktan sonra), yalnızca asgari düzeyde tutulmalıdır. Çünkü teoriye göre devlet ikinci-tahmin piyasa sinyalleri (fiyatlar) hakkında muhtemelen yeterli bilgiyi sahip olamaz. Bunun yanında güçlü çıkar gurupları kaçınılmaz olarak devlet müdahalelerini (özellikle demokrasilerde) kendi çıkarlarına göre çarpıtmaya ve saptırmaya çalışırlar”.

Neoklasik iktisatçılar tarafından savunulan, yatırımları ve işleri korumak için gerekli bir bedel olduğu iddia edilen esneklik, işçilerin sistematik olarak daha güvensiz çalışması anlamına gelmektedir. Esnek emek yayıldıkça eşitsizlikler büyümektedir. Bunun sonucunda da toplumsal düzlemdeki sınıf yapıları daha karmaşık hale gelmektedir. (Standing: 2011).

2.2.3. Prekaritenin Yükselmesi

Prekaritenin kesin bir tanımı ve ölçülebilir kriterleri olmamasına rağmen, istihdamın yozlaşması ve atipik formlarına dair temel özellikler olarak kabul edebiliriz (Ghellinck, 2012). Tam zamanlı çalışmayı anlamsızlaştıran sözleşme süresi şu an istihdamın en temel formu haline gelmiştir. Günümüzde yükselen prekariteyi açıklayan Benanav (2015), işsizliğin maliyetinin ve oranının yoğun olarak yükseldiğini işçilerin işleri kaybetme olasılığının arttığını ve yeni işler bulmak için gereken zaman süresinin daha da uzadığını ifade etmektedir. Buna ek olarak işsizlerin daha kötü çalışma koşullarındaki işleri kabul etmek zorunda kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu da ifade etmiştir.

Standing (2011: 60), her çalışanın güvencesiz durumu ile ilgili endişe edildiğini fakat bazı nüfus gruplarının prekaritenin kurbanı olma olasılığının gittikçe daha fazla arttığını ifade etmektedir. Bunun yanında kadınların erkeklerden, özellikle kariyerlerinin başında olan genç insanların yaşlılardan daha yüksek oranda prekarite kurbanı olabileceklerini

ifade etmiştir. İnsan hareketliliğinin yoğunluğu dikkate alınırsa göçmenlerde bunun içine dahil olacaktırdır. İşçi sınıfı, gittikçe artan bir şekilde nispeten güvenli işçilerin küçüleceği ve güvencesiz işçilerin ise günden güne büyüyeceği ikili bir biçim olacaktır. İlk gruptakiler için tehlike işverenlerin taleplerine yetişmede başarısız kalırlarsa ikinci gruba düşebilme ihtimalleridir (Benanav, 2015). Prekarizasyon, sosyal sektörlerin gittikçe büyüyen bir aralığına doğru yayılmaktadır. Daha uzun bir tarihsel perspektif ile neoliberalizmin yeni bir prekarizasyon safhasını tetiklediği ancak güvencesizliğin bu haliyle yeni bir şey olmadığını söyleyebiliriz (Jørgensen, 2015). Jørgensen'in prekarite hakkında söylediğini teyit etmek için Charlie Post (2015) 1890'lardaki Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde işçilerinin koşullarına bakarak, çalışan insanların büyük bir çoğunluğu inanılmaz ölçüde güvencesiz bir hayat yaşadıklarına vurgu yapmıştır. Viktorya İngiltere'sinin nitelikli işçileri örneğinden bahsederek, insanların çoğunun yarım yıl çalıştığını, uzun işsizlik devrelerine maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Kendisi düzenli tam zamanlı işi olan bazı küçük işçi sınıfı kesimleri olduğunu ancak bunların fazla olmadığına dikkat çekmiştir.

Ortner (2011), araştırma yazısında birbiriyle ilişkili olan daha önceki kaymaları açıklamıştır. Ortner (2011), sermaye ve emek arasındaki ilişkiyi tanımlayan Fordist çerçeve ve Ford-sonrası çerçeve arasındaki birinci kayma: Fordizm döneminde sermaye ve emek arasında bir karşılıklı uyum ve (örgütlü) emek, ücretler ve iş güvenliği açısından iyi bir ortam varlığı şeklinde ifade etmiştir. Fordizm-sonrası dönemde uyum bitmiş ve emek gözden çıkarılabilir, elden çıkarılabilir ve değiştirilebilir bir hale gelmiştir. İkinci kayma ise, hükümet ve ekonomi arasındaki Keynezyen bir teoriden neoliberal teoriye geçişle gerçekleşmiştir. Keyneşçiliğe göre, hükümetin ekonomiyi düzenlemede ve genel refah için sosyal programları sürdürmede bir rol oynaması bekleniyordu. Neoliberal hükümetin ise keynezyen yaklaşımda biçilen rollerin hiçbirini yapması beklenmemektedir.

2.3. Prekaritenin İşyerindeki Görünümü

Güvencesiz çalışma 1970'lerden beri tartışılmaya başlanan küresel bir olgudur. Yeni olan artış hızı ve emek piyasasının daimi bir özelliği haline gelmiş olmasıdır (McCaffrey, 2013).

Prekarya uzun trendlerden birisidir, Castel (2011)'in dikkat çektiği gibi aşama aşama gerçekleşmiştir. Farklı kuşakların çalışma yolunu basitçe kıyaslayarak bir kimsenin, iş güvensizliğinin 30 yıldan bu yana tedricen artmakta olduğunu farketmesinin kolay olduğunu belirtmektedir. Diğer bir yazar Ghellinck (2012), prekaryanın işsizlik ve fakirlikten tamamen ayrı olduğunu ifade etmiştir. Aynı doğrultuda Castel (2011), “işsizlik” ve “iş krizlerinin”, işçilerin artan bir şekilde güvencesiz hale geldiği bir ekonomi içine yapısal olarak girildiğini ifade etmiştir.

Bununla bağlantılı olarak, prekarya sözcüğü işyerinin yeniden yapılandırılmasını ortaya çıkarmıştır. Bu orada bulunan tüm paydaşları içine almaktadır. Lerouge (2009)'i göz önüne alarak, yeni kariyer yolları ‘atipik’ olarak adlandırılan sözleşmelerin tesis edilmesi yoluyla düzenlenen geçici işler tarafından karakterize edilmektedir. Bu düzensiz gelir, istihdam güvensizliği, bulanık profesyonel konumlarla sonuçlanmaktadır. Geleceğe doğru projeksiyon yapmayı olanaksız kılarak profesyonel kimlikte önemli zorluklara yol açmaktadır.

Vosko (2006:3), güvencesizliğin ışığında şu anki çalışma yerinin sınırlı sosyal yardımlar ve sosyal haklar, iş güvenliği, düşük ücretler ve yüksek hastalık riskini içeren çalışma formlarını kapsadığını ifade etmiştir. Vosko (2006)'ya göre istihdam statüsü (kendi işini yapan veya ücretli çalışma), istihdam formu (geçici, yarı zamanlı veya tam zamanlı) ve emek piyasası güvensizliğinin boyutu (meslek, endüstri, coğrafya) tarafından şekillenmektedir.

Prekariteyi göz önüne alarak bir çalışma yerinin özelliklerinin altını çizebiliriz: bunlar esneklik, iş güvensizliği, iş kesintisi ve artan çeşitlilik.

2.3.1. Prekaritenin İşyerindeki Özellikleri

2.3.1.1. Esneklik

Savaş sonrası bütün sosyal kararlar için Keynezyen politikanın terkedilmesi ve hakim politika çerçevesi olarak neoliberalizmin yükselmesi sonrasında emek piyasasının esnekliği yoğun olarak empoze edilmeye başlanmıştır (Quinlan, 2013). Esneklik sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak için olumlu ve gerekli bir yenilik olarak düşünülmektedir. Esneklik işçilerin gelirini ve iş güvenliğini koruyan, daha önceden emek yasaları, sendika sözleşmeleri, eğitim sistemleri veya emek piyasaları tarafından

kısıtlanmış olan, işçilerin işe giriş ve işten çıkış hareketleri konusundaki kısıtlamaların azaltılması olarak tanımlanmaktadır. Bunun en bilinen sonuçlarından biri “*atipik*” ve standart dışı çalışma düzenlemelerinin farklı formlarının yerleştirilmesi olmuştur. Örneğin arazi/geçici, yarı-zamanlı sözleşme, yasa ile düzenlenmeyen yeraltı işleri veya konut-tabanlı işler. Bunların birçoğu değişken çalışma zamanlamaları, azalan iş güvenliği, düşük ücretler, işyerindeki tehlikeler ve stresli psiko-sosyal çalışma koşulları tarafından karakterize edilmektedir (Benach and Muntaner, 2007).

Teknoloji artışı nedeniyle, işçilerin daha esnek olması sağlanmıştır. Farklı çalışma yerlerinden bağlanarak taşınabilir bilgisayar, akıllı telefonlar ve internet kullanarak görevlerini yerine getirebilir hale gelmişlerdir (Richter, 2011:13).

Esneklik neoklasik iktisatçılar tarafından küresel ekonomideki istihdam yaratma ve ekonomik büyümenin içsel bir ön koşulu olarak kabul edilmektedir. Artan esnekliğin kendi şartlarında çalışma özgürlüğü elde eden işçiler için avantajlı olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır. Esnekliğin kadınlar, göçmenler ve özürlü insanlar gibi daha önceden işi elde etmek için mücadele eden gruplar için eskiden kapalı olan emek piyasasına girmeyi kolaylaştırdığı da ifade edilmektedir. Doogan *New Capitalism, The Transformation of Work (2009)* adlı kitabında yeni esnek düzenlemeler, koruma ve ilgili sosyal yardımların eksikliğinden dolayı, işçiler için esnek çalışmanın tahmin edilemez ve riskli olan bir iş anlamına geldiğini ifade etmiştir (Videt and Winter, 2014:2-3).

2.3.1.2. İş Güvencesizliği

ILO istihdamdan bahsederken “*güvenliği*” emek sözleşmesinin asıl unsurlarından biri olarak düşünmüştür. Aksi takdirde ILO’ya göre güvencesiz bir iş güvenliği eksikliği duymaya götüren bir bağlantıdır (McKay ve arkadaşları 2012:82). Çalışma yeri esnekliğinin etkisi hakkında konuşan birçok araştırmacı iş güvencesizliğinden onun temel bir sonucu olarak bahsetmektedirler. İş güvencesizliğinin iptidai karakteristiklerinden biri belirsizliktir (Sverke, Hellgren, Näswall 2006: 12). Burada iş güvencesizliğinin ne olduğuna dair bir açıklama yapmak gerekmektedir. Richter (2011:3) iş güvencesizliğinin “*tehdit edilen bir istihdam durumunda istenen sürekliliği korumak için algılanan güçsüzlük*” olarak tanımlanmaktadır. Sverke ve arkadaşları, Hartley ve arkadaşları, Davy Kinicki ve Scheck gibi diğer bazı bilim insanları aynı

görüş ile iş güvencesizliğini, “iş kaybetmeyle ilişkili esaslı ve istem dışı bir olayın öznel olarak deneyimlenen bir öngörüsü/sezinlemesi”, “bir kimsenin tecrübe ettiği güvenlik düzeyi ve onun tercih ettiği güvenlik düzeyi arasındaki uyumsuzluk”, “bir iş durumundaki süreklilik hakkındaki beklentiler” ve bununla birlikte “işin gelecekteki devamlılığı hakkındaki endişe” olarak tanımlamaktadırlar (Richter, 2011:8-9).

Richter (2011), iş güvenliğinin emek piyasasının durumu, örgütsel ve işle-ilişkili faktörler ve aynı zamanda bireysel karakteristikler kaynakların bulunabilirliği, eğitim düzeyi, cinsiyet ve yaş gibi farklı boyutlar tarafından şekillendiğini ileri sürmektedir. Örneğin genç yaşta işçiler daha az iş güvencesizliği hissetmektedirler. Çünkü bu kişiler yalnızca kendilerinin geçimlerinden sorumludurlar. Sverke, Hellgren ve Näswall (2006:9) daha yaşlı işçilerin, artan finansal ve aile sorumlulukları nedeniyle bunun yanında da benzer işleri bulmanın daha zor hale geldiğini hissetmelerinden dolayı, daha yoğun bir iş güvencesizliği içinde olduklarını bildirmişlerdir.

Cinsiyet etkisi temel alındığında ise, bazı araştırmalar (Sverke, Hellgren ve Näswall, 2006) ailenin ekmeğini kazanma konusundaki geleneksel rolleri nedeniyle erkeklerin kadınlardan daha fazla iş güvencesizliği hissine sahip olma eğiliminde oldukları ifade etmişlerdir. Fakat diğer araştırmalar kadınlar, genç işçiler, göçmenlerin hassas/savunmasız pozisyonları işgal etmeleri yüzünden savunmasız istihdam-yurtiçi işlerde en çok aranmakta olduklarını ve sonuçta bunların iş güvencesizliği konusunda daha fazla kaygılı olma eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmalarda, iş güvencesizliği genel olarak iş yerindeki stresin en önemli saiklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Makaleleri yukarıda belirtilen Sverke, Hellgren ve Näswallin (2006), iş güvencesizliğini işçi psikolojisini güçlü bir şekilde etkilediğini ileri sürmektedirler. Çünkü bir iş gören için işi kaybetmek aynı zamanda yaşam istikrarını kaybetmek anlamına gelir.

2.3.1.3. Kesintili çalışma

Kesintilik, işin çalışma dönemleri olmayan alternatif dönemleri olarak tanımlanmaktadır. Kesintili işçilerin hareketi güvencesizlik ve mobilite arasındaki karmaşık ilişkilere göz atmak için yararlı bir fırsat sunma potansiyeline sahiptir. Kesintili iş bağlamında, iş güvencesizliği resmi olarak daimi bir vaka/oluşum olarak

tanınır. Ayrıca iki şema/tasarı ile düzenlenir. Maruani (1989) ilk olarak sabit-sürelı sözleşmeyi istihdamın spesifik bir türü olarak adlandırmıştır. Daugereilh ve Martin (2000) ikinci olarak genel işsizlik sigortası sisteminin modifikasyonu olarak adlandırmıştır. Kesintili işçilerin kariyerlerine belirsizlik damgasını vurmaktadır. Bu belirsizliğe kendi durumlarının orta veya uzun dönemli değişimlerini öngörememek de dahildir. Mayer ve Perrineau kesintili işçileri karakterize eden bazı unsurları tespit etmişlerdir. Örneğin genç yaşta olmaları (ortalama 37 yaş), sosyo-mesleki kategorileri (yüksek derecede entelektüel işler) ve eğitim düzeyleri kendilerine belirli bir “*protesto potansiyeli*” sağlama eğilimindedir (Sinigaglia, 2007). Gauthier (1996), istihdam kesikliliğinin süresinin genellikle, hem istihdam koşulları ve hem işe alma olasılığına ilişkin bilgiler bakımından iş ağı ilişkilerinin kalitesine dayandığını ifade etmiştir. Çünkü bu işçiler hali hazırdaki istihdamları esnasında işe geri dönmeyi kolaylaştırmak için meslektaşlarıyla ilişkilerini muhafaza etmektedirler.

2.3.1.4. Artan Çeşitlilik

21. yüzyılın işgücü ayrıca artan bir çeşitlilikle karakterize edilmektedir. İşyerindeki çeşitlilik geniş bir özgeçmiş aralığındaki işçilere sahip olmak anlamına gelemektedir. Cinsiyet, etnik köken, sosyal köken, eğitim geçmişi, ikamet yeri ve diğer azınlık grubu (özürlü insanlar, yaşlı insanlar ve son zamanlarda lezbiyenler, geyler, biseksüeller ve cinsiyet değiştirenler -LGBT-) çeşitlilik literatüründe araştırılan özelliklerdir (Marie-Rachel, 2015; Pilati ve arkadaşları, 2015).

Tarihsel olarak, çeşitlilik terimi ilk önce çalışan nüfus içindeki artan kadın payına ilişkin olarak kullanılmıştır. Kadınların iş gücüne bağlanması, işgücü çeşitliliğinin değişimine neden olan ana faktör olarak kabul edilmektedir. Kadınların işgücüne daha yüksek oranda katılımı, cinsiyet ayrımı, cinsiyet eşitliği ve cinsiyet boşluğu gibi yeni konuları ortaya çıkararak, 1970’ler ve 1980’lerde daha belirgin hale gelmiştir (Pilati and Al., 2015).

Göç akışları ayrıca nüfus ve işgücü çeşitliliğine katkıda bulunan ana faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Üstelik, göçün ölçeği ve göçmenlerin ırksal, etnik ve dinsel farklılıkları yeni zorlukları da ortaya çıkarmaktadır (Pilati, Sheikh, Sperotti ve Tilly, 2015).

Engellilik konusundaki BM istatistiklerine başvuran, Pilati ve arkadaşları (2015:5), engelli insanların dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturduğunu, bunların 785 milyonunun çalışma yaşında olduklarını açıklamışlardır. Engelli sözcüğü Dünya Sağlık Örgütü tarafından “*hastalık, rahatsızlık, yaralanma ve travma veya diğer sağlık durumuyla ilişkili bedensel veya zihinsel bir rahatsızlık veya kayıptan kaynaklanan herhangi bir kısıtlama veya yetersizlik*” olarak tanımlanmıştır (Jonge, Scherer, Rodger, 2007:9). Jonge, Scherer ve Rodger (2007) engelli işçi kategorisinin işyerinden dışlandığını ve ne yazık ki bunların arasında yarı zamanlı, mevsimsel ve gündelik çalışmanın yaygın olduğunu ifade etmişlerdir.

Pilati ve arkadaşları (2005:10) yaşlı işçiler olgusu ile birlikte, artan emek piyasası çıkışı ve olası beceri kıtlıkları gibi etkilerin fark edildiğini ileri sürmüşlerdir. Yaşlanma artık doğal bir gelecek beklentisi, bir gerçekliktir. 60 yaş ve üzerindeki nüfus her yıl iki milyon artış gösterecektir. Çalışma yaşı nüfusu, büyümesini durduracak ve giderek küçülecektir (Cedefop, 2011:27). McKay ve arkadaşları (2012:58-59) azınlık bir yaşlı işçiler grubu için (iyi bir emeklilik gelirin sahip olanlar) standart olmayan işleri yapmanın iş riskine neden olmayacağını ifade etmişlerdir.

İşyerindeki azınlık grupların şeflerden ve iş arkadaşlarından kötü muamele görmesi de yüksek bir olasılıktır (Pilati ve arkadaşları, 2015: 11) ve bu bazı durumlarda cinsel ve etnik taciz şeklinde de olabilmektedir (Berdahl ve Moore, 2006:1).

2.3.2. Prekarite'nin İşyerinde Olumsuz Etkileri

Güvencesiz çalışmanın etkisi ekonomik refahın ötesine geçmekte, sosyal ve aile hayatı üzerinde önemli etkileri olabilmektedir. Belirsiz iş durumlarına sahip olanlar arkadaşlarına ve ailelerine zaman ayırmada, evlilik, çocuk veya bir ev satın almayı planlamada belli güçlüklerle karşılaşabilmektedirler (McCaffrey, 2013). Güvencesizliğin işçi sağlığı üzerindeki etkisi konusunda da önemli araştırmalar bulunmaktadır. Quinlan (2013) bu araştırmalara dayanarak güvencesiz iş kiplerinin aslında yeni olmadığını ve birinci sanayi devrimi esnasında güvencesiz iş düzenlemelerinin gösteren yaralanma, rahatsızlık ve ciddi hastalıklara işaret eden bol miktarda kanıt olduğunu ifade etmiştir.

Esnek iş araştırmasındaki temel odak iş güvencesizliği olmuştur. İş güvencesizliği Benach ve Muntaner (2007) tarafından bir kimsenin tecrübe ettiği iş güvenliği düzeyi ile onun tercih edebileceği düzey arasındaki uyumsuzluk olarak tanımlanmıştır. Araştırmaların sonuçları, iş güvencesizliğinin hastanın kendisi tarafından bildirilmiştir. Araştırmaların ortaya çıkardığı bir başka bulgu da iş güvencesizliğinin fiziksel ve zihinsel sağlık üzerinde önemli olumsuz etkilere sahip olabileceği yönündedir. Bu da iş güvencesizliğinin kronik stres etkeni olarak etkili olacağını göstermektedir (Benach and Muntaner, 2007).

Fakat prekarya hafif bir derece farklılığından daha öte bir şeydir. Prekarizasyon yüzeysel bir hareket fakat derinlere ve uzun süren dinamiklere kök salan bir gel-git dalgasıdır. Prekarya anlık bir dengesizlik değildir. Fakat daha çok yeni bir operasyon kipinin bulunduğu yeni bir denge arayışıdır. Çünkü toplum hala denge **halinden** uzaktır (Castel,2011).

Güvencesiz işin sonuçları yalnızca işçileri değil aynı zamanda toplumun diğer katmanlarında geniş ölçüde etkilemektedir. Kalleberg (2009:2) güvencesiz istihdamın sadece işin doğası, iş yerleri ve insanların iş deneyimleri için değil aynı zamanda işle ilgili olmayan birçok bireysel (stres, eğitim), sosyal (aile, topluluk) ve politik (istikrar, demokratikleşme) olayıda çıktılar bakımından **da** etkilediğini ifade etmiştir.

Vergara (2010) ise aile üzerinde önemli bir etkisi olan güvencesiz istihdamın biyografik ve finansal belirsizliği üzerinde durmuştur. Güvencesiz istihdamın parasal ve parasal olmayan aile içi transferler yoluyla güvencesiz istihdamın ağırlığının bir bölümünü işsizlik dönemlerini desteklemek zorunda olan aileler için ekonomik maliyetler anlamına geldiği ifade edilmiştir (Toharia, Malo, 2000).

Güvencesiz istihdam ayrıca kişisel hayata ilişkin kilit kararları vermeyi kısıtlamakta ve aile oluşumuna ilişkin kararları geçiktirmektedir. Evlilik ve ebeveynlik gibi uzun vadeli taahhütler bir ölçüde iş istikrarı ve gerçekçi kariyer beklentileri ile bazı ülkelerde anlık ekonomik güvenlik gerektirme eğilimindedir (Clarke ve arkadaşları, 2007, Tompa ve arkadaşları 2007, Bernardi, Klarner ve Lippe 2008, Lewchuk ve arkadaşları 2007).

Yukarıda bahsedildiği gibi, Vergara güvencesiz istihdamın neden olduğuna ve sosyal eşitsizliklere vurgu yapmıştır. Kendisi güvencesiz istihdam formlarının çalışma nüfusu

içinde eşitsiz dağıtıldığını ileri sürmüştür. Bunların temel olarak kadınlar, göçmenler, niteliksiz işçiler, gençler ve uzun süreli işsiz olanlar tarafından doldurulduğunu ifade etmiştir (Rodgers 1989).

Bu durumu analiz eden çalışmalarda (Aronsson, Gustafsson ve Dallner 2002, Artazcoz ve arkadaşları 2005) kadınların sürekli-olmayan istihdam içinde daha sık görüldüklerini ve üstelik esnek istihdamın en kötü formlarını içinde aşırı bir şekilde temsil edildikleri ifade edilmektedir.

Bölümü başından beri prekaritenin negatif yönleri ortaya kormaya çalışmıştır ancak literatürde güvencesizlik deneyiminin kendi içinde veya tamamıyla negatif sonuçlar üreten bir kavram olmadığını ifade edenler de bulunmaktadır (Horning, 2012). Güvencesizliğin esneklik özgürlüğü sağlama anlamına geldiği, belirli yaratıcılık ve fırsatçılık türlerini ödüllendirebildiği, itibar olarak anlaşılabilir bir çeşit mutlak bireyselliği teşvik ettiği yönünde artılarından bahsedilmektedir. Bunun yanında belli bir düzeyde de olsa sosyal ve coğrafik mobiliteye olanak vererek hatta bunu zorunlu kılarak neoliberalizmin uygulanmasına olanak verme potansiyeli yönünde önemli katkılar sunulabildiği ifade edilmektedir.

2.4. Prekaritenin Nedeni Ve Kurbanları Olarak Göçmenler

Genç, kadın, yaşlı, az eğitilmiş işçilerden oluşan ve dünya prekaryasının büyük bir kısmını oluşturan göçmenler prekaritenin asıl büyüme nedenidir. Bu nedenle prekaritenin en önemli kurbanları göçmenlerdir (Standing, 2011:91). Standing (2011)'in yanında bir çok araştırmacı da benzer şekilde göçmenlerin hayatlarının istismar edildiğini ve neoliberal emek piyasası içerisinde göçmenlerin hiper-prekarite nosyonu tarafından karakterize edildiğini ileri sürmektedir.

2.4.1. Prekaritenin Büyümesinin Sebebi

Çeşitli faktörler prekaritenin büyümesi ile ilişkilendirilmiştir. Standing (2011) küreselleşme ve neoliberalizmi bu “*yeni sınıfın*” ana nedeni olarak ele almaktadır. Ancak diğer bilim insanları, refah devletinin gerilemesi, sermaye birikimindeki yavaşlama, işsizliğin artması, küreselleşme ve ekonomik kriz, modern ve küresel dünyamızda istihdam politikalarının sonuçlarını prekaritenin büyüme nedenleri olarak göstermişlerdir (Benanav 2015, Charlie Post 2015, Harvey, Mazwell).

Lewis ve diğeri (2015:581) küresel ekonomik değişim ve iş dünyasındaki ilişkili dönüşümler arasındaki bağlantıların işyeri istismarı için açıklayıcı bir çerçeve oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Prekaritenin büyümesinin altında yatan en önemli nedenlerden bir tanesi 1970'lerdeki dünya kapitalizm krizinden bu yana işçi sınıfının politik ve endüstriyel gücündeki erozyon gösterilebilir. Harvey (2005) krizin, neoliberal fikirlerin ve politikaların dünya çapında hakim bir şekilde yer bulmasına kapı araladığını ifade etmiştir. Bunların temel hedefi emek piyasalarının esnekleştirilmesi ve karlı büyüme koşullarının restore edilmesi olmuştur. Bu temel gelişmeler de prekariteyi tetiklemiştir.

Maxwell (2011) prekaryayı mevcut istihdam politikalarının sonucu olarak görmektedir. Maxwell (2011) de mevcut işgücünü önemli ölçüde genişleten 'yeni' uluslararası emek piyasalarının işçilerin konumunu zayıflattığını ve işverenlerin konumunu güçlendirdiğini ileri sürmektedir. Daha sonra bir yandan işçiler savunmasız/korunmasız işlerde çalışmak zorunda kalacaklar, diğer yandan da işverenler talebin dikte ettiği şeyleri takip edebilecekler ve eğer iş yoksa insanları basitçe silecek ve fiilen çalışmayan hiç kimseye ödeme yapmak zorunda olmayacaklardır.

2.4.2. Göçmenler ve Emek Piyasası

Göç tarihten bu yana insan oğlunun karşılaştığı en önemli sorunlardan bir tanesidir. Bu durumun doğal bir yansıması olarak göç konusu bir çok disiplinin ana ilgi alanlarından birisi olmuştur. Çalışma ekonomisi ve eleştirel insan kaynakları yönetimi alanında göç ve emek temalı çalışmalara yönelik önemli bir literatür oluşmuştur. İgili literatürde göçmenlerin emek piyasasında birçok zorlukla yüzleştikleri ifade edilmektedir. Ayrıca literatürde öne çıkan bir diğer hususta göçmen işçilerin ağırlık olarak bazı alanlarda çalıştıkları ve onların korunmasız istihdam deneyimleri yaşadıklarıdır. Göçmenlerin yasa dışı çalışma statüleri onların çalışma koşullarının yetersizliğinin temel nedeni olarak ileri sürülmektedir. Buna karşılık Jayaweera ve Anderson (2008:5), belirli vize tipine sahip işçilerin de yasal olarak çalışma olanağına sahip olmasına rağmen işverenler tarafından yine yenilememe tehdidi ile belli şekilde çalışmaya zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu ifade edilenlerin yanında çeşitli faktörlerin işyerindeki güvencesizliğe katkıda bulunduğu ve bir göçmenin bu güvencesizliği yaşadığı ve göçmen sayısındaki artışla birlikte güvensizliğin şiddetlendiği ifade edilmektedir.

Çeşitli nedenler göçmenleri işyerindeki güvencesizliğin kurbanları yapmıştır, McKenzie ve Forde (2007) bu durumu açıklarken, özellikle yeni gelen göçmenlere vurgu yapmışlardır. Göçmenler seçeneklerinin az olması ve emek piyasasının en düşük ucunda büyük miktarda emeğin mevcut olması nedeniyle sıkı çalışan, daha sadık ve güvenilir, uzun saatler boyunca çalışmaya hazır işçiler olarak görülmektedirler (Lewis ve Others, 2015:583). Benach ve diğerleri (2014) göçmenleri, herhangi bir emek piyasasının en mahrum üyeleri olarak nitelendirmişlerdir. Bu nedenle göçmenlerin pazarlık gücü sınırlıdır.

Jayaweera ve Anderson (2008: 20) yukarıda da ifade edildiği gibi göçmenlerin ev sahibi ülkeye yerleştiklerinde bazı faaliyet sektörleriyle kısıtlandıklarını ifade etmişlerdir. Emek fazlalığı nedeniyle emek piyasasının o segmenti aşırı-kalabalık hale gelir ve korunmasız istihdam durumu ortaya çıkabilir.

Güncel bağlam için, araştırmacılar standart/standart dışı işçiler (Marie-Rachel), özgür/özgür olmayan işçiler olarak adlandırılan bazı işçi gruplarını ele almışlardır (Castles, 2015). Göçmen işçilerin varış yerindeki emek piyasasında genellikle özgür olmayan işçiler olarak sınıflandırıldığını ifade edilmektedir. Bunun temel nedeni söyle açıklanabilir statüleri yasal olsun veya olmasın göçmenler, vatandaşlar olarak değil müdavim/ikamet eden kişiler olarak kabul edilirler. Standing (2011: 14) tarafından tanımlandığı gibi göçmen bir veya bir başka nedenden dolayı vatandaşlardan daha kısıtlı haklara sahip olan kişidir. Özetle göçmenler başka işçilerin faydalandığı haklardan mahrum olmuşlardır ve bu nedenle eşit koşullarda rekabet etme durumları söz konusu değildir (Castles 2015: 47).

Yuan, Cain ve Spoonley (2014:36) *Temporary Migrants as Vulnerable Workers* (Korunmasız İşçiler Olarak Geçici Göçmenler) adlı raporda bazı araştırmalara atıfta bulunarak, göçmen işçilerin çeşitli demografik ve sosyo-ekonomik karakteristikleri olduğuna işaret etmişlerdir. Öyle ki ulusal ve uluslararası literatür bunların korunmasızlık veya güvencesizlik ile karakterize edildiğine dikkat çekmektedir. Bu karakteristikleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

- **Düşük Beceri Düzeyleri:** Göçmenler, göç etme masraflarının ödenmesine katkıda bulunan aileye veya insanlara yardım etme yükümlülüğü

duyabilirler. Böylece bu yükümlülükleri yerine getirmek için güvencesiz işleri kabul edebilirler.

- **Yerli Dili Konuşamayan Bir Kimse Olmak:** İşçi korunmasızlığına neden olan en önemli faktörlerden bir tanesi ev sahibi ülkenin dilinde konuşamama ve iletişimde bulunamamadır. Zayıf dil becerilerinin etkileri oldukça geniş ve sonuçları göçmen açısından negatiftir. Buradaki önemli bir endişe göçmenlerin istihdam sözleşmelerini anlaması, talimatları takip etmesi, işyerindeki ikazları okuması, çalışma arkadaşlarıyla ve yönetimle iletişim kurması ve uygun yasal korumaya erişim sağlaması konusundaki yetersizliğidir.

- **Düşük Gelirli Ülkeden Gelen Bir Göçmen Olmak:** Düşük gelir kaynaklı ülkelere gelen yüksek beceriye sahip göçmen işçiler genellikle ev sahibi ülkedeki potansiyel olarak korunmasız istihdam formlarını kabul etme eğiliminde veya zorunluluğunda olabilirler.

- **Uluslararası Öğrenci Olmak:** Finansal zorluk nedeniyle eğitim görürken bazen zorunlu olarak çalışmak zorunda olan uluslararası öğrencileri de göçmenler olarak kabul edebiliriz. Araştırmacılar, bunların göreceli olarak deneyimsiz genç yetişkinler olduğunu, bu yüzden istihdam ilişkilerinde sınırlı pazarlık gücüne sahip olduklarını ve kendi çalışma hayatlarında istikrarsızlığı ve öngörülemezliği tolere etmelerinin daha olası olduğunu ifade etmektedirler.

Mevcut göçmenlerin sayısı sürekli olarak artış halinde olduğundan, emek piyasası artan güvensizlik ve göçmenler arasındaki rekabet ile karakterize edilecektir. Bu ise işverenlere, Lewis (2015)'in ifade ettiği gibi “*en iyi*” göçmeni seçme olasılığı bakımından bir fırsat vermiş olacaktır. Bunun anlamı korunmasız işlerde en iyi göçmen işçilere sahip olmaya çalışmaktır. Korunmasız işler bilim insanları tarafından tipik olarak ödemesiz, uzun, düzensiz çalışma saatleri olan ve haksız işten atmaların yaygın olduğu güvensiz, geçici ve düşük ücretli işler olarak görülürler.

Jørgensen (2015:2) göçmen mücadelelerinin prekarya mücadelelerini önceden haber verdiğini ileri sürmektedir. Çünkü göç kapitalist kontrolün limitlerini (ve devletlerin göçü yönetme derecesini) test etmektedir. Çünkü göçmen işçinin güvensizliği tüm işgücüne yayılabilir.

Göçmeni güvensizleştirme ve küçültmenin tüm formlarını paylaşan bir kişi olarak da gören, göçmenlerin emeğinden bahsetmenin, emeğin mobiliteye, çeşitliliğe, farklı derecelerde de olsa bütün işçilerin yoğunluğunu zaten etkilemekte olan derin değişikliklere karşı genel bir eğiliminden bahsetme anlamına geleceğini ileri sürmektedir. Bu koşulların olası uzantısı nedeniyle göçmenlerin çalışmasının politik bir merkezliğinden bahsedilmektedir (Frassanito-ağı, 2005: IV).

2.4.3. Göç literatüründen örnekler

Çalışmanın bu bölümünde mülakatlar aracılığı ile toplanan verilerin analizine geçmeden önce araştırmacıya böyle bir araştırma yapmaya yönelten gerekçelere vurgu yapmak amacıyla göçmen çalışanlar temelinde yapılmış araştırmalara yönelik bir literatür incelemesi yapılmıştır. Göçmenler, göçmenler istihdamı ve onların istihdam koşulları temelinde gerçekleştirilen bu literatür incelemesi bu araştırmanın temel araştırma alanını oluşturan Türkiye'deki Kamerunlu göçmen işçilerin durumlarının daha iyi yorumlanmasında önemli bir yol gösterici olacaktır.

Türkiye'deki yeni uluslararası göç ve göçmenler üzerine yapılan önemli çalışmalardan bir tanesi Kaşka (2006), tarafından yapılmıştır. Kaşka (2006), bu çalışmasında göçmen kadınlar üzerinden yola çıkarak Türkiye ölçeğinde uluslararası göç dalgasını Moldovalı kadın çalışan göçmenler üzerinden araştırmıştır. Çalışmada, kadın göçmenlerin hangi sektörlerde çalıştıkları, Türkiye'ye göç etmelerinin temel nedenleri, Türkiye'de nasıl iş buldukları, ne kadar para kazandıkları, çalıştıkları işin süresi ve çalışırken karşılaşmış oldukları zorluklar Moldovalı kadın göçmenler temelinde araştırılmıştır.

Benzer konuda ikinci çalışma Jayaweera ve Anderson (2008) tarafından yapılmıştır. Jayaweera ve Anderson (2008) bu çalışmalarında göçmen işçilerin ve onların korumasız istihdam edilmelerinin ortaya çıkardığı sonuçlara odaklanmışlardır. Araştırma göçmenlerin ve onların çalışma oranlarının çok yüksek olduğu ülkelerden biri olan İngiltere'de yapılmış olması itibari ile literatürdeki önemli çalışmalardan bir tanesidir. Bu çalışmada göçmen çalışanlarla ilgili olarak benzer konuları ortaya çıkarmaya odaklanmıştır. Bu yüzden bu çalışmada da, diğer çalışmalara benzer şekilde göçmenlerin en çok hangi sektörlerde çalıştıklarını, çalışmakta olan işlerini nasıl bulduklarını, çalışırken karşılaştıklarının temel sorunların ne olduğu, çalışma şartları ve niçin köken ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkeye göç ettikleri üzerinde durulmuştur.

Her iki araştırmanın sonuçları da göçmen çalışanlarla ilgili olarak ortak bir takım vurgularda bulunmaktadır. Bu vurgulardan ilki göçmenlerin göç ettikleri ülkenin temel özelliklerine bağlı olarak göç nedenlerinin değiştiği yönündedir. Bu nedenlerin başında ise siyasi baskılar, savaşlar ve ekonomik nedenler gelmektedir. Özellikle demokrasiyle yönetilmeyen, baskıcı rejimlerin hüküm sürdüğü ülkelerde insanlar sahip oldukları bazı ekonomik avantajlara rağmen siyasi baskı nedeniyle göç etme eğilimi sergilemektedirler. Göçün diğer önemli bir nedeni de, özellikle Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde yaşanmakta olan savaşlardır. Göçe neden olan bir diğer olayında ekonomiyle ilgili olaylar olduğu görülmektedir. Özellikle, fakirliğin yoğun olduğu, insanca yaşamakta zorlanıldığı ülkelerdeki insanlar ekonomik nedenlerden dolayı göç etmektedirler.

Göçmelerin çalıştıkları sektörler genel olarak bütün ülkelerden temizlik, satış ve pazarlama, kendi işlerini kurma vb. sektörlerdir. Ancak göçmelerin yaptıkları işlerin onların hem maddi anlamda hem de eğitim başta olmak üzere sahip oldukları diğer niteliklere ilişkin özelliklerine göre değişmektedir. Aslında araştırma sonuçlarına göre, göçmenlerin göç ettikleri ülkeler onların sahip oldukları niteliksel donanımlara göre değişmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre göçmenler göç ettikleri ülkelerdeki işleri genel olarak sahip oldukları sosyal ağlarla aracılığı ile bulmaktadırlar. Bu sosyal ağların temel odak noktasını ise aynı ülkeden olma ve göçmenlerin köken ülkelerinde birbirleriyle tanışıyor olmaları oluşturmaktadır.

Literatürdeki çalışmalar, göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki çalışma koşullarının ise göç edilen ülkeye ve göçmenlerin sahip olduğu niteliklere göre değiştiğini göstermektedirler. Ancak genel anlamda bazı istisnai meslekler ve çok üst yaşamsal düzeye sahip ülkeler dışında göçmenlerin çalışma ve yaşam koşulları yerli iş görenlerin çalışma koşulları ile mukayese edildiğinde çok iyi olmadığına dair önemli bir literatür vurgusu olduğu görülmektedir.

Göçmenlere ödenen ücretler ise onların yasal göçmen olup olmamalarına, göç ettikleri ülkelerdeki emek piyasasının koşullarına ve yaptıkları işlere göre değişiklik göstermekle birlikte, bütün göç alıcı ülkelerde (bazı istisnalar hariç) ucuz iş gücü olarak

görülmektedirler. Literatürdeki araştırmaların bu konuda yapmış oldukları en önemli vurgu ise ekonomik nedenlerle göç eden kişilerin göç ettikleri ülkelerdeki çalışma ücretlerinden çok rahatsız olmadıkları yönündeki vurgudur. Çünkü birçok göçmen hayatında ilk defa para biriktirebilmeyi göç ettiği ülkede gerçekleştirmiştir.

Yapılan araştırmalar, göçmenlerin çalışma süreleri bağlamında da yine göçmenlerin statülerine ve yaptıkları işlere göre değişmekte birlikte genel olarak yerli çalışanlardan daha uzun süre çalıştırılma eğiliminde olduğunu dair önemli vurgularda bulunmaktadır.

Güvenli iş bağlamında ise literatürde göçmenlerin yeryüzündeki en güvencesiz çalışan grubu olduğuna işaret edilmektedir. Yapılan literatür incelmesin sonucunda elde edilen sonuçlar prekarite ve göçmenler temelinde bir araştırma yapılarak iki olgunun ilişkilendirilmesinin önemli olduğuna dair işaretlerde bulunmaktadır. Bunun yanında çalışmanın özellikle Türkiye örnekleminde yapılacak olması literatürdeki ayrı bir boşluğu dolduracaktır. Çünkü göçmenler ve özellikle Afrikalı göçmenler temelinde yapılan çalışmaların sayısı Türkiye’de istenilen düzeyde olmadığı gibi, göçmenlik olgusu ile Prekarite’nin ilişkilendirildiği herhangi bir çalışmaya da rastlanılmamıştır. Bu nedenle çalışma Türkiye ölçeğinde ayrı bir öneme sahiptir.

Değerlendirme

Prekarite kavramı çeşitli araştırmalarda en çok ele alınan konulardan biridir. Bu konu hakkında bir çok fikir ve argüman ortaya konmuştur. Bununla birlikte, bu bölümde ilk olarak prekarite ile ilgili bir kaç kavram tanımlanmaktadır. Bu kavram yeni bir kavram olmamasına rağmen şimdiye kadar yeterince incelenmemiştir. Prekaritenin tarihselliğine devam ederek, neoklasik teoriye göz atmada tedbirli olmayı düşündük çünkü güvencesizlik onun altında uygulanmaktadır. Kavram tarihsel alt yapıdan sonra, işyeri bağlamında ifade edilmeye çalışılmış, bazı önemli özellikler onunla ilişkilendirilmiş ve ayrıca güvencesizliğin özellikle işçiler üzerindeki hasarı ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın ana konusu güvencesizlik ve göç olduğundan, her iki terim arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak önem taşımaktadır. Önce araştırmacılar tarafından prekaritenin dürtüleri olarak tartışılan genel faktörler tartışılmıştır. Göçmenleri işyerinde diğerlerine kıyasla en çok etkilenen grup yapan birçok nokta açıklanmıştır. Saha çalışmamıza temel oluşturmak için benzer konular üzerine odaklanan önceki araştırmaları inceledik.

BÖLÜM 3 : KAMERUN GÖÇÜ VE TÜRKİYE EMEK PİYASASINDAKİ KAMERUNLU İŞÇİLER

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak Kamerun'dan yaşanan göç hareketleri incelenecektir. Kamerun'dan yaşanan göç hareketlerini anlamak için Kamerun'un Sosyo-Ekonomik kriz öncesi ve sonrası dönemlerinin analizi yapılmıştır. Daha sonra ise Türkiye-Kamerun ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bölümünün son kısmında ise araştırmanın metodolojisi, belirtilen amaç ve kapsam temelinde gerçekleştirilen saha çalışmasının sonuçları yer almaktadır. Araştırmada yapılan her bir mülakat ayrı ayrı incelenmiştir.

3.1. Uluslararası Kamerunlu Göçü

Kamerun Güney Afrika'da yer almaktadır. Kuzeyde Çad, Doğuya Orta Afrika Cumhuriyeti, Güneye Kongo, Gabon ve Ekvator Ginesi ile ve Batıda ile Nijerya komşudur. Kamerun birkaç büyük şehri olan bir ülkedir. Bunlar arasında ülkenin siyasi başkenti olan Yaunde vardır. Kamerun'da 240 üzerinde kabile yaşamaktadır. Ulusal diller konuşulduğu ülkede Fransızca ve İngilizce resmi diller olarak kabul edilmektedir. Bu dilleri sırasıyla nüfusun %70 ve %30'u tarafından kullanılmaktadır (PRC,2016). 15 Şubat 2016 itibariyle Kamerun 22,810,703 nüfusa sahiptir. En son BM tahmini dikkate alınırsa, 1 Temmuz 2016'da nüfusun 23,924,407 olması ve 2020 yılında ise 26,332,965 olması ön görülmektedir (WPR, 2016).

Birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi Kamerun'da da göç önemli bir olgudur. Ülke, göreceli politik istikrarı ve sosyo-ekonomik potansiyeli nedeniyle, cazibesini kaybetmesine rağmen, göçmenler için bir varış ülkesi olarak da hizmet görmektedir. Bu yüzden Kamerun'da göçün dengelendiği söylenebilir. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümüne göre 1995-2000 döneminde net göç oranı (her 1000 kişide birisi) şeklindedir. 2000-2005 döneminde -0.1, 2005-2010 döneminde -0.2 ve 2010-2015 döneminde -0.1 düzeyine gelmiştir (IOM, 2010).

Diğer birçok Afrika toplumlarında olduğu gibi Kamerun da yeni göç aktörleri ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin demografik karakteristiklerindeki değişimlerin ötesinde (örneğin

cinsiyet, yaş, evlilik durumu ve istihdam durumu) yeni göç dinamiklerinin karmaşıklığı kısmen, göç hareketlerinin mekansal örüntüsünün çeşitliliği (örneğin varış yerlerinin çeşitliliği, dışa doğru göç yerlerinin çokluğu vs.), bunun yanında mobilitenin ulusal ve uluslararası bağlamları, köken ve varış yeri arasındaki değiş tokuşun yoğunluğu tarafından açıklanmaktadır (Zourkaleini ve diğ., 2013: 21).

3.1.1. Kameruna Özgü Göçün Genel Bağlamı

Genelde Afrika'da ve özellikle Kamerun'da göç ve mobilite her zaman halkın yaşamının ve kültürünün bir parçası olmuştur. Çünkü Zourkaleini ve diğ. (2013) tarafından ifade edildiği gibi göç birçok kişi tarafından istihdam ile mücadele etmenin bir stratejisi ve daha iyi yaşam koşulları için sürekli bir arayış olarak görülmektedir. Kolonileşme, zorla çalıştırma gibi bazı politik ve sosyo-ekonomik olgular, 1900'lerdeki çatışmalar bireylerin mobilite formlarını değiştirmiştir. Kolonyal (Alman, 1884-1919) ve vesayet (Fransız ve İngiliz, 1919-1960) dönemleri esnasında, Batı ülkeleri, kolonyal göç için cezbedici olabilecek olan gelişme altyapısı tesis etmişlerdir (liman, demir yolu, fabrikalar...) (Diesse, 2011). Kamerun'a olan uluslararası göçü anlamak için ekonomik krizden önceki ve kriz sonra dönem olmak üzere ikili bir dönemselleştirmeye gidilmesi gerekmektedir.

3.1.1.1. Bağımsızlık-Sonrasından Sosyo-Ekonomik Kriz Öncesine Kadar Olan Dönem (1960-1980)

Kamerun'un ekonomisi petrol sektörünün gelişmesi sayesinde 1980-1981 ve 1985-1986 yılları arasında yıllık %8 civarında büyüme oranının kaydedilmiştir. Ancak 1986 ve 1987 yıllarında ekonomik büyüme oranı negatif olurken, tüm ülkede ekonomik daralma yaşanmıştır. Kamerun'da yaşanan krizin ana nedenlerinden birisi ihracat ürünleri (petrol, kahve ve kakao) fiyatların düşmesi ve kullanılan para birimi olan (CFA Frank'ı) da yaşanan değer düşüklüğüdür. Krizin başından bu yana Kamerun birçok değişiklikler geçirmiştir. 90'lı yılların başından beri, sistemin yeniden yapılandırılması kapsamında Yapısal reformlar yapılmıştır (Pokam ve Sunderlin,1999:2).

Bu dönemde Kamerunlular için yeni varış yerlerine doğru göç etmek için hiçbir neden veya motivasyon bulunmamaktadır. Zourkaleini ve diğ. (2013)'nin işaret ettiği gibi bu dönem esnasındaki göç temel olarak eğitim/araştırma amaçlarıyla ilişkili olmuştur. Yani elitist bir karaktere sahiptir. Hükümet bursu ile yurt dışında okuyan ve ülkeye geri

dönüp kamu hizmetinden ayrılmadan önce en az 10 yıl ülkede hizmet vermek zorunda olan Kamerunlu nitelikli işçilerin dışarıya göç etmesi kısmen kısıtlanmıştır (Zourkaleini ve diğ. 2013:2-3). Bununla birlikte Diesse (2011) bu göçün yalnızca kıta dışına gitmek söz konusu olduğunda kısıtlı olduğuna vurgu yapmışlardır. Ancak, Kamerun vatandaşları zaten Nijerya, Nijer, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi komşu ülkelere yönelmişlerdir (Kenne, 2011).

3.1.1.2. Sosyo-Ekonomik Kriz Sonrası

1990'lar şiddetli ekonomik ve sosyal krizlerin kalıcı sonuçlarına sahne olmuştur. Bu dönem işsizlikte ve eksik istihdamda önemli artışlar olmuştur. Bu krizlerden dolayı o ana kadar ki ılımlı Kamerun göç politikası değişmiştir. Ülkedeki göç akışlarına karşı bir dize güvenlik önlemleri geliştirilmiştir. Yasa ve mevzuat metinleri hayata geçirilmiştir. Örneğin, yabancı işçilerin istihdam koşulları ve bunların ülkeye giriş, kalma ve çıkışları tayin edilmiştir. Bununla birlikte, bu yasal metinlerin uygulanmasın ve kontrolündeki ihmal göçmenlerin artan bir biçimde informel sektöre girmesine ve orada kadrolaşmasına yol açmıştır (Mba ve diğ., 2011). Afrika, Asya ve Amerika ülkelerin açık bir şekilde, göçmenlerin varış ülkelerine ulaşmaları için Avrupa "El Dorado" şü olan geçiş noktaları olarak nitendirilmektedir (Zourkaleini ve diğ., 2013:8).

3.1.2. Kamerun'da Göç Konusunda Genel Eğilimler

3.1.2.1. Göçmenler

2007 nüfus sayımı yurtdışında toplamda yaklaşık 250,624 Kamerunlunun yaşadığını göstermektedir. Avrupa içinde, "Göç Küreselleşme ve Fakirlik Konusunda Gelişim Araştırma Merkezi", Fransa'nın – 38,530 göçmen ile – Kamerunlular tarafından en fazla tercih edilen varış ülkesi olduğunu göstermektedir. Bunun dışında Kamerun Dış İlişkiler Bakanlığı, Afrika İşleri Müdürlüğü tarafından derlenen veriler, 300,000 kadar Kamerunlunun 2000 ve 2004 arasında Gine Devletleri Körfezinde yaşadığını göstermektedir (IOM, 2009). IOM (2009) bunun esas olarak onların aynı etnik grup veya coğrafik alana ait olması nedeniyle gerçekleştiğini ifade etmiştir. OECD'nin 2008 yılında yayınladığı sonuçlar dikkate alınırca bu göçlerin çoğunluğu uzun dönemli göçlerdir.

3.1.2.2. Göçe Neden Sebepler ve Göçmen Profili

Kamerun'daki göç potansiyel göçmenleri caydıran, Kamerun'a göçmen akışını azaltan ve Kamerunluların ayrılmalarına neden olan birkaç faktör ile açıklanabilir. Aslında, gelişmekte olan bir çok ülkede olduğu gibi Kamerunda yoksulluk, ekonomik krizler, artan nüfus, dış borç yükü, şehirleşmenin yetersiz kontrolü ve ulusal duruma uygun olmayan uyarılma politikaları nedeniyle 1980'lerden beri kalkınma zorlukları yaşamaktadır. Bu hususlar kırsal nüfus şehirlere doğru göç etmektedir. Ülkenin alt-bölgelerinden şehirlere doğru göç başta Avrupa olmak üzere diğer kıtalara yönelen bir dış göç durumu ortaya çıkarmıştır. Bu göçmenlerin temel hedefi ise yaşam koşullarını iyileştirmektir (IOM, 2009).

Ulusal İstatistik Kurumu (INS) tarafından 2007 yılında yapılan Üçüncü Kamerun Hane halkı Anketiyle (ECAM-3) cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, hane halkından uzakta kalma süresi ve göçmenin ayrılma nedeni hakkında önemli veriler sunmaktadır (Zourkaleini ve diğ., 2013:13). Bu ankete göre, kadın göçmenlerin artan oranına rağmen (41%), erkek göçmenlerin yüzdesi hala önemli oranda (59%) daha yüksektir. Bunun yanı sıra göçmenlerin yarısından fazlasının 40 yaşın altında olduğu tespit edilmiştir. Kamerun'un yüksek vasıflı önemli sayıda göçmene sahip olduğu görülmektedir. Göçmenlerin en az % 15.60 eğitimine sahiptir. Ayrıca Kamerunlu göçmenlerin birinci göç nedeni de eğitim ve öğretimdir (%34.70). İkinci neden ise aile birleşimidir (% 18,70). Üçüncü neden ise istihdam olarak görülmektedir. (%16.50) (Mba ve diğ., 2011:15).

3.1.2.3. Faaliyet Gösterilen Sektörler

Yukarıda bahsedildiği gibi, Kamerunluların göç dinamiklerinin karmaşıklığı yalnızca onların varış ülkesi çeşitliliği ile değil aynı zamanda faaliyet gösterilen sektör çeşitliliği ile de ifade edilebilir. Nitekim yurt dışında maaşlı istihdama sahip olan göçmenlerin yüzde 40.3'ü içinde, yüzde 31.9'u hizmet sektöründe çalışmaktadır. Yüzde 24'ü birincil sektörde; yüzde 17'si nitelikli ve uzmanlık işlerinde; yüzde 12'si üst düzey yönetici; yüzde 10.5'i ise spesifik olarak üretim, imalat ve makine kullanımıyla ilgili alanlarda çalışmaktadır. Göçmenlerin yalnızca yüzde 4.3'ü idari veya sekreteryaya görevleriyle

meşguldür. Bir kurumun başkanı veya müdürü konumunda neredeyse kimse bulunmamaktadır (%0.4) (Zourkaleini ve diğ.,2013:62-63).

Sağlık sektörü Kamerun'daki göçten en çok etkilenen sektörlerden biridir. Clemens ve Pettersson, 1995-2005 dönemi esnasında, Kamerunlu doktorların yüzde 46'sının ve hemşirelerin yüzde 19'unun çeşitli ülkelere göç ettiğini ifade etmişlerdir. Kamerun Tıp Derneğine göre çoğu uzman olan 4200 doktor yurt dışında çalışmaktadır (IOM, 2009).

3.1.2.4. Fon Transferleri

Göç, Kamerun'daki ulusal ekonomi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Aslında Kamerunlu göçmenlerin fon transferlerinin fakirlikle mücadeleye yardımcı olabilme potansiyeli söz konusudur. Dünya Bankasına göre Kamerunlu göçmenlerin yaptığı havalelerin miktarı 2005 yılında 103 milyon USD olarak tahmin edilmektedir. Transfer edilen fon miktarı sürekli olarak artmaktadır. 2000 yılında 11 milyon olan transferler, 2004 yılında 103 milyon ABD dolarına ve 2008 yılında ise 167 milyon dolara yükselmiştir. 2009 yılında Dünya Bankası bu miktarın ülkenin gayri safi yurtiçi üretiminin yüzde 0.8'ine karşılık geldiğini ifade etmiştir. Havaleler tıbbi bakım, okul ücretleri, kira ödemeleri veya tüketim mallarının satın alınmasında kullanılmıştır (IOM, 2009).

3.1.3. Göçün Kamerun'daki etkisi

- **Emek Piyasası Üzerinde:** Fon transferindeki artış banka sistemindeki artışa ve banka ve para transfer şirketlerinin çoğalmasına yol açmıştır. Böylece binlerce iş olanağı ortaya çıkmıştır. Örneğin, yerel bir finansal şirket olan Express Union on yıl kadar önce kurulmuş ülke çapında ve alt bölgelerde 200 den fazla acente açmıştır. Bu şirket 5000 civarında iş olanağı oluşturmuştur.

- **Beyin Göçü:** Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü tarafından sağlanan istatistiklere göre 2005 yılında Avrupa'daki Kamerunlu göçmenlerin sayısı 57,050 olmuştur. Bunların yüzde 42.3 kadarının yüksek derecede vasıflı olduğu düşünülmektedir. Bu olgu spesifik olarak doktorlara ve akademisyenlere ilişkindir (IOM, 2009:23-24).

3.2. Kamerun-Türkiye İlişkilerindeki Önemli Noktalar

Araştırmalarda açıklandığı gibi, Afrika ve Türkiye arasındaki ilişki Osmanlı İmparatorluğundan bu yana sürmektedir. Ancak buradaki özel durum bu ilişkinin spesifik olarak daha çok Kuzey Afrika ülkeleri tarafından tesis edilmesidir. Bununla birlikte, Türkiye'nin Afrika ile ilgilenmesi genel olarak AKP hükümetinin 2002 yılında iktidara gelmesiyle ortaya çıkmıştır (Enwere, 2014:65, Özkan, 2011:1). Türkiye Sahra altı Afrika ülkelerinin büyüyen ekonomik önemi nedeniyle bu ülkeler ile gittikçe artan bir şekilde ilgilenmektedir (David Shinn, 2015:3).

Bahsedilen durumun bir yansıması olarak Türk-Kamerun ilişkilerde gelişmiş ve çeşitli alanlarında odaklanmalar olmuştur. Böylece politik, ekonomik ve ayrıca eğitim sektörlerinde ilişki derinleşmiştir. Bu ilişki temelinde gerçekleşen bazı önemli faaliyetler şöyle özetlenebilir;

- “*Afrika'ya açılma politikası*” çerçevesinde Yaunde'deki Türk Elçiliği 15 Ocak 2010 tarihinde faaliyete geçmiştir. Türkiye ayrıca buna mukabil olarak Ankara'da elçiliklerin açılmasını teşvik etmiştir (Shinn, 2015:6). Böylece, İstanbul'da Kamerun konsolosluğu açılmıştır.

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 16-17 Mart 2010 tarihinde Kamerun'u resmi ziyareti iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu ziyaret sırasında her iki ülkenin Diplomatik, Hizmet ve Özel Pasaportların için Vizelerin karşılıklı olarak iptali, “*Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ile Kamerun Cumhuriyeti Dış İlişkiler Bakanlığı Arasında Siyasi Danışmalar Mekanizmasının Tesisi için Mutabakat Zaptı*” ve “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kamerun Cumhuriyeti Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimse ve Ekonomik İşbirliği Protokolü*” olmak üzere iki imzalanmıştır.

- Bu ziyaret sonrasında, Kamerun Cumhurbaşkanı'nın 25-28 Mart 2013 tarihindeki resmi ziyareti bağımsızlıktan sonraki ilk ziyaret olmuştur (Mulango, 2013). Bu ziyaret sırasında ekonomi, turizm, enerji, hidrokarbonlar, iletişim ve diplomasi gibi alanlarda yedi işbirliği anlaşması imzalanmıştır (Mbella, 2015). 13 bakan ve özel sektör temsilcilerinden oluşan bir heyet ile birlikte Kamerun Cumhurbaşkanı Biya ayrıca “*Türkiye-Kamerun Ticaret ve Yatırım Forumuna*” katılmıştır (mfa, 2016). Bu ziyaret sayesinde, iki ülke arasındaki politik ve ekonomik ilişki daha da güçlenmiştir.

- 2010 ve 2011 yıllarında Kamerun'dan altı Bakan Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Ticaret ilişkilerinin yasal çerçevesini tesis etmek için teklif edilen taslak anlaşmalar konusunda ilerlemeler sağlanmıştır.
- Türk Hükümeti Kamerun Hükümetine yükseköğrenim bursları tahsis etmektedir (mfa, 2016). Mart 2010 tarihindeki ziyareti sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün dediği gibi, “*en iyi yatırım eğitime yapılan yatırımdır*” (Today's Zaman, 2010). Bununla birlikte, Türkiye'deki bütün Kamerunlu öğrencilerin burs sahibi olduğuna dikkat etmek de ayrıca önemlidir. Ayrıca birçok özel Türk üniversitelerinde kendi hesabına okuyan Kamerunlu gençler bulunmaktadır.
- İki hükümet arasındaki iki taraflı hava ulaştırma anlaşması 19 Ekim 2012 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır (PRC, 2016). Böylece TK669 uçuş numarasıyla Türk Havayolları Kamerun'daki iki şehre, Yaounde ve Douala'ya hizmet vermeye başlamıştır (Turkish Airlines, 2013).

3.3. Türkiye'deki Kamerunlular Hakkında İstatistikler

Türkiye'deki Kamerunlular hakkında bazı istatistiklere ulaşmak mümkün olmamıştır. İstanbul'daki Kamerun Konsoloslugu ile temas kurulmuş ancak istenen bilgiler sağlanamamıştır. Burstan faydalanan Kamerunlu öğrenciler hakkındaki istatistikleri alıp alamayacağımız konusunda Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ile temas kurulmuştur. Bakanlık araştırmacıyı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'na yönlendirmiştir. YTB'de bu bilgilerin öğrencilere verilemeyeceğini ifade ederek istatistikleri paylaşmamıştır.

Edinmiş olduğumuz istatistikler Türkiye'deki Kamerunlular Topluluğunun (CCT) temsilcisi tarafından araştırmacıya verilen istatistiklerdir. Topluluk yetkilisi rakamın 1500 civarında olduğunu tahmin etmektedir. Ayrıca şu bilgiyi de ilave etmiştir: “*Cumhurbaşkanımız Paul Biya'yı kabul ettiğimiz zaman, neredeyse iki yıl kadar öncesinde (Mart 2013), bu sayı 2500 Kamerunlu civarında idi. Ancak bugün, benim tahminime göre sayı 1500 civarındadır*”. Bu verileri dikkate alarak şunu söyleyebiliriz ki, bu sayının azalmasının gerekçesi birçok katılımcı tarafından dile getirildiği gibi, Türkiye'ye ulaşan Kamerunluların çoğunluğunun Avrupa'ya ulaşma amacında olması gerçeğidir.

3.4. Araştırma Tasarımı, Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada, Kamerunlu göçmen çalışanlara ilişkin bir analiz yaparak bir yandan Kamerun'dan Türkiye'ye olan göç akışına ilişkin tespitlerde bulunmak, diğer yandan da Türkiye'deki işyeri güvencesizliğinin mevcudiyetini ve düzeyini göçmenler temelinde ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Kamerunlu işçilerin içinde yaşadığı sosyal, ekonomik soruşturmaktadır. Çalışma aşağıdaki spesifik boyutları soruşturmak için tasarlanmıştır: Kamerunlu göçmenlerin eğitim altyapıları, çalışma koşulları, işe alınma usulleri, yabancı işçiler olarak zorluklar.

Saha çalışması 18 – 23 Mart 2016 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşmiştir. Saha çalışması sırasında toplam 17 görüşme yapılmıştır. Buna ilave olarak, diğer göçmenler hakkında bazı bilgiler toplanmıştır. Bu 17 görüşmeden 16'sı değerlendirmeye alınmıştır. İlk etapta (18 -20 Mart 2016 arasında) Yenikapı, Sefaköy, Beşyol ve Kurtköy ilçelerinde 14 kişi ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta yüz yüze görüşmeyi kabul eden katılımcılar kendilerinin müsait olmaması ve uzun mesafeli görüşmeye razı olmamaları nedeniyle üç görüşme de video konferansı ve telefonla gerçekleştirilmiştir.

Bir aracı kişi Yenikapı'daki göçmenlere ulaşmamızı ve görüşmeleri rahat bir ortamda yapmamızı sağlamıştır. Bu kişi Türkiye'ye ihracat ve ithalat yapan ilk Kamerunlu şirketin kurucusudur. Bu kişi araştırmacıyı şirketin Genel Müdürüyle, takım arkadaşlarıyla ve ayrıca ev arkadaşı ile tanıştırmıştır. Bireyler araştırmamız için gerekli olan bilgileri araştırmacıya vereceğine dair güvence vermiştir.

Bunun yanında Türkiye'deki Kamerun toplumunun temsilcisi ile bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşme yoluyla Kamerunlu vatandaşların Türkiye'deki koşullarını ve problemlerini anlamak ve durumu daha sağlıklı analiz etmek mümkün olmuştur.

Araştırma planlanırken ilk önce yirmi Kamerunlu ile görüşme yapmak amaçlanmıştır. Ancak, veri toplama süreci esnasında mülakat yapılacak kişilere ulaşma konusunda önemli zorluklar yaşanmıştır. Bu zorluklara rağmen 20 kişi ile mülakat yapılabilirdi belki ama göçmenlerin İstanbul'da çok fazla bir alana yayılmış olmaları bunu engellemiştir.

Üstelik, çalışma sırasında şehirde güvenliği tehdit eden olaylar¹ nedeniyle, katılmayı planladığının ve genellikle cumartesi saat 19:00'da Avcılar'da yapılan Kamerunlular toplantısı terör tehdidi nedeniyle iptal edilmiştir.

Bununla birlikte, bazı durumlarda ise görüşme yapmak için izin almak mümkün olmamıştır. Görüşme yapılan kişilere araştırmanın amacı ve kapsamı açıklanmıştır.

Genellikle, görüşmeler sırasında katılımcıların paylaşımcı oldukları söylenebilir. Çoğunluğu ile güvene dayalı ilişki kurulmuştur. Araştırmacı tarafından tanınmayan diğer bazı Kamerunlu işçiler hakkında bilgi sahibi olmak için bir fırsat bulunmuştur. Görüşülen kişiler onların evlerinde kalan kardeşleri, çocukları ve diğer kadın akrabaları hakkında konuşmuşlar, bu da araştırmacının olaya ilişkin daha fazla veri toplamasına imkan tanımıştır.

Ayrıca İstanbul'daki bir Kamerunlu sanatçı ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşme her iki ülkenin vatandaşları arasındaki ilişkinin sanatsal alanda da fark edilebilir olduğunun anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Ancak toplanan veri araştırmamızın ana temasına uygun olmadığından sanatçı kişi ile yapılan görüşme bu çalışmada dikkate alınmamıştır.

Her bir katılımcının uygunluğuna göre yapılandırılmış ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Önceden belirlenmiş bazı soruların kilit konular halinde gruplandığı bir görüşme kılavuzu (Ek 1) hazırlanmıştır. Katılımcıların durumu hakkında daha fazla bilgi almak için bazılarının bazı değişiklikler yaparak sorular sorulmuştur. Bunun yanı sıra, katılımcıların bazı vermeleri gereken cevabın dışındaki konularda da görüşlerini beyan ettikleri tespit edilmiştir.

Görüşmeler İngilizce ve Fransızca olmak üzere iki dilde yapılmıştır. Katılımcıların izni ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler 20 dakika ile 2 saat 53 dakika arasında sürmüştür. Bazı görüşmeler katılımcıların evlerinde bazıları ise ofislerinde yapılmıştır.

---

¹19 Mart 2016 cumartesi günü, İstanbul'un merkezinde, Taksim Meydanı alanı, İstiklal Caddesinde, patlama meydana geldi. Patlamada canlı bomba ile birlikte 5 kişinin hayatını kaybetti, 7'si ağır 39 kişi yaralandı.

Veri analizi yapılırken ilk olarak ses kayıtları yazıya geçirilmiştir. Bu aşamada mülakat yapılan kişinin gizliliğine özen gösterilmiş ve katılımcıların isimlerinin sadece baş harfleri kullanılmıştır. Akabinde ise her bir katılımcı tarafından ortaya konulan başlıklar listelenmiş ve bunlar daha sonra ana temalar halinde gruplandırılmışlardır. Daha sonra da açıklayıcı özellikler için ana başlıklar kullanılmıştır.

3.5. Saha Çalışması Bulguları

Türkiye'nin en büyük metropol şehri olması ve coğrafik konum avantajı nedeniyle İstanbul uluslararası göçmenler tarafından en çok tercih edilen şehirdir. Yaygın bir şekilde Türkiye hakkındaki sosyal medya paylaşımlarında İstanbul'a vurgu yapılmaktadır. Bu gözlemden hareketle, şunu kesin olarak söyleyebiliriz ki bu durum İstanbul'u Kamerunlular için popüler hale getirmektedir. Bazı bireyler, diğer ülkelerde zaten var olan başkalarının yaptığından farklı bir şey yapmak istedikleri için, az sayıda Kamerunlunun bulunduğu ülkeleri seçse de, bazı katılımcılar Türkiye'nin gittikçe artan bir şekilde açık bir ülke olduğunu ifade ederek Türkiye'yi seçmelerinin gerekçesini şu şekilde ifade etmişlerdir (Gör. J.)

"...fırsatlarla dolu bir ülkedir, ayrıca diğerleri gibi Fransa, Almanya'ya gidemem çünkü çok sayıda Afrikalı zaten orada, oralar doymuş, bazı kişiler aynı şey için oraya gidiyorlar ve ben farklı bir şey yapmak istiyorum" (Gör. R.).

3.5.1. Görüşme Yapılan Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Profilleri

Mülakat yapılan kişilere sorularda medeni durumları, yaşları, eğitim durumları, göçten önceki işleri ile ilgili sorular sorulmuştur.

Veri toplama süreci esnasında erkek görüşmecilerin kendi durumları hakkında daha rahat konuştukları gözlenmiştir. Kadınlar genel olarak hem görüşme teklifini kabul etmede hem de görüşmeyi kabul etseler bile kendilerine sorulan soruları cevaplanmakta çok çekingen davranmışlardır. Bu nedenle görüşme yapılan kişiler arasında kadınların sayısı üç ile sınırlı kalmıştır.

Görüşme yapılan göçmenler 18 yaşından büyüktür ve yaşları 23-41 arasında değişen yetişkinlerdir. Bunlardan 9'u 27 ile 37 yaş arasındadır. Görüşülen bireylerin çoğunun Türkiye'de yaşayan aile üyeleri bulunmamaktadır.

Görüşme yapılan göçmenlerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyi yüksektir. Çalışmamıza katılan göçmenlerin çoğunun tamamı eğitim düzeyi olarak bir lisans derecesine sahiptirler. Örneklerimiz içinde yalnızca bir görüşmeci “*Ben hiç okula gitmedim*” diye itirafta bulunmuştur. Kamerun’da bu söz genellikle kişinin lise diploması olmadığı anlamında kullanılmaktadır.

Bir kısmı ise Türkiye’ye gelmeden önce Kamerun’da çok iyi iş deneyimine sahiptir ve kendi mesleklerinde uzmandırlar. Sorularımızı yanıtlayan bazı görüşmeciler şöyle açıklamalarda bulunmuşlardır:

"Ben bir Endüstriyel Proses Şirketinde İnsan Kaynakları Yöneticisi olarak daimi bir sözleşme ile 5 yıl boyunca çalıştım" (Gör. J.)

"Ben bir çokuluslu şirkette 3 yıl çalıştım, orada birbirini takip eden 3 pozisyonda bulundum... Belirli süreli sözleşmesi olan genç bir yöneticiydim" (Gör. R.)

Bununla birlikte, görüşme yapılan göçmenler arasında yüksek eğitim düzeyine sahip olmasına rağmen hiç çalışmamış olanlarda bulunmaktadır.

Görüşme yaptığımız göçmenlerin içerisinde Tunus’tan gelen bir kişi dışında geri kalanların hepsi doğrudan Kamerun’dan gelmiştir. Bunların yarısından fazlası için Türkiye’ye geliş, bir başka ülke veya kıtaya gitmek üzere kendi ülkelerinden çıkmanın ilk denemesidir. Fakat hepsinin bir kırsal kesim geçmişi bulunmaktadır.

Görüşmelerde öne çıkan bir diğer önemli husus ise, Kamerunluların Türkiye’ye göç etmelerinin iki devlet arasındaki ilişkileri kuvvetlendikten sonra bu iki ülke arasındaki insan hareketlerini teşvik etmiştir.

Table 1: Mülakat Yapılan Kişilerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Kod	Türkiye'ye varış	Yaş	Cinsiyet	Kamerun'daki Meslek	Eğitim	Evlilik Durumu	Çocuk sayısı
Joseph (Gör. J)	Aralık 2015	37	E	İnsan Kaynakları Yöneticisi	Üniversite	Evli	1
Robert (Gör. Rb.)	Kasım 2015	41	E	İşadamı	İlkokul	Boşanmış	1
Rodrigue (Gör. R.)	Temmuz 2015	32	E	Genç Yönetici	Üniversite	Bekar	1
Ines (Gör. I)	2007	30-35	K	İşsiz	Üniversite	Bekar	0
Flore (Gör. F.)	Nisan 2015	40	K	Çok uluslu bir şirkette işçi	Üniversite	Bekar	1
Guy (Gör. G)	Temmuz 2015	37	E	Tacir	Lise	Bekar	2
Brid. W. (Gör. B.)	Haziran 2015	31	E	Öğrenci	Üniversite	Bekar	0
Donald (Gör. D.)	2015	23	E	Öğrenci	Üniversite	Bekar	0
Max (Gör. M.)	Ocak 2015	30-35	E	Öğrenci	Üniversite	Bekar	0
Frere de D. (Gör. F.D.)	Aralık 2014	27	E	Öğretmen	Üniversite	Bekar	0
Dimi (Gör. Di.)	Aralık 2014	27	E	Komisyoner	Üniversite	Bekar	0
Claude (Gör. C.)	2014	25	E	Öğrenci	Üniversite	Bekar	0
Abdu (Gör. A.)	Eylül 2014	27	E	Öğretmen	Üniversite	Evli	1
Rouka (Gör. Ru.)	Oct. 2012	27	K	Öğrenci	Üniversite	Bekar	0
Didier (Gör. Did.)	2011	45	E	Kendi işinin sahibi	Lise	Bekar	5
Serge (Gör. S.)	Kasım 2013	32	E	Öğrenci	Üniversite	Bekar	0

3.5.2. Kamerunlu Göçmenlerin Türkiye'ye Gelişleri

Bütün katılımcılar Türkiye'ye uçakla gelmişlerdir. Bazılarının biletlerinin alınması aile üyeleri tarafından desteklenmiştir. Diğerleri ve özellikle daha önceden çalışanlar gerekli

parayı toplamamın biraz zor ve zaman aldığını ifade etmişlerdir. Türk Havayolları Şirketi ile Kamerun'dan Türkiye'ye gidiş dönüş bileti genellikle 779-937 euro arasında değişmektedir. Bu tutar göçmenler için yüksek bir tutardır.

Türkiye'ye geldiklerinde çoğunlukla kendi işlerini kurmayı veya bir iş ararken kendi geçimlerini sağlayacak kadar paraya sahip olarak geldiklerini ifade etmişlerdir. Bir denek 700 euro parası olduğunu söylemiştir. Bir diğer kadın geldiğinde yeterli parası olduğunu bu parayla yerleştiğini ve bir yıl boyunca yaşadığını fakat tutumlu olmaya çalıştığını söylemiştir.

Katılımcıların çoğu yolculukları boyunca yalnızdır. Kendilerini karşılamak ve yerleşmelerine yardımcı olmak için bazı tanıdıkları kişilerle veya daha önceden Türkiye'de yaşayan arkadaşlarıyla temaslar kurmuşlardır. Göçmenlerin bazıları Türkiye'ye geldikleri zaman zorluklar yaşamışlardır. Tanımadıkları kişilerle temas kuranların bir bölümü kandırılmıştır. Görüşülen bir kişi tedbir önlemi olarak havaalanında kendisini karşılaması için üç farklı kişiyle temas kurduğunu söylemiştir. Ancak bunlardan yalnızca birisi gelmiştir. Bu nedenle görüşme yaptığımız kişi "*Birden fazla insanla temas kurmakta haklıydım*" demiştir (Gör. R.). Buna rağmen, kendisini havaalanında karşılayan kişi 3 Euro'dan daha az tutan otobüs kartı için 80 Euro almıştır. Saat 10:55'de Atatürk Havaalanına indikten sonra akşam 20:00'da bir eve gitmiştir. Karşılamanın başından beri ona ikamet edecek bir yer bulma arayışında olmuştur. Otelde iki gün kaldıktan sonra o kişi kendisini, içinde 11 kişinin yaşadığı bir eve götürmüştür.

Bazı katılımcılar için hikâye neredeyse aynıdır. Kendisini karşılamaya gelmesi ve bir yere yerleşmesi için yönlendirmesi gereken Kamerunlu kadın kendisine haber vermeden çoktan Avrupa'ya geçmiştir. Kadın ona yardım etmesi için bir başkasını tayin etmiştir. Bir kaç saat boyunca hava alanında bekledikten sonra, o adam gelmiştir. İsteddiği ödemenin miktarı daha önce kadın ile anlaşmaya vardıkları rakamdan 3 kat daha yüksektir. Seyahat sırasında Türkiye'de kalan bir Kamerunluya teslim edilmek üzere bir paket taşınmıştır. Durumu göz önünde bulundurarak, paketin sahibi onu kendi apartmanında başka bir yere yerleştirmeye karar vermiştir.

Katılımcılar oryantasyon ve yerleştirmenin sizi karşılayacak kişinin tipine bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece, ilişki bir sonraki aşama için de önemlidir. Kendisi ev arkadaşının iyi bir kişi bulamadığını ve ikamet izni almak için gerekli işlemleri başlatmadığını açıklamıştır. İnsanlar bir ikamet izni almanın zor olduğunu kendisine söylemişlerdir.

Görüşmeler yoluyla elde edilen bilgilere göre yeni gelenler için hava alanının girişinde bekleyen genellikle bazı Kamerunlular bulunmaktadır. Bu kişiler “*Neden buradasınız? Ticaret için mi, eğitim için mi..?*” gibi sorular sorarak, gelenlerin cesaretini kırmakta ve onları para kazanmanın kolay olduğu ama kalıcı olmayan zor işlere yönlendirmeye çalışmaktadırlar.

Geçici işleri yapanlar birkaç gün sonra ve aylık ücretle çalışanlar asgari 5 ay içinde ilk işlerini bulduklarını ifade etmişlerdir. Kamerunluların çoğu arkadaşları veya akrabalarının referansı ile işlerini bulmuşlardır. Bunun dışındaki diğerleri özgeçmişlerini yükledikleri craigslist, kariyer.net ve kurumsal web siteleri gibi online siteler yoluyla iş bulduklarını ifade etmişlerdir.

3.5.3. Kamerunlular Türkiye’ye Neden Göç Ediyorlar?

Saha çalışması sırasında Kamerunluların Türkiye’ye neden geldiği hakkındaki soruya çeşitli yanıtları verdikleri görülmektedir.

Kamerun’dan Türkiye’ye iki kategoride insan göç etmektedir. Birinci grup geçiş yapmayı amaçlayan insanlardan oluşmaktadır. İkinci grup ise Türkiye’de yerleşmeyi amaçlayan insanlardan oluşmaktadır. İkinci kategorideki göçmenler genellikle eğitim almak, istihdam, iş bulmak veya ticaret yapmak ya da macera için hareket eden kişilerden oluşmaktadır.

Görüşmeler Türkiye’ye gelen Kamerunluların çoğunluğunun geçiş yapmak için Türkiye’ye geldiklerini ortaya çıkarmıştır. Evden ayrılırken Türkiye’yi “*Küçük Avrupa*”, “*Büyük Avrupa*’ya gitmek için en kolay yol olarak düşünmüşlerdir. Bu durum İstanbul’da yaşayan göçmenlerin çoğunun neden yasa dışı statüde olduklarını açıklanmaktadır. Türkiye’ye geldikleri zaman bunun yalnızca kısa bir dönem olacağını düşünmüşlerdir. Böylelikle bir ikamet izni almayı gerekli bulmamışlardır. Sahip oldukları parayı tasarruf etmeye çalışmışlardır. Çünkü “*Büyük Avrupa*” şehirlerine

vardıkları zaman ihtiyaçları olacaktır. Kendilerinin “yüzmesini”² sağlayacak doğru “feribotçuyu” beklerken, bekleme dönemi umulandan daha fazla olmuştur.

Eğitim görmek, Türkiye’ye gelmenin bir diğer nedeni olarak ön plana çıkmaktadır. Mevcut araştırmamız için tanışılan “göçmen öğrenci işçiler” gerçekten kendi eğitimlerini sürdürmek istemektedirler. Yuan, Cain ve Spoonley (2014:36)’in ifade ettikleri gibi, finansal zorluk şüphesiz göçmen öğrencilerin çalışmaya karar vermelerinin birincil nedenidir. Bu finansal zorluk oldukça büyüktür çünkü görüşme yapılanların çoğunluğu ana vatanlarındaki ailelerinden para almayı istememektedirler. Böylece aktif olarak iş aramaya karar vermektedirler. Durum hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için kendilerine “Okul ücretlerini ödeme işini nasıl idare ediyorsunuz?” gibi sorular sorulmuştur. Bireylere göre cevaplar farklıydı: “1 yıl 5 ay buradayım. Babam bir kere para gönderdi. Şu an bir adamım, ailem küçük kardeşlerime bakmak zorunda bana değil” (Gör. D.) şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Kendi eğitimlerini sürdürmek isteyenlerden başka, katılımcılardan aldığımız bilgiye göre bazı Kamerunlular yalnızca Türkiye’ye giriş yapmayı kolaylaştırması için vize almışlardır.

Görüştüğümüz kişilerden biri Türkiye’ye macera için geldiğini ifade etmiştir: “Ülkenin ekonomisi aklımı çeldi... Cumhurbaşkanı Biya tarihi ziyaretini yaptığı zaman TV seyrediyordum ve Türkiye hakkında bir belgesel vardı, hoşuma gitti, benim için dil portföyünü çeşitlendirmek için bir fırsat vardı, başka bir dil öğrenmek istiyordum, böylece Türkiye’yi seçtim” (Gör. FD.). Bu konuşma sayesinde birkaç faktör deneğimizin göç etmesini motive etmiştir: macera, Cumhurbaşkanının Türkiye ziyareti, yeni bir dil öğrenmek ve Türkiye’nin ekonomisi.

Bunların yanında Türkiye’ye iş ve ticaret yapmak için gelen katılımcılar da bulunmaktadır. Yani katılımcılar genellikle Türkiye’ye öğrenci, turist ve ticari vize ile giriş yapmışlardır. Daha öncede bahsedildiği gibi mülakat yapılan kişilerden bazıları ana vatanlarında çeşitli sorumluluklar almış kişilerdir. Saha çalışmamız sırasında onların geçmiş iş deneyimleri hakkında ve neden işlerini terk ettikleri konusunda veriler toplanmıştır. Katılımcıların bu konudaki açıklamaları şu şekildedir:

---

² Göçmenlerin transit geçiş için kullandığı deyim.

- ***Yöneticiyle Kötü İş İlişkisi Ve Yetersiz Ücret***

"4 yıl çalıştıktan sonra pozisyonumun ve maaşımın yeniden ayarlanmasını istedim fakat değişen bir şey olmadı... Şefimle olan ilişkim uyumlu değildi... Seyahat etmeyi planladım". "Biz yalnızca yemek için çalışmayız, evrimleşmeli, yatırım yapmalı, gelişmeliyiz" (Gör. J.).

- ***İşsizlik***

"... Firmanın yeni müdürü sözleşmemizi sonlandırmaya karar verdi ve yaklaşık bir buçuk yıl işsiz kaldım, daha önce alışkın olduğum şeyleri yapamaz oldum. Baskı ve ayıplanmadan dolayı seyahat etmeye karar verdim..." (Gör. R.).

- ***İş Ortamını Değiştirme İhtiyacı:*** "Daha sonra farklı bir alanda çalışabilmek için yurt dışında bir iş deneyimim olsun istedim " (Gör. F.).

- ***Durum Gereği:***

"Bir proje için İsviçre'ye gidiyordum fakat yolculuk sırasında proje iptal edildi ve Kamerun'dan ayrılmak istediğimden Türkiye'de kalmaya karar verdim" (Gör. I.).

- ***Esnek Ve Erişilebilir Vize Kuralları***

"Tunus'ta mezun olduktan sonra planım Almanya, Fransa veya İngiltere'ye gitmekti, fakat vize almak zordu. Daha sonra Türkiye vizesi için başvuru yapmayı denedim ve çok kolaydı, dedim ki niye olmasın?" (Gör. S.).

Toplanan verilerin ışığında, Kamerunluların Türkiye'ye, göç etmelerini açıklayan faktörlere ilişkin şöyle bir açıklama yapılabilir. Bu faktörler tatminkar bir maaş arayışının göçü teşvik eden ana neden olduğunu ifade eden neoklasik teorinin ileri sürdüğü nedenlerdir. Üstelik, dünya sistemi teorisi tarafından verilen nedenler bu sonuç içinde kendine kısmen yer bulabilir. Buna göre iki ülke arasındaki sağlam ilişkiyi güçlendiren faktörlerden birisi her iki ülkenin cumhurbaşkanının bir diğer ülkeye yaptığı resmi ziyarettir. Bu ayrıca iki ülke arasındaki insan hareketliliğini teşvik etmiştir. Bununla birlikte bu teori bütünüyle geçerli olmayabilir çünkü her iki ülke aynı kültür ve dile sahip değildir. İki ülkenin mevcut durumu açısından, dil ve kültür

farklılıkları gözlenmektedir. Her iki ülkenin Müslüman nüfusa sahip olduğuna işaret edebiliriz, ancak katılımcılarımızın çoğu Hristiyan inancına sahiptir. Ancak bu Kamerunluların Türkiye'ye göç etmesine engel olmamıştır. Görüşülen kişilerden aldığımız yanıtlarla bunun doğrudan doğruya Lee'nin (1966) itme ve çekme teorisi ile bağlantılı olduğu sonucuna varılabilir. Göçün çekme faktörleri, kişisel hedeflere ulaşma, farklı bir kültürü keşfetme, yeni deneyimler elde etme ve farklı beceriler geliştirme şeklindedir. Bu araştırmada teşhis edilen bir diğer faktör belirli ülkelere vize alma esnekliğidir.

Tomanek (2011), gönderici ülke ile alıcı ülke arasındaki ücret farklılıklarının giderilmesinin işçilerin uluslararası göçünü bitireceğini ve eğer böyle farklılıklar yoksa göçmenlerin hareket etmeyeceğini ileri sürmektedir. Bu araştırma bağlamında şunu söyleyebiliriz ki, göçmenin seçtiği bir ülkeye vize alma konusundaki esneklik yasadışı göçleri azaltabilir. Göçmenler bir ülkeye geçmek için diğer ülkeyi geçiş olarak kullanmayı bırakırlar. Böylece yasadışı bir geçiş yapmaya gerek kalmadan doğrudan varış ülkesine giderler. Eğer bu gerçekleşirse derme çatma botlar, suç örgütleri (kaçakçılar) gibi tehlikeli yollara başvurma nedeniyle ortaya çıkan göçmen ölümleri oranını azaltılır. Bu yüzden göçmenler vize almada karşılaşılan zorluklar nedeniyle vatanlarına geri dönme korkusu olmaksızın bir ülkeden, bir diğerine hareket etme olasılığına sahip olmalıdırlar. Doğrusu, göçmenler kendi hedef ülkelerine tekrar girme olasılığını kaybetme korkusu nedeniyle kendi kaynak ülkelerine dönme ihtiyacı duymayabilirler veya bunu büyük bir risk olarak görmeyebilirler.

3.5.4. Kamerunlu İşçilerin Türkiye'deki İşleri

Her yeni gelen göçmen Türkiye'ye yerleştikten sonra para kazanmaya başlamaya çalışmaktadır. Yeni gelen göçmenlere şehirde kılavuzluk yapacak bir kimse olduğunda bu genellikle daha kolay olmaktadır.

Bu başlıkta Kamerunlu işçilerin İstanbul'da istihdam edilme biçimleri sunulacaktır. Aslında burada başkası namına ücret karşılığı çalışan "*işçiler*" ve kendi namlarına zararı ve karı kendilerine ait olmak üzere ticari bir faaliyette bulunan "*kendi işini yapanlar*" şeklinde temel bir ayırım yapmak oldukça anlamlı görünmektedir.

3.5.4.1. İşçiler

- **“Çabuk-çabuk”:** Yaşamak İçin Çalışma

Görüşme yapılanların çoğu genellikle “*çabuk-çabuk*” olarak adlandırılan işlerle *çalışmaya* başlangıç yapmışlardır.

“*Çabuk çabuk*” göçmenler tarafından gündelik işleri tanımlamak için kullanılmıştır. Burada herhangi bir yazılı sözleşme yoktur ve istihkak işin sonunda hemen alınmaktadır. Görüşme yapılanlardan biri bu ifadenin, sürekli bir biçimde işlerin çok çabuk yapılmasını isteyen Türk işverenlere atfen söylendiğini açıklamıştır.

Göçmenlerin çoğu bu işi hayatta kalma işi olarak görmektedir. Kendi finansal durumları için herhangi bir yardım olmaksızın birçok zaman ve enerji harcamalarına rağmen, sözleşme sadece şifahen yapılmaktadır. İşe alma genellikle tavsiyeler üzerinden yapılmaktadır. Bu alanda istihdam edilen göçmenlere, genellikle işgücüne ihtiyaç işverenler tarafından ulaşılmaktadır.

Bir katılımcı yeni gelenlerin kendisinin adlandırdığı “*gerçeğe direnme*” ile karşı karşıya kaldıkların açıklamıştır. Bunun anlamı ise bir hedefe ulaşmadan önce karşılaşılan zorluklar ve/veya fırsatlar (yeni fikirler, doğru insanlarla tanışma) şeklindedir. Böylece, çabuk iş sadece kendisini meşgul eden ve bir miktar para getiren bir iştir.

Bu gruba dahil edilen işler arasında, görüşme yapılan kişiler kamyon boşaltma, şirketlerdeki depoların temizlenmesi gibi işler olduğunu söylemişlerdir. Çalışma saatleri birkaç saatten 2 veya 3 güne kadar değişiklik göstermektedir. Örneğin bir göçmen saat 9’da başlayıp 20.00’ye kadar çalışmaktadır.

- **Kumaş (Tekstil) İşçileri**

Görüştüğümüz kişilerden üç tanesi kumaş işçisidir. Bunların ikisi hem çalışmakta hem de öğrencilik yapmaktadırlar. Bir kişi başka bir sektörde yeni bir iş bulana kadar 7 ay kumaş işçiliği yapmıştır. Hepsi işverenler tarafından Afrikalı olarak adlandırılmaktadır. Bu kişiler elbiseler üzerindeki nihai işlemleri yapmaktır. Örneğin iplikleri kesmek ve ürünleri seri numaralarına göre sınıflamak, ütölemek, katlamak, paketlemek, bir nakliye aracına yüklemek gibi.

İlk katılımcı günde sabah 8'den akşam 8'e kadar 12 saat çalıştığını ifade etmiştir. Kendisi aslında sabah 7'den akşam 8'e kadar günde 13 saat çalışmasının beklendiğini ancak 5'ten 8'e kadar derse olduğu için işverenin zaman çizelgesini ona göre düzenlemeye karar verdiğini açıklamıştır. Ne varki, bu yüzden maaşından 9 euro kesilmektedir. Saat 10'da bir mola hakkı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, saat 1'de 40 dakika süren mola hakkı bulunmaktadır. Bu molalar esnasında, ilk molada çay içme hakkı bulunmaktadır. İkinci molada ise yemek alma hakları bulunmaktadır. Ayda 237 Euro kazanmasının yanı sıra 9 Euro ulaşım ücreti kendisine verilmektedir.

Bu sektörde çalışan ikinci katılımcımız da yine elbiseleri katlamakta, paketlemekte ve ütülemektedir. Saha çalışmamız sırasındaki görevi elbiseleri ütülemektir. Fabrika içinde 20 civarında işçiyle karşılaşmıştır. Bunlardan biri Kamerunlu, 3 tanesi Nijeryalı ve gereye kalanı ise Türk işçilerden oluşmaktadır. İş yerinde kadın ve erkekler ayakta duruyorlardı. Çalışanların her biri çalışma masasına yakın duruyorlardı. Şef konumunda bir kişi işçilerin arasında dolaşarak onları kontrol etmekteydi. Diğerleri ise küçük bir büroda oturuyor, konuşuyor ve sigara içiyorlardı. Kendisi Kamerunluların arkadaşlığı/refakati ile ilgili bir problem olduğunu ve bizim hepimizin oraya gitmemiz gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine ilgili iş yerine gidilmiş ancak herhangi bir görüşme yapılamamıştır. Görüşme kişinin evinde yapılmıştır. Görüşme esnasında iş yerinde gördüğümüz Türk işçilerin herhangi bir sözleşmelerinin olup olmadığı sorulmuştur. Görüşme yapılan kişi bu soruya *“Bu fabrikada herhangi bir işçinin bir sözleşme imzalamadığını sanmıyorum”* şeklinde cevaplandırmıştır (Gör. M.).

Yeni gelen kişinin ilk gününde, şeflerden biri genellikle her şeyin nasıl olması gerektiği konusunda hızlı bir eğitim vermektedir. Kendisi saat 8:30'dan 19.00'a kadar çalışmaktadır. Çalışma saatleri sorun, çalışma çok stresli ve ödemelerin ise ayda 223 Euro gibi oldukça düşük olduğu görülmektedir. Çalışanların işe gelmeme durumlarında maaşlarından 9 Euro kesilmektedir. İşçilerle kendilerine her ay ödeme yapılması konusunda anlaşılmiş olmasına rağmen ödemelerin iki ayda bir gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında ödemeleri düzenli olan işçilerin genelde ilk fırsatta işten çıkartılması düşünülen işçiler olduğunu ifade etmişlerdir.

Bir sonraki katılımcımız bizi götürerek olan kişinin *“tanıştığım Avrupalı insanlar buranın nasıl olduğundan bana bahsetselerdi buraya gelmezdim. Çok zor”* (Gör. M.).

Yönünde bir ifadeden bulunarak bir göçmen olarak Türkiye’de mutlu olmadığını ifade etmiştir.

Üçüncü katılımcımız ise bir tekstil fabrikasında 7 ay çalışmıştır. Kendisi bu iş yüzünden travmaya uğradığını ifade edip devam etmiştir. İş hakkındaki görüşlerini “*Cehennem gibiydi; ondan bahsetmek bile istemiyorum... Yüksek lisans derecem var... çuvalları taşıyorum*” (Gör. S.) şeklinde ifade etmiştir. Vazgeçmeyi düşündüğünü fakat daha iyi bir iş olmadığını ifade etmiştir. Aylık ücret 238 Euro’dır, Pazartesi’den Cumartesi’ye saat 8:00’dan 17:30’a kadar çalışması gerekmektedir. Düzenli ödemeler yapılmaktadır. İki kısa (10 dakika) molası vardır; saat 10’da ve 16’da. Bu molalarda çalışanlar çay içerler. Ayrıca işçilerin öğle yemeklerini yedikleri iki saatlik (12:00-14:00) öğle molası bulunmaktadır.

Fabrikada hiç Türk vatandaşının çalışmadığını ifade etmiştir. Gürcistan, Suriye, Mısır, Kamerun, Nijerya’dan gelen göçmenlerden oluşan 15 işçi bulunmaktadır. Ayda erkeklere 238 Euro, kadınlara ise 208 Euro ödenmektedir. Çünkü kadınların işinin zorluk derecesi daha düşüktür. Bir fabrikanın nasıl yalnızca göçmen işçileri çalıştırdığına şaşırdığımızda, görüşme yaptığımız kişi fabrikanın kendisinin yasadışı olduğunu, üstelik büyük bir fabrikanın bir şubesi olduğunu söylemiştir. Elbiseler yasa dışı fabrikada son işlemleri yapılmadan önce başka yerlerde üretilmekteydiler. Böylece ana şirket maliyetleri asgariye indirmeyi başarıyordu. Düzensiz ödeme ve ücretlerin ödenmemesi gibi birçok şikâyet durumunda ise işçilere fabrikanın kapatıldığının söylendiğini ifade etmiştir. Mülakat yapılan kişi burada olmanın zor olduğunu, fakat Fransızca öğretmeni olarak şu anki işini bulmadan önce bu deneyimlerinden çok şey öğrendiğini ifade etmiştir.

- **Öğretmenlik: Kamerunlu Göçmen Öğrencilerin İstanbul’da Hayal Ettikleri İş**

Veri toplama esansında öğretmen olarak çalışan iki kişiyle temas kurulmuştur. Mülakatlarda Kamerunlu göçmen öğrencilerin bir çoğu öğretmenlik yapmanın en ideal

iş olduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü ücretler yukarıda bahsedilenlerden daha yüksektir. Genellikle asgari maaş 297 Eurodur ve çalışma saatleri ve günleri öğrencilerin statülerine uygundur. Öğretmenlik yapanlardan ikisi işlerini online siteler aracılığı ile bulmuşlardır. Diğer bir tanesi ise bir arkadaşının referansı ile bulmuştur. Bunlardan biri “*Özgeçmişimi Craigslist web sitesine gönderdim ve bir görüşme yapmak için beni çağırdılar*” şeklinde ifade edilerek websitesi aracılığı ile işini bulduğunu beyan etmiştir.

İlk başta bir tekstil fabrikasında çalışan şu anda bir Dil merkezinde Fransızca öğretmeni olarak çalışmaktadır. Kurumlarda Fransızca öğrenmek isteyen çalışanları olan şirketlere özel öğretmen olarak gitmektedir. Kendisi 1 yıldan fazla burada çalışmaktadır. Sözlü bir anlaşma ile yarı-zamanlı çalışmaktadır. Saatte 30 Euro kazanmakta ve haftada 3 ila 4 gün, toplamda 8 saat çalışmaktadır. İş için zamana ihtiyacı olduğundan tam zamanlı bir işle ilgilenmediğini söylemiştir.

Bunun yanında mülakat yapılan kişiler arasında Türkiye’ye geldiğinden bu yana İngilizce öğretmeni olarak çalışan bir kişi bulunmaktadır. Kendisi ilk önce Kırklareli’nde yasa dışı bir dil merkezinde çalışmıştır. Kısa bir süre sonra Edirne’den kendisine bir iş teklifi gelmiştir, sonunda İstanbul’a geri dönmüştür. Burada anaokulundaki çocuklara İngilizce öğretmektedir. Günde 8 saat ve haftada 40 saat çalışmaktadır. Kazancı hakkında konuşmak istememiştir. Fakat Kırklareli’ndeki ilk işi esnasında 416 Euro kazandığını söylemiştir. Saat 10’dan 16’ya kadar 40 dakikalık molalarla ders vermektedir. Hiç kimse ile bir sözleşme imzalamamıştır. İşverenlerine bir arkadaşı tarafından tavsiye edildiğini ifade etmiştir.

Öğretmen olarak çalışanlar arasındaki son deneğimiz ise 5 aydan beri Kurtköy’deki bir dil eğitimi merkezinde İngilizce konuşma koçu olarak çalışmaktadır. Onun da bir iş sözleşmesi bulunmamaktadır. Fakat kendisi bir burs alıyor olmasaydı yazılı bir sözleşmesinin mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Türk devleti tarafından önceden verilen bir sigorta poliçesi olduğunu ifade etmiştir. Tam zamanlı saat bazlı şifahi bir sözleşmesi bulunmaktadır. Haftada 25 ila 20 saatlik çalışması gerekmektedir. Sözleşme periyodik mahiyettedir. Çünkü merkezin faaliyetleri Eylülde başlayıp Hazirana kadar sürmektedir. Kendisi orada Çarşamba günü üç saat, Perşembe ve Cuma günü 5’er saat çalışmaktadır. Geri kalan saatleri ise Cumartesi ve Pazar günleri tamamlanmaktadır.

- **Şirketteki İşçiler**

Görüşülen 16 kişi arasında bir şirkette çalışan iki işçi yer almaktadır. Bu iki kişiden bir tanesi 6 aydır bir şekerleme sanayiinde pazarlama elemanı olarak çalışmaktadır. Söylediğine göre şirkette mülakat yapılan kişi okuluna gelmiş, stajyer aradığını söylemiş ve onu seçmiştir. Staj bittikten sonra da orada çalışmaya devam etmiştir. Ağustos 2016 yılında bitecek sabit süreli bir sözleşmesi bulunmaktadır. Tam maaşını söylemek istememiştir fakat sahip olduğu MBA vasfının uluslararası standartlarına göre maaş olacağını söylemiştir. Bu kişi Kamerunlu işçiler arasında yazılı sözleşmesi olan tek kişidir.

İkinci katılımcımız ise düşünce kuruluşu olarak da bilinen bir politika kurumunda çalışan bir kadındır. Ülkesine geri dönmekte olan bir arkadaşı tarafından önerilmiştir. Kendisi 2 yıldır bu işte çalışmaktadır. Asgari ücretin altında kazanmaktadır. Ancak işveren tarafından şartların yeniden gözden geçirileceği kendisine söylenmiştir. Bir sözleşmesi bulunmamaktadır, haftada 5 gün, saat 9 ve 10'dan 18'e kadar mesaisi bulunmaktadır. Mola hakkı vardır ve 12 ile 15 arasında bir öğle yemeği izni bulunmaktadır.

Araştırmamız sırasında bir şirkette ticari acente olarak çalışan başka Kamerunluların olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Kendisi (erkek) ilk önce lokantalar ve kafelerde “*çabuk*” işlerde çalışmıştır. Şu anki işini kariyer net sitesi aracılığıyla bulmuştur. Bir sözleşmesi vardır ve işinin bir parçası olarak düzenli olarak ülkeler arasında seyahat etmektedir. Ancak bir iş bulmanın kolay olmadığını söylemiştir. 200 kadar teklife başvurduğunu ve sonunda görüşme için 3 şirketin kendisiyle temas kurduğunu ifade etmiştir.

3.5.4.2. Kendi İşini Yapanlar

Bu kısımda kendi işini yapan yani girişimci Kamerunlu göçmenler incelenmiştir. Bununla birlikte mevcut araştırmamızın bulguları bazı göçmelerin hem başkasının yanında çalışmakta, hem de kendi işlerini yapmış olduklarını göstermektedir. Örneğin yabancı dil öğretmenliği yapan hem de tüccarlık yapan deneğimiz bulunmaktadır.

- **İşadamı**

Katılımcılarımızdan biri Uluslararası Ticaret Limited Şirketinin CEO'sudur. Kendisi aynı zamanda Kamerun'daki birkaç şirketin hissedarıdır. Türkiye'ye geldiği zaman bir ithalat-ihracat şirketi açmayı amaçlamıştır. Geldikten üç ay sonra ise şirketi açmıştır. Kendisi deneyimli Kamerunlu işçilerle çalışmıştır. Yeni şirketin patronu kendisi için hukukun önceliğinin esas olduğunu açıkça ifade etmektedir. Kendi işletmesini açmadan önce, Türkiye'de bir işletme kurmak için gerekli olan bütün önemli bilgileri kendisine açık bir şekilde izah eden bir avukat ile temas kurmuştur.

Araştırmanın saha çalışması esnasında bazı göçmenlerin ise çeşitli nedenlerle işletme kuramadıkları ve bu nedenle de bir Türk işverenin adını kullanarak faaliyette buldukları tespit edilmiştir.

Yenikapı'da bulunan ilk yasal Kamerunlu lokantasına gidilmiştir. İstanbul'da çok sayıda başka Afrikalı veya Kamerunlu lokantaları ve özellikle Afrikalılara bazı hizmetler sunan başka küçük işletmelerinde bulunduğu bilinmektedir. Ancak bunların çoğu yasal değildir. Bunların birçoğunun yasal olmamasının en temel nedeni ise bir işletme kurmak için gereken belgeleri almanın çok zor olması olduğudur. Neredeyse girişimci göçmenlerin tamamı bu zorluğu bir şekilde ifade etmiştir. Ayrıca Avcılar ve Kurtuluş gibi bazı ilçelerde diğer Kamerunlu lokantaların varlığından saha araştırması esnasında haberdar olunmuştur. Bu yerler genellikle Kamerunluların toplantı yapmak ve yeni gelenlerle kolayca buluşmak ve ayrıca yeni iş aramak için gittikleri yerler konumundadırlar.

- **Rehberlik**

Afrika'dan Türkiye'ye mal satın almak için gelen yabancı müşterilere alışveriş yönlendirmesi yapmak için refakatçilik yapmak da göçmenlerin yaptığı işlerden bir tanesidir. Alışveriş yönlendirmesi veya alışveriş refakatçisinin müşteriyi farklı dükkânlara ve ayrıca İstanbul'da veya Türkiye'de bazı yerlere ziyarete götürmesi söz konusudur. Görüşülen kişilerden birisi, bir kadın müşterisini oralarda alışveriş yapma olanaklarını analiz etmesi için, İstanbul'un dışında Eskişehir, Sakaryaya... götürdüğünü ifade etmiştir. Bu iş için piyasa bilgisi çok önemlidir. Katılımcımız İstanbul'daki Osmanbey, Beyazıt, Zeytinburnu gibi fiyatların uygun olduğu yerlerden bahsetmiştir. Görüştüğümüz kişiler arasında halen bir politika kurumunda çalışan bir kadın

bulunmaktadır. Bize işini bu tip işte çalışan bir başka Kamerunlu aracılığı ile bulduğunu ifade etmiştir. Maaş günde 45 ile 59 Euro maaşı arasında değişmekte ve günün sonunda ödenmektedir. Birlikte olduğu müşterinin tipine, satın alınan ürünlerin miktarına ve ayrıca harcanan zamana göre ödenen ücret değişmektedir. Mesai 10'da başlayıp, mağazalar kapanana kadar sürmektedir. Daha sonra ise ziyarete devam etmektedirler. Bazı müşteriler yemek ve yol masraflarından sorumludur. Bazı müşteriler ise özel olarak bayanların kendilerine refakatçilik yapmasını istemektedirler.

İkinci katılımcımız ise bir turist rehberi olarak bir turist şirketinde çalışmaktadır. Görüşme yaptığımız kişi Fransızca ve İngilizce konuşan yabancıları karşıladığını ifade etmiştir. Ayrıca turistlerin bir otele yerleşmelerine ve bazı turistik yerleri ziyaret etmelerine de yardımcı olmaktadır. Arkadaşlarından birisi bu işle bağlantısını sağlamıştır. Orada 2 haftadan fazla bir süre çalışmış ve kendisi o işin, şu an çalıştığı konfeksiyon işine kıyasla çok daha iyi olduğunu belirtmiştir. Çünkü ödemesini işin sonunda almak mümkündür. Yemek verilmektedir. Ücreti ise günde 30 Euro civarındadır. Artı 6 Euro yol parası verilmekteydi. Haftada 3 gün ve günde 12 saat çalışıyordu. Orada 5 Kamerunlu bulunmaktadır. İşten ayrılmak istememiştir. Ancak işyerinde bir problem çıkmış ve polis gelip onların çalışma izinlerini sormuştur. Şirketle bir sözleşmesi olmadığı için polis ona çalışamayacağını söylemiştir. Şirket onların çalışma izinlerini almanın bir yolunu bulacağını söylemiş ancak bu mümkün olmamıştır. Çünkü iş geçici bir iştir ve çalışma izni almak da çok yüksek maliyetler içermektedir.

- **Komisyoncu**

Komisyoncu olarak çalışan Kamerunluların çoğu Türkiye'den ürün ithal etmek isteyen dış firmaların kalifiye şirketlerle bağlantısını sağlamaktadır. Bunlardan bazıları müşteriyi şirkete götürmeden, onları doğru yere yönlendirmeden piyasaya sürülen ürünlerin modelini onlara sunmaktadır.

Böylece onlar bir komisyon üzerinden çalışmaktadırlar. 4 aydır İstanbul'da olan ilk katılımcımız gelip ürünleri satın alan tüccarlarla temas kurduğunu ve 2000 dolar kazandığını söylemiştir. Görüştüğümüz ikinci kişi kazandığı paradan bahsetmemiştir. Ancak iki şirketi elbise satın almak için getirdikten sonra kız kardeşinin Avrupa'da

eğitim görmesi için depozit ücretini ödediğini ve ayrıca Kamerun’da bir arsa aldığını söylemiştir.

3.5.4.3. Diğerleri

Çeşitli ürünleri satın alan ve bunları satmak için Afrika’ya gönderen tacirler de bulunmaktadır. Mülakat yapılan kişilerden biri yukarıda bahsettiğimiz Fransızca öğretmenidir ve o ayrıca bir tacirdir. Burkina Faso’da bir arkadaşı için düzenli olarak çocuk kıyafetleri satın alıp onları Burkina Faso’ya göndermektedir

Ayrıca “*Apartman Oteli*” olan bir Kamerunlu ile de mülakat yapılmıştır. Bir apartmanı bir Türk ev sahibinden kiralayarak ve günlük 50 ila 100 dolar bedelle yabancılara veya yerli müşterilere kiralamaktadır.

Satış mağazasında çalışan bir kadınla da görüşme yapılmıştır. Onun işi saat 9’da başlamakta ve belli bir bitiş saati bulunmamaktadır. Pazartesiden Cumartesiye kadar çalışmaktadır. Ve aynı zamanda Afrikalı kadın saçı örerek de para kazanmaktadır. Bu iş İstanbul’daki birçok kadın Afrikalı tarafından yapılmaktadır.

Mülakat yapılan bir diğer kişi 4 yıldır bir bakım evinde temizlik elemanı olarak çalışmakta olan bir kadındır. Kendisi Türkçe öğrenmiştir. Çalışma zamanı bulunabilirliğine göre değişmektedir. Saat 7’den 13:30’a kadar ve 8’den 14’ya kadar veya 9’dan 19’a kadar, Pazartesi Cumartesi arasında sürebilmektedir. Cumartesi gününün çalışma saati olarak en ağır olduğunu ilave etmiştir. Saat 8 ile 19 arasında çalışmaktadır.

En genç katılımcımız ise bir Kamerun lokantasında çalışmıştır. Ancak işveren bütün işçilerin parasını ödeyemediği için bu lokantadan ayrılmıştır.

Ayrıca kargo sektöründe çalışan bazı Kamerunlular da bulunmaktadır. Farklı ülkelere ürünler göndermektedirler.

3.5.5. Mesleki -Sosyal Çevre ve Kişiler Arası İlişkiler

Birkaç katılımcıların mülakatlar esnasında kendi işyerlerindeki ilişkilerden şikâyetle bulunmamıştır. İşverenlerle ilişkilerinin dostane ve anlayışlı olduklarını ifade

etmişlerdir. Özellikle işverenler, sınav dönemindeki öğrenciler için çalışma saatlerini sınav zamanlamasına göre ayarlamaktadırlar.

Görüşülen kişilerden biri şimdiki işvereninden memnun olduğunu söylemiş ve şunu ifade etmiştir; *“Bazen çalışma arkadaşlarım tuhaftır... kıskanç ve kompleksliler fakat benim patronla ilişkim arkadaşça idi... O saygılıydı ve beni düşünüyordu”* (Gör. S.). *Bundan önceki işverenim çok kötüydü, çok fazla bağıırıyordu. Ona karşı o kadar nefret duyuyordum ki şimdiki işverenim hariç bir daha hiçbir Türk işveren ile çalışmak istemem”* (Gör. S.).

Kendisi işverenle ilişkisini kölelikle kıyaslayan tek kişi değildir. Bir elbise mağazasında çalışan bir başka görüşmeci şöyle ifade etmiştir; *“Deneyimim çok kötüydü çünkü patron çok köleciydi”* (Gör. F.). Fakat Afrikalı olan iş arkadaşları ve müşteriler çok iyiydi.

Başka bir örnekte, çalışma ekibiyle sıkı mesleki ilişkileri olan bir katılımcı da Türk işverenlerin özellikle yabancıları istismar etme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir.

Komşularla ilişkilerle ilgili olarak, katılımcıların yarısından fazlası komşularını tanımadıklarını söylemişlerdir. Afrika kültüründen çok farklı bir durum çünkü orada komşularla ilişkiler 200 metre mesafeye kadar uzanmaktadır.

Görüşme yapılanların yarısından fazlası diğer Kamerunlu hemşerilerle olan ilişkileri takdir etmişlerdir. Afrikalı veya Kamerunlu lokantalar, Kilise veya dernekler gibi yerlerde zaman zaman buluştuklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte katılımcılardan biri hemşerileriyle kötü bir deneyimi olduğunu onlarla işbirliği yapmayı zor bulduğunu ifade etmiştir.

Mülakat yapılan kişilerin Türk vatandaşları ile ilişkilerinde genel olarak çekingen davrandıkları ve Türk vatandaşları ile fazla bir ilişki kurmadıklarını ifade etmişlerdir.

3.5.6. Kamerunlu İşçilerin İşyeriyle Bağlantıları Ve Zorlukları

3.5.6.1. Ev ve İşyeri Arasındaki Mesafe

Görüşme yapılanların çoğu işyerlerinin yakınında yaşamaktadır. Bunlardan biri işyerine 5 dakikalık yürüyüş mesafesinde yaşamaktadır. Yenikapı’da çalışanların neredeyse tamamı Şişli’de yaşamaktadır.

3.5.6.2. Türk Dili Bilgileri

Göçmenlerin en temel sorunlarından bir tanesi Türkçe bilmemeleridir. Türkçe bilgisi eksikliği patronlarıyla ve iş arkadaşlarıyla konuşmada önemli bir kısıt oluşturmaktadır. İşveren İngilizce bilmiyorsa işaret dili kullanılmaktadır. Maaşının ayarlanmasını isteyen bir işçiyle mülakat yapılmıştır. Bu kişi dil problemi nedeniyle ne yapacağını bilemediğini ifade etmiştir.

Burslu öğrencilerin dil ile ilgili bir problemi bulunmamaktadır. Çünkü Üniversitedeki programlarına başlamadan önce bir yıllık dil kursuna gitmişlerdir. Diğer katılımcılar ise dili sokakta öğrenmişlerdir. Bazıları ise Google çeviri ile öğrenmişlerdir. Bir kısmı da Türkçe'yi öğrenmeyi umut ettiklerini ifade etmişlerdir. Yukarıda bahsedilen yeni şirkette çalışan diğer bir katılımcı dil problemi olmadığını çünkü iki aydır çalıştığını söylemiştir. Kendisi, *“Akıcı olarak konuşamıyorum fakat problemlerimi çözmek için hiç kimseyi çağırmıyorum”* şeklinde ifadede bulunmuştur (Gör. I.).

3.5.6.3. İşyeri Ayrımcılığı

Görüşülenlerden bazıları işyerinde ayrımcılık yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte onların durumu birçok Kamerunlu göçmenle benzerdir. Bazıları Türk ve göçmen işçileri arasındaki *“çabuk”* işlerde ücret ayrımcılığı olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca bu ücret ayrımcılığı ile ilgili olarak, yukarıda söylendiği gibi işe gelmeme durumunda ücretten 9 Avro kesildiğini söylemişlerdir. Görüşmecilerden biri bu cezanın yalnızca yabancılara uygulandığını söylemiştir. Kendisi, önceliğin Türk işçilere verildiğini çünkü bazılarının uzun zamandır orada olduğunu ifade etmiştir.

Bununla birlikte, *“çabuk”* işlerde çalışan diğer iki katılımcı *“benim işverenim ayrımcılık yapmıyor, aynı yemeği yiyoruz ve bizimle aynı ulaşımı kullanıyor”* şeklinde açıklamalarda bulunmuştur (Gör. J.).

Diğer iki katılımcı bu ayrımcılığın güvenin tam olarak sağlanmadığı, işin başlangıcındaki geçici bir durum olduğunu ifade etmiştir.

3.5.6.4. İstihkak/Ücret Sorunları

Ücret ödemeleriyle ilişkili olarak, ödenmeyen ücretler bütün vakalar için genelleştirilemez. Durum bir vakadan diğerine farklılaşmaktadır. Araştırmamız sırasında öğrendiğimize göre katılımcılarımızdan biri bir fabrikada yedi aydır çalışmakta ve ücretleri de zamanında ve düzenli olarak ödenmektedir. Ancak, diğeri aynı durumda değildir. Konfeksiyonda çalışanlardan birisi 223 Euro maaşının iki ay sonra ödendiğini söylemiştir. Ancak sözlü anlaşmaya göre kendisine bu miktarın her ay ödenmesi gerekmektedir. Bir kadın katılımcı ödeme zamanının genellikle düzenli olduğunu söylemiştir. İşçilerin aylık ücretlerinin çoğunun asgari ücretin altında olduğu tespit edilmiştir.

3.5.6.5. Çalışma Zamanları

Tatmin etmeyen maaş sorunlarına ilave olarak, zorluklardan bir diğerinin ile zaman faktörü olduğu ifade edilmiştir. Zaman probleminin çok stresli olduğunu söylemişlerdir. Özellikle hem öğrenciliği hem de işçiliği bir arada yapanlar için zaman önemli bir problemdir. Bir katılımcı bir akademik yılın yarısını çalışmak ve ondan sonrasında dinlenmek için işi bırakmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Daha önceleri dinlenmek için yeterli zamanları olmadığını söylemişlerdir. Bir öğrenci çalışan, dersten hemen sonra fabrikaya gitmek zorunda olduğu için ders çalışmak için yeterli zaman bulamadığını ifade etmiştir. İlgili öğrencinin bu nedenden dolayı notları düşmüştür.

3.5.6.6. İş Teftişleri

Bazı katılımcılar sözleşme ve çalışma izinleri olmadığından, kontrol müfettişleri sık sık kuruma geldiklerinde işveren onları gizlemiştir. Bir tanesi okulun da yasal olmadığını ve bazen denetmenlerin geri gelmediğinden emin olmak için 3 veya 4 günlüğüne yeri terk etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. İş verenin yalnızca parayı düşündüğünü ve işçinin dünyasını dikkate almadığını ifade etmişlerdir. Fabrika işçisi böyle bir durumla hiç karşılaşmadığını çünkü geceleri çalıştığını söylemiştir.

3.5.6.7. Diğer Zorluklar

Ele alınan bu zorluklara ek olarak, Türkiye'deki Kamerunlular Topluluğunun temsilcisi ile bir görüşme yapılmıştır. Kendisi Kamerunlu işçilerin karşılaştığı diğer bazı zorlukları şu şekilde ifade etmiştir:

- Bazen ücretini alabilmek için işverenle seks yapmak zorunda kalan göçmen kadınlara rastlanmaktadır. Bunun yanında katılımcılar arasındaki kadınlar Türk erkeklerinin, kendilerini sürekli olarak taşıtlarda rahatsız ederek veya caddede kendilerini takip ederek fahişe olarak gördüklerini söylemişlerdir. Katılımcılarımızdan bir tanesinin söylediğine göre buna alışımaktadırlar. Bunu durdurmak için yapabilecekleri bir şey yok çünkü birçok kadın fuhuş sektöründe ve Türk erkekleri artık onları ayırt etmemektedir.
- Taciz ve kötü muameleyi yoğunlaştıran belge yenileme zorluğu insaları sıkıntıya sokmaktadır.
- Türk vatandaşlarıyla olan problemi durumunda, polis suçlu olup olmamasına bakmadan Türk vatandaşlarını savunmaktadır. Bu haksızlık onları tutumları hakkında daha dikkatli olmaya sevk etmişlerdir.
- İklim sorunu: İşçilerin çoğunluğu için kış istenmeyen bir mevsimdir. Özellikle araçlar ve rehberler için. Bu süre boyunca Afrika ve Türkiye'de iklim çok farklıdır.

Kamerunlular için konaklama diğer bir problemdir. Yalnız başına bir ev tutmak oldukça zordur. Bu nedenle daima oda arkadaşları almaktadırlar. Bir kadın katılımcı Kongo'lu topluluk ile çok fırtınalı bir ortamda yaşadığını söylemiştir, orada bir yataklık bir yer kiralamıştır. Kendi odasına geçmeden önce orada sekiz ay kalmıştır. Oda arkadaşlığı sistemine rağmen, kirayı ödemek hala çok zordur. Bir katılımcı 11 kişi ile birlikte kaldığını ve bir gün ev sahibinin kiralar ödenmediği için onları çıkarmaya karar verdiğini söylemiştir. Sokağa atılmamak için 640 Euro ödemeye karar vermiştir.

Kamerunlu lokanta sahipleri açısından Kamerun yemeklerini yapmak için gerekli olan malzemeleri Türkiye'ye getirmek oldukça zordur. Kamerun hava alanında para harcamak zorunda olsalar bile bu malzemeleri ancak hiçbir bagajı olmayan yolcular

getirebilirler. Nakliye servisleriyle ihtiyaç duydukları şeyleri getirmeye istekli olduklarını fakat Türk kanunlarının bu işleme izin vermediğini belirtmektedirler.

katılımcılarımız arasında hiç kimse hastalıktan bahsetmemiştir. Çoğunluğunun sağlık sigortası bulunmaktadır. Bir tanesi sağlık sigortası olmadığını ancak eğer hasta olursa kendisine destek olacak bir Hristiyan kuruluşuna güvendiğini söylemiştir.

Bununla birlikte, Türkiye'deki Kamerunlular Topluluğunun temsilcisi ile yapılan görüşme esnasında, bir kişi hasta olduğunda gidecekleri bir kuruluş olduğunu ve orada sadece düşük bir ödeme yaptıklarını söylemiştir.

Kamerun Cumhuriyetinin İstanbul'da bir konsoloslugu vardır. Fakat Kamerunlular konsolosluk ile bir ilişkileri olmadıklarını söylemişlerdir.

3.5.7. Finansal Sorumluluklar Ve Gelecek Planları

Görüşme yapılan 16 kişiden yalnızca biri halka açık bir yurttadır. Evlerde yaşayanlar genellikle ödemeyi arkadaşı ile paylaşmaktadırlar. Bir ev kiralamak için ortalama 149 Euro ödemeleri gerekmektedir.

Kamerunlu göçmenler zaman zaman ailerine para göndermektedirler. Bu nedenle Türkiye'ye geldikten sonra Kamerun'a ziyarete gitmek konusunda istekli değildirler. Ailelerine ziyarete etmektense uçak bileti parasını ailelerine göndererek onların önemli ihtiyaçların karşılanmasının daha doğru olduğunu düşünmektedirler. Nitekim mülakat yapılan katılımcılardan bir tanesi, *“Bir Türkiye-Kamerun bileti ona yardım eder, ailemi görmüyorum, fakat eğer bu parayı gönderirsem birçok problemleri çözer. Belçika'da genç bir kız kardeşim var, tıp okuyor, ona destek olmak zorundayız, bu yüzden gitmek istiyorum fakat problemleri çözmeliyiz”* şeklinde ifade bulunarak bu tespiti net olarak desteklemektedir (Gör. I.).

Mülakat yapılan kişiler genel olarak para biriktirmenin zor olduğunu söylemişlerdir. Fakat mülakat yapılan kişilerden bazıları para biriktirmeyi başarabilmiştir.

Her birinin farklı planları vardır. Yeni şirkette görüşülen işçilerden hepsi mümkün olduğu kadar uzun bir süre kalmayı kendi şirketlerinde çalışmaya devam etmeyi planladıklarını söylemişlerdir. Bunlardan bir tanesi karısını ve oğlunu yanına almayı

düşündüğünü belirtmektedir. Bir diğeri (kadın) Türkiye'ye yerleşmek için çocuklarını yanına istemediğini fakat tatillerde gelebileceklerini söylemiştir.

Konuştığımız öğrenci işçiler mezun olduktan sonra doktora için başka bir ülkeye gitmek istediklerini söylemişlerdir. Şimdilik ise ne Türkiye'ye yerleşmek istemekteler ne de Kamerun'a dönmeyi ilişkin bir planları bulunmaktadır. Bir Türk isim altında faaliyet yapan bir iş adamı, yasal bir şirkete sahip olabilmek için bütün evraklarını hazırlamak istemektedir.

Bir tanesi, *“Evime dönmek için acele etmeye gerek yok, başka bir ülkeye gitmek istemiyorum, aslında artık başka bir ülke peşinde koşmak istemiyorum, ben para peşinde koşuyorum. ABD’de arkadaşlarım var, ayda 400 dolar bile evlerine para gönderemiyorlar”* diye konuşmuştur” (Gör. S.).

Değerlendirme

Kamerun vatandaşlarından Türkiye'ye göç etmiş çalışanların durumunu değerlendirmeden önce, öncelikle Kamerun'daki göçün oldukça genel durumunun bir analizin yapılması uygun görülmüştür. Daha sonra Kamerun ile Türkiye arasındaki mevcut ilişkiye yönelik yapılmıştır bir açıklama da yapmıştır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Kamerun'da da insan hareketliliği önemli bir konu olarak görülmektedir. 1980 yılında Kamerun ekonomisinin yaşadığı kriz nedeniyle, bu hareketlilik artmaya ve çeşitlenmeye başlamıştır. Eski bir Fransız sömürgesi olmasının etkisiyle, Fransa Kamerun'dan göç eden insanlar için en fazla tercih edilen hedef ülkedir. Türkiye'de yaşayan Kamerunlu sayısının belli olmasına rağmen, 2010 yılından itibaren gelişen Türkiye ve Kamerun ilişkileri ele alınıp değerlendirildiğinde, göç hareketinde büyük bir rol oynadığı görülmektedir. Son olarak saha araştırmamız toplanan veriler incelenmiştir ve bulgularımız Kamerunlu göçmenlerin çalışma alanları ve günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklar göstermiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, İstanbul'da yaşayan Kamerunlu göçmenlerin çalışma koşullarının algılanması yoluyla Türk emek piyasasındaki göç ve güvencesizlik kavramlarını incelemiştir. Çalışma ayrıca Kamerunluların göç etme motivasyonları ve nedenlerini, Türkiye'ye yerleşirken ve iş ararken karşılaştıkları zorlukları, yaptıkları işlerin özelliklerini ve yasa dışı statülerinin yaptıkları işlerin türleri üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Çalışmada temel olarak şu sorulara cevap aranmıştır. Kamerunlar Türkiye'ye neden göç ediyorlar? Çoğunlukla hangi alanlarda istihdam edilmektedirler? İşe alınma süreçleri nasıl gerçekleşmektedir? Göçmenlerin çalışma koşulları nasıldır? Mesleklerini hangi statü altında uygulamaktadırlar? Günlük hayatta ve işgücü piyasasında göçmenlere ilişkin bir ayrımcılık söz konusu mudur?

Schwenken ve Eberhardt (2008), hangi kişilerin en çok göç etme olasılıklarının olduğunu bilmenin göçün farklı ekonomik teorilerinin ele aldığı konulardan biri olduğunu ifade etmiştir. Araştırmada mülakat yapılan göçmenler profilleri incelendiğinde, bu soru şöyle cevaplanabilir; göçmenlerin çoğunlukla erkeklerden, bekarlardan ve çocuk sahibi olmayanlardan oluşmaktadır. Bu kişilerin bir bölümü deneyimli işçi, bir bölümü ise öğrenci sıfatı taşımaktadır.

Çalışmamız göç nedenlerini açıklayan teorileri iki yaklaşımda gruplandırmıştır: bunlar ekonomik ve sosyolojik yaklaşımdır. Kamerun'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin göç nedenlerini ele aldığımızda, ekonomik yaklaşım sosyolojik yaklaşımdan daha fazla ön plandadır. Nitekim mülakat yapılan katılımcıların daha yararlı bir faaliyet geliştirmek için göç etmeye karar verdikleri anlaşılmaktadır. Neo klasik göç teorisi ışığında şu anki bağlam, Kamerunluların Türkiye'ye geliş sebepleri dikkate alındığında 'mali refahını maksimize etmek' oldukça önemli bir sebep olarak ortaya çıkmaktadır.

Castles ve Miller'in (2003:24) ileri sürdüğü yeni ekonomi teorisi göz önüne alındığında, göçmenlerin hedef ülkede istihdam şansı ve fırsatlar oldukça bu ülkeye göç etmeye daha çok motive oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırmamızda lokanta ve ithalat-ihracat şirket yönetimleri somut örnekleri oluşturmaktadır. Kamerunlu girişimciler Türkiye'ye yerleşme ve kendi işlerini kurma fırsatını halihazırda Kamerunlu şirket ve

İstanbul'da yasal bir Kamerunlu restaurant olmamasından da yararlanarak değerlendirmişlerdir.

Göç nedenlerine ilişkin dünya sistemi teorisi ise küresel bir bakış açısıyla incelemiştir. Yani ülkeler arası ekonomilerin dışa bağımlılıkları ya da uluslararası ticaret olgusu göç ile ilgili önemli etkenler olabilir. Mevcut araştırmamızda, Kamerun ve Türkiye arasında çeşitli alanlarda bir dizi anlaşmalar varolduğu gösterilmektedir. Bu işbirliği aracılığı ile örneğin, Kamerun Türkiye'nin uzmanlığından yararlanmakta ve Türkiye de kendi endüstriyel gelişimi için Kamerun'dan ihtiyacı olan hammaddeyi almaktadır. Bu ikili aralarındaki ilişkiyi geliştirmek için hava ulaştırma anlaşması imzalanmıştır ve bu anlaşma iki ülkenin birbirleriyle olan ilişkilerini ve insan hareketlerini kolaylaştırmıştır.

Son olarak sosyolojik yaklaşımla ilgili olarak ağ teorisi Kamerunluların Türkiye'ye geliş sebeplerini açıklamaktadır. Çünkü Türkiye'de daha önce bulunan Kamerunlular Türkiye'ye yeni gelenler ile ilişkiler kurmaya çalışmışlardır. Türkiye'deki Kamerunlular topluluğu az sayıda ve dağınık olarak yaşamaktadır. Bu haliyle, Kamerun ve Türkiye arasında bir göçmen dayanışma ağı olmadığı söylenebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular Kamerunlu göçmelerin çoğunluğunun güvenli olmayan işlerde çalıştığını göstermektedir. İşgücü piyasasının esnekliği olarak algılanan olaylardan biri de işveren ve işçi arasındaki *atipik* sözleşmenin imzalanmasıdır. Ancak katılımcılarımız arasında bu *atipik* sözleşme henüz imzalanmadığı anlaşılmaktadır. Sözleşme sözlü biçimde uygulanmaktadır. Bu tür sözleşmelerde taraflardan birinin hak ve görevlerine saygı duyulmamaktadır. Bu esneklik de Kamerunlu çalışan göçmenlerin maaşı ve çalışma saatlerinde görülmektedir. Maaşların düşük ve istikrarsız olmasının yanı sıra, çalışma saatleri de oldukça istikrarsızdır. "Çabuk-çabuk" çalışan göçmenlerin çalışma saatleri ve çalışma süresi onların buldukları iş tipine bağlı olarak belirlenmektedir. Burada bahsettiğimiz faaliyetler işçilerin firmaya olan güvenlerini azaltmaktadır. Katılımcıların sigortasız oluşu işverenin kötü davranışlarına maruz kaldıkları ve istismarı şikâyet etme imkânı engellemektedir.

Türkiye'deki Kamerunlu çalışanların güvencesiz işlerini karakterize eden özellikleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür. Risk, sözleşme olmaması, tatmin etmeyen ve

istikrarsız maaş, stresli çalışma saatleri, güvencesizlik, monotonluk, kariyer profili yokluğu.

Bu durumlar göz önüne alındığında; çalışanlar için uzun vadeli sürdürülebilir projelerin belirlenmesi oldukça zordur. Çünkü taahhüt işleri her an kesilebilir. Genellikle bu geçici taahhüt aşağı yukarı yeni “uygun” bir iş bulana kadar sürmektedir. Nitekim Kumaş işçilerinin ve şirketteki çalışanların aktif olmayan dönemlerinin neredeyse varolmadığı söylenebilir. Yaşamak için çalışanların ise pasif dönemleri biraz daha uzun olabilir.

Türkiye emek piyasasındaki Kamerunlu işçi sayısı çok azdır. Göç eden kişilerin eğitim seviyeleri yüksek olmakla birlikte erkeklerin sayısı kadınların sayısından daha fazladır. Bu kişiler genelde genç üniversite öğrencileridir. Aralarında evli olan kişiler de bulunmaktadır.

Göçmenlerin yasal belgelerinin olmaması veya yasa yoluyla yasal belgeleri edinmeleri yasaklananlardan olmaları bu durumun en önemli gerekçesi olarak görünmektedir. Bunun sebebi yeni gelenlerin çoğu sadece bir geçiş dönemi için Türkiye’de bulduklarını düşünmeleridir. İkincisi, bir ikamet izni elde etmenin prosedürü ve koşulları konusunda bilgi eksikliği içinde olmaları ve daha önce gelenlerden elde ettikleri bilgilerle kendilerini sınırlamaları söz konusudur. Üçüncüsü ise dil sorunu nedeniyle işçi ve işveren arasında müzakere kurulmasının zorluğudur.

Bütün göçmenlerin yasa dışı olması veya olmamasına bakılmaksızın ticaret, eğitim gibi sektörlerde zaman zaman önemli işler yaptıkları görülmekte birlikte, İstanbul’daki Kamerunlu göçmenler çalışma koşulları açısından ciddi bir ayrıma uğramaktadır. Onların çalışma koşulları ev sahibi ülke piyasasında mevcut olan diğer milyonlarca işçilerin durumundan farklıdır.

Türkiye’deki prekaritenin yalnızca işçiler açısından düşünülmemesi gerektiği aynı zamanda işletmeler açısından da olayın değerlendirilmesi gerekliliği söylenebilir. Bir başka ifadeyle Türkiye’deki iş piyasasında güvencesiz işler olduğu gibi güvencesiz şirketlerin de varlığından bahsetmek mümkündür. Güvencesiz şirketler denildiği zaman aklımıza gelmesi gereken şirketler yasa dışı faaliyet gösteren şirketlerdir. Bunların yaptıkları iş-üretim yasaldır, ancak işletmecilik anlamında hukuki statüsü yasal olmayan

şirketler kastedilmektedir. Ayrıca “*statü-bazlı*” işe alma yaklaşımı olan şirketler de güvencesiz şirketler olarak nitelendirilebilir. Bu şirketler için, özellikle tekstil sanayiinde, doğru yerde doğru kişi ilkesi önemli değildir. Bu ilke daha ziyade; doğru yere ucuz kişi istihdam edilmesi şeklindedir.

Mevcut araştırmamızın bulguları, Kamerunlu işçiler arasında bir iş elde etmenin yolu olarak gayri resmi ağın var olduğunu göstermektedir. Bu ağlar aracılığı ile, örneğin, kendi tanıdıkları kişileri veya arkadaşlarını potansiyel işverenlere tavsiye etmektedirler. Genellikle, tavsiye eden ya o işte çalışmakta ya da zaman içerisinde oradan ayrılarak ayrıldığı iş yerine yeni bir arkadaşını tavsiye etmektedir.

Farklı işlere sahip olan bazı işçiler bulunmaktadır. Yaptıkları işin bir parçası anlamında, gayri resmi aracı, tacir veya rehber olarak görev yapmaktadırlar. Birden fazla gelir kaynaklarına sahip olma mücadelesi içinde oldukları görünmektedir.

Standing (2011:105) oturma izinleri olanların türlerini sınıflandırmaktadır. Bu türler arasında yeraltı ekonomisinde istihdam edilen ve süper-istismar edilen, belgesi olmayanlarla ilişkili en az güvencesiz olanlar bulunmaktadır. Çabuk işlerde ve konfeksiyon sektöründe gördüğümüz Kamerunlular bu grubun içine konulabilir. Standing tarafından açıklanan ikinci grup, geçici yasal durumlarına rağmen yapabilecekleri hala sınırlı olanlardır. Araştırmamız açısından, öğrenci işçiler ve şirket sahipleri buna dahil edilebilir.

Türkiye’ye yapılan göç ile ilgili ülkeler arasındaki politik ve ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması önemli bir husus olarak vurgulanmıştır. Görüşme yapılan kişilerden hiç kimse hızlı bir şekilde Kamerun’a geri dönmekten bahsetmemiştir. Bunun nedenleri: eğitimi ilerletmek, daha fazla para kazanmak, daha iyi kariyer, Kamerun’daki çalışma koşulları hakkındaki karamsarlıktır.

Öğrenim görme, Kamerunluların Türkiye’ye girmelerini kolaylaştıran bir dürtüdür, yine de onların buraya yerleşmelerini açıklayan temel faktörün para kazanma olduğu görülmüştür. Bu maaşı informal yoldan kazanmaları gerçeğine rağmen Türk şirketleri Kamerunlu göçmenler aracılığı ile ürünlerini genişletmek ve Afrika ülkeleri arasında daha iyi tanınmak için ucuz bir yol bulmuşlardır.

Türkiye'ye doğru yapılan göç Kamerun göçmen hareketini karakterize eden çeşitlenmeyi ve yön değişikliğini doğrulamaktadır. Bu durum başka araştırmaların konusunu oluşturabilecek yeni bir yoldur. Araştırmamız sırasında yalnızca zaman problemi ile değil özellikle konu hakkındaki resmi bilgi eksikliği ile de yüzleşmek zorunda kalınmıştır. Bundan dolayı ilk olarak Türkiye'deki Kamerun topluluğunun tam bir nüfus sayımının yapılması gerekmektedir. Daha sonra bu olgunun daha eksiksiz ve güncellenmiş bir görünümüne olanak sağlayacak daha ileri düzeyde çalışmalar veya araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- CEDEFOP (2011), *Working and ageing: Guidance and counselling for mature learners*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- HOERDER, D., KAUR, A. (2013), *Proletariat and Gendered Mass migration: A global perspective on continuities and discontinuities from the 19th to the 21st Centuries*, Brill, Leiden-Boston.
- INTERNATIONAL COUNCIL ON HUMAN RIGHTS POLICY (2010), *Irregular Migration, Migrant Smuggling and Human Rights: Towards Coherence*, Geneva, Switzerland.
- INTERNATIONAL LABOR ORGANIZATION (2010), *International labor migration: A rights-based approach*, Geneva.
- IOM (2004a), *Migration management and foundation: Migration and history - Essential of migration management*, vol. 1, IOM, Geneva, www.rcmvs.org
- IOM (2004b), *Migration management and foundation: Terminology - Essential of migration management*, vol. 1, IOM, Geneva, www.rcmvs.org
- IOM (2004c), *Developing Migration Policy: Migration and Labour - Essential of migration management*, vol. 2, IOM, Geneva, www.rcmvs.org
- IOM (2009), *Cameroon: Migration profile*, www.iomdakar.org
- IOM (2013), World Migration Report 2013, *Migrant Well-being and Development*, IOM, Geneva, Available at: http://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr2013_en.pdf
- IOM (2015), World Migration Report 2015, *Migrants and Cities-New Partnerships to Manage Mobility*, IOM, Geneva, Available at: http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf
- JONGE, D., SCHERER, M.J., RODGER, S. (2007), *Assistive Technology in the Workplace*, Elsevier Health Sciences, 1st Ed.
- KATHARINE Donato and Al. (2010), *Continental divides: International Migration in Americas*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol, 630.
- KOSER, K. (2007), *International Migration: A Very Short Introduction*, Oxford.
- LOVEJOY, P. (2005-2007), *The "Middle Passage": The Enforced Migration of Africans across the Atlantic*, York University, Toronto.

- MBA, R.M., and Al. (2011), *Évaluation de la gestion des migrations de travail au Cameroun : politiques, législation et pratiques*, OIM.
- PILATI, M., SHEIKH, H., SPEROTTI, F., TILLY, C. (2015), *Introduction: Understanding The Causes, Consequences And Possible Responses To Global Migration Flows*, -How Global Migration Changes the Workforce Diversity Equation-ADAPT Labour Studies Book-Series, Cambridge Scholars Publishing, 1-12.
- QUINLAN, M. (2013), *Precarity and workplace wellbeing: A General Review*, University of New South Wales.
- STANDING, G. (2011), *The Precariat The New Dangerous Class*, Bloomsbury Academic.
- VOSKO, Leah F. (2006), *Precarious Employment: Understanding Labour Market Insecurity in Canada*, Montréal: McGill-Queen's University Press.
- ZOURKALEINI, Y., and Al. (2013), *Shedding light on the south: Migrant profiles and the impact of migration on human development in Cameroon*, ACP Observatory on Migration.

Sürelî yayımlar

- BAK JØRGENSEN, M. (2015), Precariat – What it Is and Isn't – Towards an Understanding of What It Does. *Critical Sociology*. DOI online first (DOI online first). 1-16. [10.1177/0896920515608925](https://doi.org/10.1177/0896920515608925).
- BENACH J. and others (2014), *Precarious Employment: Understanding an Emerging Social Determinant of Health*, *Annu. Rev. Public Health*. 35:229–53 The Annual Review of Public Health.
- BENACH, J., MUNTANER, C. (2007), *Precarious employment and health: developing a research agenda*, *J Epidemiol Community Health*. 2007 Apr; 61(4): 276–277 Available at: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2652930/>
- BENANAV, A. (2015), *Precarity rising*, viewpoint magazine, june 15.
- BORJAS, G.J. (2000), *Economics of Migration*, Harvard University, International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, Section No. 3.4, Article No. 38.
- BREZIS, Elise S., SOUERI, A. (2011), *Why do Students Migrate? Where do they Migrate to?* *Almaurea Working Papers* no. 25, www.almaurea.it/universita/pubblicazioni/wp/
- CASAS-CORTÉS, M. (2014), *A Genealogy of Precarity: A Toolbox for Rearticulating Fragmented Social Realities in and out of the Workplace*, *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, 26:2, 206-226.

- CASTLES, S. (2015), *Migration, Precarious Work, and Rights: Historical and Current Perspectives*. In Carl-Ulrik Schierup, Ronaldo Munck, Branka Likić-Brborić, Anders Neergaard (Eds.), *Migration, Precarity and Global Governance: Challenges and Opportunities for Labour*, Oxford: Oxford University Press, 46-67.
- CASTLES, S., and MILLER, M.J. (2003), *The Age of Migration*, 3rd ed., NY. Guilford Press
- CHARLIE POST, 2015, *We're All Precarious Now*, Jacobin, April 20.
- ÇAĞLAYAN, S., 2006, Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz 2006, Sayı 17
- ENWERE, C. (2014), The Dimensions and Challenges of Turkey-Africa Political Relations: A Historical-Analytical Inquiry, *Turkish Journal of Politics* Vol. 5 No. 1.
- FRASSANITO-NETWORK (2005), *Precarious, precarization, precariat?, Impacts, traps and challenges of a complex term and its relationships to migration*, www.metamute.org/editorial/articles
- GAUTHIER, M. (1996), *Le marché du travail comme lieu de construction des marges chez les jeunes*, Cahiers de recherches sociologique, no 27, p. 17-30.
- GÜLLÜPINAR, F. (2012), Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4, Nisan-Eylül 2012
- GILL, R., PRATT, A. (2013) *Precarity and cultural Work in the social Factory? Immaterial Labour, precariousness and cultural work*, *The Precarious Labour In The Field Of Art*, 026, 16/13.
- HORNING Rob (2012), *Precarity and "Affective Resistance"*, February 14, <http://thenewinquiry.com/blogs/marginal-utility/precarity-and-affective-resistance/>
- INTERNATIONAL FEDERATION OF RED CROSS AND RED CRESCENT SOCIETIES, *The phenomenon of migration: Its significance of meaning in human societies throughout history*.
- JAYAWEEERA AND ANDERSON (2008), *Migrant workers and vulnerable employment: a review of existing data*, Report for TUC Commission on Vulnerable Employment, COMPAS.
- JENNIFER L. BERDAHL and MOORE Celia (2006), *Workplace Harassment: Double Jeopardy for Minority Women*, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 91, No. 2, 426 – 436.
- JONES, Terry-Ann (2009), *Migration Theory in the Domestic Context North-South Labor movement in Brazil*, *Human architecture: journal of the sociology of self-knowledge*, V II, 4, Fall.

- KALLEBERG, A. (2009), *Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition*, *American Sociological Review*, 74(1).
- KAŞKA, S. (2006), *The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers*, MiReKoc Research Projects.
- KUREKOVA, Lucia (2011), *Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows*, Central European University.
- LEROUGE, L. (2009), *Les effets de la précarité du travail sur la santé : le droit du travail peut-il s'en saisir ?* *Varia*, 11-1, <https://pistes.revues.org/2306>
- LEWIS H. and Others (2015), *Hyper-precarious lives: Migrants, work and forcedlabour in the Global North*, *Progress in Human Geography*, Vol. 39(5) 580–600, Available at: <http://thenewinquiry.com/blogs/marginal-utility>.
- MCKAY, Sonia, and Al. (2012), *Study on Precarious work and social rights*, Working Lives Research Institute, London Metropolitan University.
- MCKEOWN, A. (2004), *Global Migration, 1846–1940*, *Journal of World History*, Volume 15, Number 2, June, pp. 155-189.
- MULANGO, Valentine (2013), *Why Biya visits Turkey: Revelations of Omer Faruk Dogan, Turkish Ambassador*, Cameroon-Info.Net, 23 march 2013.
- OKÓLSKI, M. (2009), *Population and development challenges and opportunities - Migration*. University of Warsaw-Poland. *Encyclopedia of Life Support System*. Vol. 1. p. 51-73.
- ORTNER, S.B. (2011), *On neoliberalism, Anthropology of this century*, issue 1, May, London, Available at: <http://aotcpres.com/articles/neoliberalism/>
- ÖZKAN, M. (2011), *Turkey's 'New' Engagements in Africa and Asia: Scope, Content and Implications*, *Journal of International Affairs*, Vol. 16, No. 3, pp. 115-137.
- SINHA, B.R.K. (2005), *Human Migration: Concepts and Approaches*. Foldrajzi Ertésito, *Geographical Bulletin*, Vol. 3-4, pp. 403-414, Geographical Research Institute, Hungarian Academy of Sciences, Budapest, Hungary.
- SINIGAGLIA Jérémy (2007), *The Intermittent Workers' Movement: Between a Demobilizing Precarity and Mobilizing Precarious Workers*, *Sociétés contemporaines* 1/2007 (No 65), p. 27-53.
- STRIKING WOMEN (2016), “A history of migration”, Febuary, <http://www.striking-women.org>
- TODAY'S ZAMAN (2010), *Turkey, Cameroon sign visa agreement, protocol*, March 18.
- UN (2005), *The International Convention on Migrant Workers and its Committee*, Fact Sheet No. 24 (Rev.1), Geneva

UNFPA (2015), *Migration*, December 23, 2015, <http://www.unfpa.org/migration>

TOMANEK, A. (2011), *International Migration Theories*, August 12, <http://understandingmigration.blogspot.com.tr>

VIDET, B., WINTER, D. (2014), *Job insecurity as the norm, how labour market trends have changed the way we work*, March 10, <http://www.thebrokeronline.eu>

Diğer yayınlar

BAGGIO, F. (2016), “*Descriptive classification of migration*”.

BIJAK, J. (2006), *Forecasting international migration: Selected theories, models, and methods*, Central European Forum For Migration Research-Warsaw, Working paper.

BIJWAARD, G.E., QI WANG (2013), *Return Migration of Foreign Students*, Norface Migration, Discussion Paper No. 2013-05.

BÜKER, L. (2011), *Controlling immigration: What role plays Frontex in European migration policy?*

CASTEL, R. (2011), *Une analyse théorique du précaire*, http://ep.cfsasbl.be/sites/cfsasbl.be/ep/site/IMG/pdf/2_cfs_ep_2011_ana_2_caste_et_precaire.pdf

DIESSE, T. (2011), *La prise en charge de l’émigration Internationale au Cameroun*, mémoire présenté et soutenu en vue de l’obtention du diplôme de Master professionnel en démographie, IFORD.

DREHER, A., POUTVAARA, P. (2005), *Student Flows and Migration: An Empirical Analysis*, IZA, Discussion Paper No. 1612.

BANQUE MONDIALE, (2015), *Les migrations internationales atteignent un niveau record*, Communiqués de presse, 18 Décembre 2015, <http://www.banquemondiale.org/fr/news/press-release>.

FRON, P., LEMAITRE G., and Al. (2007), *Standardised statistics on immigrant inflows results, sources and methods*, Organisation for Economic Co-operation and Development.

GHELLINCK, Q. (2012), *La précarité et les moyens d’y résister*, Association Professionnelle des Metiers de la creation.

HEIN DE HAAS (2008), *Migration and development: A theoretical perspective*, Working papers, International Migration Institute.

JENNISSON, R. (2004), *Macro-economic determinants of international migration in Europe*.

- KENNE, A. (2011), *Emigration Internationale Féminine d'origine Camerounaise : Recherche Des Facteurs Explicatifs*, Mémoire présenté et soutenu en vue de l'obtention du diplôme de Master Professionnel en Démographie, IFORD.
- KERRY Maxwell (2011), *The precariat*, www.macmillandictionary.com
- MBELLA, G. (2015), *Cameroon: Five Years of Increasing Turkish Presence*, September, <http://allafrica.com/stories/201509090987.html>
- MOODY, C. (2006), *Migration and Economic Growth: A 21st Century Perspective*, New Zealand Treasury, Working Paper 06/02.
- NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY (2005), *Human Migration Guide (6-8)*, www.nationalgeographic.com
- POKAM W. J. ET SUNDERLIN W.1999, *L'Impact de la Crise Économique sur les Populations, les Migrations et le Couvert Forestier du Sud-Cameroun*, Center For International Forestry Research, Dec. 1999
- PRESIDENCY OF THE REPUBLIC, *Decree 2013/291 of September 2013*, www.prc.cm
- PRESIDENCY OF THE REPUBLIC, *Presentation of Cameroon*, www.prc.cm
- REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, *Relations between Turkey and Cameroon*, <http://www.mfa.gov.tr>
- RICHTER, A. (2011), *Job Insecurity and Its Consequences: Investigating Moderators, Mediators and Gender*, Stockholm University, Doctoral thesis.
- RUARK, E.A., GRAHAM, M. (2011), *Immigration Poverty and Low-wage Earners: The harmful effect of Unskilled immigrants on American Workers*, FAIR.
- SCHWENKEN, H., EBERHARDT, P. (2008), *Gender Knowledge in Economic Migration Theories and in Migration Practices*, University of Kassel Garnet Working Paper No: 58/08 August.
- SEYMOUR, R. (2012), *We Are All Precarious - On The Concept Of The 'Precariat' And Its Misuses*, <http://www.newleftproject.org>
- SHINN, D. (2015), *Turkey's Engagement in Sub-Saharan Africa: Shifting Alliances and Strategic Diversification*, Africa Programme, September.
- SOCIOLOGY GUIDE (2016), *Sociological perspectives*, www.sociologyguide.com/migration
- SVERKE, M., HELLGREN, J. and NÄSWALL, K. (2006), *Job insecurity: A literature review*, National Institute for Working Life and Authors, Elanders Gotab, Stockholm.

- THOMPSON, M.J. (2005), *A Brief History of Neoliberalism by David Harvey*, Oxford University Press.
- THORSEN, D., LIE, A. (2006), *What is Neoliberalism?*, University of Oslo.
- TURKISH AIRLINES (2013), *Turkish Airlines opens operations to Yaounde and Douala (Cameroon)...*
- URI DADUSH (2013), *The Effect of Unskilled Migration on the Host Economy* .
- VIVIAN MCCAFFREY (2013), *Precarious Work: The New Reality*, www.newleftproject.org
- WORLD POPULATION REVIEW (2016), *Cameroon Population 2016*, <http://worldpopulationreview.com>
- YUAN, S., CAIN, T., and SPOONLEY, P. (2014), *Temporary Migrants as Vulnerable Workers: literature review*, Ministry of Business, Innovation and Employment, New Zealand.

EKLER

Ek. 1: Mülakat rehberi

Demografic veriler

1. Cinsiyet
2. Yaş
3. Medeni durumu
4. Eğitim

Türkiye’de iş ve yaşam

5. Türkiye’ye geliş nedeni ve tarihi
6. İş sayısı
7. İşinde ne zamandır çalışıyorsun?
8. İş bulma yolu

İşyerinde kişiler arası ilişkiler

9. İşveren, meslektaş, müşteriler

İş statüsü

10. Kişisel belgeler
11. Çalışma izni
12. Sigorta
13. Maaş
14. Para biriktirme imkanı
15. Çalışma saatleri
16. İş sözleşmesi

İşyeriyle bağlantılı ve zorlukları

17. Ev ile işyeri arasındaki mesafe
18. İşyeri ayrımcılık
19. İş ile ilgili düşünce

Maddi sorumluluklar

20. Yaşadığı yeri durumunu
21. Komşuluk ilişkileri
22. Eve para gönderme sıklığı
23. Gelecekteki planlar
24. Çalışma hayatında yabancı durumunun etkisi

ÖZGEÇMİŞ

Marlyse TOURERA NDAM, 05 Temmuz 1989 tarihinde Kamerun'da doğdu. Ndi Samba Üniversitesi İnsan Kaynakları bölümünde lisans derecesini 2010 yılında aldı. Türkiye Burslarına müracaat etti. Bursu almaya hak kazanarak 2013 Eylül'de Türkçe hazırlık kursuna başladı. 2014 Haziran'da Türkçe kursunu başarı ile tamamladı. 2014 Eylül'de, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi Ana bilim dalında Yüksek Lisans Öğrenimine başladı.